

KÖZÖSSÉGBEN LENNI
CSALÁD, EUCHARISZTIA, HITOKTATÁS

**KÖZÖSSÉGBEN LENNI
CSALÁD,
EUCCHARISZTIA,
HITOKTATÁS**

Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola

2022

Kiadja a Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola
7625 Pécs, Hunyadi J. u. 11.
www.pphf.hu

A kötetet szerkesztette:
Csonta Réka - Lukács Ottilia

Készült a Molnár Nyomda és Kiadó Kft. nyomdájában
Felelős vezető: Molnár Csaba
Tördelés: Jakab Attila

A kötet az MTA Tantárgy-pedagógiai Kutatási Programjának (2016–2020)
keretében készült.

ISBN 978 615 5579 29 5

ELŐSZÓ

A 2020 adventjével kezdődő egyházi év két jelentős világegyházi eseményt hozott: egyrészt december 8-án Ferenc pápa a *Patris corde* kezdetű apostoli levelével meghirdette a Szent József-évet, amellyel a figyelmet a Szent Család életére irányította, másrészt 2021 szeptemberében zajlott Budapesten az 52. Eucharisztikus Kongresszus, melyen a pápa személyesen is megjelent.

Ezek az események a Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola tudományos tevékenységét is inspirálták: a Főiskola évente megrendezendő konferenciájának idei témája a család lett, ugyanakkor a Kongresszusra készülve cikkek, tanulmányok születtek az eucharisztia témájában is. Ezeket olvashatja ebben a kötetben a kedves Olvasó.

A tanulmányok más-más teológiai diszciplína módszereivel, nézőpontjából közelítenek témájukhoz. Az eucharisztia rendkívül szer-teágazó tematikáját a biblikus az utolsó vacsora eseményei felől, a szisztematikus teológiát művelő szerző a feltámadási ikon teológiáját elemelve ragadja meg. De van a tanulmányok között olyan is, amely azt a kérdést (is) fejtegeti, hogy hogyan kapcsolódik az eucharisztia ünneplése a liturgikus év ünnepeihez. Az étkezést és böjtlést (vallás)pszichológiai nézőpontból értelmező tanulmány kultúrtörténeti érdekességei üdítő színfoltként jelennek meg a kötetben.

A család témája hasonlóan színes mintázatot nyújt. A szociológus tollán a szegénységben élő családok problémái fogalmazódnak meg, és az ezzel kapcsolatos közös felelősségünk; a pszichológus a gyermektelenség lelki kihívásaival foglalkozik; az Újszövetség kutatója a *testvér* szó jelentéseinek nyomába ered.

A kötet végére a témákhoz tágabb értelemben kapcsolódó tanulmány került, mely a Főiskola egyik, az MTA által támogatott kutatási projektjének (2016-2020) részeredményét teszi közzé. A kutatás célja a hitoktatás vizsgálata volt, mely a keresztény közösségi lét egyik kiindulópontja.

NYÚL VIKTOR

A SZÍNEVÁLTOZÁS PERIKÓPÁJA (MT 17,1-8) AZ UTOLSÓ VACSORA (MT 26,17-30) FÉNYÉBEN

A 2021-es budapesti Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus alkalmat adott arra, hogy az Oltáriszentségben valóságosan jelenlévő Úr Jézussal elmélyítsük a kapcsolatunkat, s még jobban megközeleltsük az Eucharisztia misztériumát. Ehhez nagyon szép segítség a Szentírásnak, vagyis Isten írásba foglalt igéinek a figyelmes tanulmányozása a megtestesült Ige fényében. Ehhez nagyon szép segítség a Szentírásnak, vagyis Isten írásba foglalt igéinek a figyelmes tanulmányozása a megtestesült Ige fényében. Ennek nyomán vizsgáljuk meg ebben a tanulmányban a színeváltozás perikópáját (Mt 17,1-8) az utolsó vacsora szakasz tükrében (Mt 26,17-30), s keressük a két igehely közötti kapcsolatot elsősorban az Eucharisziát illetően.

Az epizódnak (Mt 17,1-8) lehetőleg a szó szerinti fordítása, behatárolása, szövegkritikai vizsgálata és szinoptikus összehasonlítása, illetve szerkezeti felvázolása után kerül sor az elemzésre, különös tekintettel az eucharisztikus vonásokra és az utolsó vacsora szakaszsal (Mt 26,17-30) való kapcsolódási pontokra.

FORDÍTÁS

1. És hat nap után Jézus maga mellé veszi Pétert és Jakabot és Jánost, az ő testvérét és felviszi őket egy magas hegyre egyedül.
2. És (színeben) átváltozott előttük, és az ő arca ragyogott, mint a nap, az ő ruhái pedig fehérek lettek, mint a fény.
3. És íme, megjelent nekik Mózes és Illés, akik együtt beszélgetnek vele.
4. De Péter felelve mondta Jézusnak: „Uram, szép, hogy itt vagyunk: ha akarod, csinálni fogok itt három sátrat: neked egyet és Mózesnek egyet és Illésnek egyet.”

5. Még miközben beszél, íme egy ragyogó felhő árnyékolta be őket, és íme egy hang a felhőből mondja: „Ez az én szeretett fiam, akiben kedvem találok: őt hallgassátok.”
6. És meghallva a tanítványok arcukra borultak és nagyon féltek.
7. És odament Jézus és megérintve őket mondta: „Keljete fel és ne féljete!”
8. De felemelve a szemüket senkit nem láttak, kivéve egyedül Jézust magát.

BEHATÁROLÁS

A perikópa kezdetét a Mt 17,1. versben világosan jelzi az előző szakaszhoz viszonyított idő- és helyszínváltozás (hat nap múlva, egy magas hegy), illetve a három apostol megnevezése (Péter, Jakab és János). A Mt 17,9. versben található újabb helyszín (a hegyről való lejövetel) pedig már egy következő epizód kezdetét mutatja. Így tehát a vizsgálandó szakaszt a Mt 17,1-8 versek között határolhatjuk be.

SZÖVEGKRITIKA

Noha a Mt 17,1 versben egyes szövegtanúk, valószínűleg a márkai szöveg (Mk 9,2) olvasatát követve, Péterhez hasonlóan Jakab neve elé is kiteszik a „τόν” határozott névelőt,¹ mi mégis a tanúságtételek többségét fogadjuk el, melyek nem alkalmazzák itt Jakabnál a névelőt. Így az evangélista Péter személyét a név előtti határozott névelővel jobban kiemeli a Zebedeus fiúkhöz képest.

Továbbá Péter beszédében is (Mt 17,4) találunk kisebb szövegbeli változatokat. A legtöbb tanú által olvasott ει θέλεις szókapcsolatot, amit mi is elfogadunk, néhány irat módosítja: θέλεις² vagy elhagyja. Illetve egyes szövegtanúk a ποιήσωμεν többes szám első személyű

---

¹ κ, D, Θ, 33, 892, l 844, kevés kézirat.

² W, Θ, f¹, 33, sa^{mss}, bo.

igealakot hozzák,³ szemben a ποιήσω egyes szám első személyű formával. Mi ez utóbbit részesítjük előnyben, egyrészt erősebb külső tanúságtétele miatt,⁴ másrészt pedig azért, mert a másik forma valószínűleg a márki és a lukácsi szöveget követő (Mk 9,5; Lk 9,33), későbbi harmonizálás eredménye. Az egyes szám első személyű alakkal tehát az evangélista még inkább Péterre tereli a figyelmet.

SZINOPTIKUS ÖSSZEHASONLÍTÁS

A három apostol felsorolásában Márktól eltérve Máté csupán Péter neve előtt használja a határozott névelőt, illetve egyedül ő jegyzi meg, hogy János Jakab testvére: τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ (Mt 17,1; Mk 9,2). Ezáltal rögtön az epizód elején kiemeli már az első tanítvány alakját, illetve a testvéri köteléket Jakab és János között. Máté az apostol beszédét Márktól (Mk 9,5) különböztetve az εἶπεν aoristos alakkal vezeti be (Mt 17,4). Továbbá mátéi sajátosság, hogy a tanítvány a κύριε vocativusszal és egyes szám első személyben (ποιήσω) szólítja meg Jézust, illetve hozzáfűzi az udvarias εἰ θέλεις tagmondatot is (Mt 17,4). Érdekes, hogy Márktól eltérően (Mk 9,6) Máté nem beszél Péter tudatlanságáról, reakciójának helytelenségéről. Ugyanakkor az égi szózatban csak nála találjuk meg az Atya és a Fiú közötti bensőséges kapcsolatra utaló ἐν ᾧ εὐδόκησα kijelentést (Mt 17,5). Ezt követően pedig egyedül ő számol be a tanítványok arcra borulásáról, nagy félelméről s Jézus érintéséről és szavairól (Mt 17,6-7), ami még élénkebbé és személyesebbé teszi az elbeszélést, s ezáltal az Úr és a három tanítvány, köztük Péter kapcsolatát is.

Lukács alapvetően követi a márki elbeszélést, de több mindenben eltér tőle. Sajátos elem nála, hogy Jézus színeváltozását az imádság kontextusába helyezi (ἐγένετο ἐν τῷ προσεύχασθαι αὐτὸν - Lk 9,29), illetve nem használja a márki és mátéi μετεμορφώθη (Mk 9,2; Mt 17,2) kifejezést. Mózes nevét Márktól eltérően, de Mátéval megegye-

---

³ C³, D, L, W, Θ, 0281, f^{1.13}, 33, sok egyéb koiné kézirat, lat, sy, co.

⁴ X, B, C*, 700*, kevés kézirat, b, ff¹, ff², vg^{mss}.

zően Illés előtt említi meg, de előtte az ἄνδρες δύο szókapcsolatot is hozzá.⁵ Jézussal való beszélgetésüket nem a συλλαλοῦντες (Mk 9,4; Mt 17,3) participiummal írja le, amihez Márk az ἦσαν praeteritum imperfectumban álló létigét is hozzáfűzi, hanem a συνελάουν (Lk 9,30) praeteritum imperfectum igealakkkal.

Ezt követi egy lukácsi többlet, mely nem található meg sem Márknál, sem Máténál: csak ő mondja ki, hogy a két, dicsőségben megjelenő ószövetségi személy miről beszélget Jézussal, illetve egyedül ő említi meg ismét Péter nevét, akit társaival együtt elnyomott az álom, s akik később felébredve látták Jézus dicsőségét és a két menyeyei férfit (Lk 9,31-32). Végül csupán ő beszél Simon szavai előtt annak közvetlen előzményéről is, vagyis hogy Mózes és Illés távozóban voltak (Lk 9,33).

Az apostol javaslata előtt Lukács, eltérően Márktól és Mátétól, nem az ἀποκριθεις participiumot és a τῷ Ἰησοῦ obiectum indirectumot használja (Mk 9,5; Mt 17,4), hanem a πρὸς τὸν Ἰησοῦν (Lk 9,33) praepositíós szerkezetet. Továbbá Péter cselekvését Márktól különbözően nem a λέγει (Mk 9,5) praesens storicum igealakkkal, hanem Mátéval megegyezően az εἶπεν (Lk 9,33; Mt 17,4) aoristos formával írja le. Míg a párhuzamos szövegek az apostol nevét az állítmány elé, addig Lukács utána helyezi.⁶ Péter szavainak közlésében kisebb szórendbeli módosításokkal a harmadik evangélista követi Márkot, de nála a tanítvány nem a ῥαββί (Mk 9,5) vagy κύριε (Mt 17,4), hanem az ἐπιστάτα megszólítással fordul Jézushoz (Lk 9,33). Az apostol megnyilvánulását Lukács módosítva kommentálja Márkhoz képest: mellőzve a márki γὰρ szócskát, az ἦδει praeteritum perfectum és az ἀποκριθῆ aoristos igék helyett az εἰδὼς participium perfectumot és a λέγει praesens imperfectum igeformát használja (Lk 9,33; Mk 9,6). Illetve nem itt említi meg a három tanítvány félelmét, hanem akkor, amikor belépnek az őket is beárnyékoló felhőbe (Lk 9,34).

Továbbá a felhő megjelenése kapcsán Mátéhoz hasonlóan Lukács is genitivus absolutus szerkezettel utal vissza Péter mondására,

---

⁵ Lk 9,30; Mk 9,4; Mt 17,3.

⁶ Lk 9,33; Mk 9,5; Mt 17,4.

de nem a λαλοῦντος (Mt 17,5), hanem a λέγοντος participiummal, s hozzáfűzi a beszéd tartalmát jelölő ταῦτα (Lk 9,34) mutató névmást is. A felhő beárnyékoló cselekvését egyedül Lukács írja le az ἐπεσκίαζεν (Lk 9,34) praeteritum imperfectumú igével, eltérve ezáltal a márki ἐπισκιάζουσα (Mk 9,7) participium praesens formától és a mátéi ἐπεσκίασεν (Mt 17,5) aoristos igealaktól. Az égi szózat leírásában pedig azonos a márki szöveggel, azzal a különbséggel, hogy hozzáteszi Mátéhoz hasonlóan a λέγουσα participiumot, és sajátosan a ὁ ἀγαπητός helyett a ὁ ἐκλελεγμένος participium perfectumot alkalmazza, illetve az ἀκούετε αὐτοῦ szókapcsolat tagjait megcseréli.⁷ Végül Lukács nem tesz említést a tanítványok tekintetéről és arról, hogy a hang után Jézust látták csak (Mk 9,8; Mt 17,8), hanem passzív formában közli, hogy egyedül Jézus maradt (találtatott) ott (εὐρέθη - Lk 9,36). Ugyanakkor csupán ő mondja itt el az apostolok záró reakcióját, akik hallgattak s nem beszéltek senkinek azokban a napokban arról, amit láttak (Lk 9,36).

SZERKEZET

A szakasz bevezetését (Mt 17,1) a természetfeletti jelenségnek: Jézus színeváltozásának és Mózesrel s Illéssel történő beszélgetésének leírása követi (Mt 17,2-3). Ezután az evangélista a csodás eseményhez kapcsolódó reakciókat írja le, melyeket általában egy-egy kijelentés zár: Péter tette és szavai (Mt 17,4), az Atya szózata a felhőből (Mt 17,5), a három tanítvány néma hódolata és félelme (Mt 17,6), illetve Jézus gesztusa és bátorítása (Mt 17,7). Végül a perikópát a Mesterükre feltekintő apostolok tettének megemlékezésével zárja az evangélista (Mt 17,8).

---

⁷ Lk 9,35; Mk 9,7; Mt 17,5.

ELEMZÉS

A perikópa bevezető egységében név szerint megemlítve, a cselekvések végzője Jézus, aki a παραλαμβάνω terminusnak mindössze háromszor alanya az egész evangéliumban, e szakaszban először.⁸ Mind a három esetben a Mester a tanítványainak vagy a három apostolból álló szűkebb körének kíván feltárni valamit titkából: dicsőségét (ebben a perikópában), a Jeruzsálemben rá váró sorsot (Mt 20,17), illetve szenvedését a Getszemáni kertben (Mt 26,37). E kontextusban Péter nevét kétszer is elsőként említi meg Máté mint e jézusi cselekedet obiectum directumát (Mt 17,1; Mt 26,37). Vagyis az Úr elsősorban neki akarja feltárni ezeket a vele kapcsolatos misztériumokat. Ez lesz majd az az alap, amire támaszkodni tud az apostol a későbbiekben. Nemrég Péter félrevonta Mesterét, hogy figyelmeztesse őt (Mt 16,22), most viszont Jézus veszi elsősorban az első tanítványt maga mellé, hogy helyesbítse az apostol elképzeléseit a Messiásról, megmutatva neki, hogy szenvedésének, halálának a feltámadás és a megdicsőülés lesz a vége. Illetve Márkhoz hasonlóan (Mk 9,2) Máté is csak ebben az epizódban használja az ἀναφέρει kifejezést, amivel szintén aláhúzza azt, hogy Jézus ezt az eseményt, ahogy az ἑαυτοῦς obiectum directuma is jelzi (Mt 17,1), csak három tanítványával, mindenekelőtt Péterrel éli át. Mint láttuk az evangélista a három megnevezett apostol közül kiemeli Pétert egyrészt azért, hogy őt említi meg először, másrészt pedig azzal, hogy csupán az ő neve előtt használja a határozott névelőt. Így Máté mindjárt a perikópa elején Jézusra, illetve Péterre tereli az olvasó figyelmét.

A csodás esemény leírása után (Mt 17,2-3) ismét Péterre fókuszál a szerző, akit most nem egy cselekvés obiectumaként (Mt 17,1), hanem cselekvő alanyként ábrázol. Sőt az apostolok közül e szakaszban ő az egyedüli, akit nominativusban nevez meg (ὁ Πέτρος – Mt 17,4). Érdekes megfigyelnünk, hogy Mózes és Illés azok, akik beszélgetnek Jézussal (Mt 17,3), s az evangélista nem tesz kifejezett utalást arra, hogy az Úr színeváltozása során a három tanítvánnyal is beszélne.

---

⁸ Mt 17,1; Mt 20,17; Mt 26,37.

Így habár az ἀποκριθεις participiumot az azt megelőző kérdés nélkül is lehet alkalmazni,⁹ mégis különösen hat ez ebben az összefüggésben, amivel Máté az apostol mondatát vezeti be (Mt 17,4). Mintha Péter Mesterének egy korábbi mondasára reagálna. A perikópában csupán Simon beszédéhez kapcsolódik Jézus neve obiectum indirectumként (τῷ Ἰησοῦ – Mt 17,4). Ezenkívül azt is megállapíthatjuk, hogy az egész mátéi műben egyedülálló az a szerkesztési mód, ahogy az evangélista előkészíti az apostol szavait.¹⁰ Mindezzel Máté nem csak kiemeli Péter alakját, hanem jelezni is kívánja, a tanítvány Jézushoz való odafordulásának egyediségét is.

Máténál a Tizenkettő közül egyedül külön Péter az, akiről név szerint tudjuk, hogy Jézust a κύριε titulussal szólítja meg.¹¹ Ebben kifejeződik az apostol Mestere iránti tisztelete és hozzá való személyes kötődése is. A tanítvány másik két társa nevében is szól, hiszen a többes szám első személyű személyes névmás alakját használja (ἡμᾶς – Mt 17,4), s mint szóvivő, fejezi ki örömüket, hogy a rendkívüli jelenség fizikai részesei lehetnek jelenlétükkel. Ez a megállapítás az apostol érzékenységét is mutatja, aki kész észrevenni mindazt, ami szép: az evangéliumban a Tizenkettő közül csupán ő mondja ki a καλόν ἐστιν kifejezést (Mt 17,4). Mint említettük, csak Máté közli Péter hozzászólásánál az εἰ θέλεις tagmondatot (Mt 17,4), ami udvariasabbá teszi mondanivalóját, meghagyva Jézusnak a döntés lehetőségét. Ugyanakkor mivel az εἰ indicativus forma általában olyan feltételt közöl, amit többnyire valóságosnak tartanak, ennél fogva az első tanítvány az udvarias formula mellett úgy beszél, hogy a feltételt megvalósultnak véli, azaz mintha már Jézus beleegyezett volna a javaslatába.¹² A θέλω igével mindössze háromszor fordulnak Jézushoz az evangéliumban,¹³ melyek közül egyedül Pétert említi meg

---

⁹ Vö. Maximilian Zerwick, *Biblical Greek* (Roma: Editrice Pontificio Istituto Biblico, 2001), 366.

¹⁰ Személynév nominativusban („o` Pe,troj”) + „ei=pen” + Jézus neve obiectum indirectumban („tw/| VIhsou”) (Mt 17,4).

¹¹ Mt 14,28.30; Mt 16,22; Mt 17,4; Mt 18,21.

¹² Vö. Zerwick, *Biblical Greek*, 309.

¹³ Egy leprás (Mt 8,2), Péter (Mt 17,4), illetve a tanítványok (Mt 26,17).

név szerint a szerző, jelezve ezzel is az apostol gesztusának és szava-
inak egyediségét.

Az apostol a perikópa egyetlen futurum alakjával (ποιήσω – Mt 17,4) szól a Mesterhez. Nem többes számot használ, mint Márknál (Mk 9,5), hanem egyes szám első személyt, vagyis kész egyedül ön-maga sátrat építeni nekik. Mindez jelzi az apostol nagylelkűségét, hirtelen fellángolását és lelkesedését. A σκηνή szó a márki szöveghez hasonlóan (Mk 9,5) Máténál is csak itt fordul elő az evangéliumban (Mt 17,4), így péteri kifejezéssé válik. A sátor építése elsősorban Péternek azt a vágyát mutatja, hogy együtt szeretne maradni Jézussal és mennyei vendégeivel. Mindezt nagylelkű készséggel és bizalmas hangon fejezi ki Mesterének a σοὶ személyes névmás segítségével, illetve azáltal, hogy őt nevezi meg először Mózes és Illés előtt (Mt 17,4).

De ebben a péteri hozzászólásban megmutatkozik az apostol tévedése is: ott maradva a hegyen, el akarja kerülni, hogy Jézus Jeruzsálembe menjen, és ott meghaljon.¹⁴ Péter megnyilatkozása tehát ambivalens: egyrészt szeretete, segítőkészsége nyilvánul meg benne, másrészt pedig „újra inkább akadályozója Isten művének, mintsem segítője”.¹⁵

Az apostol szavait, ahogy a ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος genitivus absolutus szerkezet mutatja (Mt 17,5), félbeszakítja a felhő beárnyékolása és a mennyei hang. Az ἐπισκιάζω ige αὐτοῦς vonzatával (Mt 17,5) Isten jelenlétére utal, s arra, hogy az Atya kapcsolatba lép Jézus tanítványaival.¹⁶ Nem tudjuk meg, hogy Péter kívánt-e mondani még

---

¹⁴ Origenes szerint Péter burkoltan, de most már Mestere figyelmeztetése után (Mt 16,22-23) finomabban fogalmazza meg ellenvetését Jézus szenvedésével kapcsolatban. Továbbá Remigius úgy véli, hogy a tanítvány téved, mert azt gondolja még most is, hogy a halál nélkül is el lehet jutni az örök boldogságra. Vö. Szent Tamás Aquinói, *Catena Aurea. Kommentár Máté evangéliumához*, 1., ed. György Benyik (Szeged: JATEPress, 2000), 501-502.

¹⁵ Ortensio Da Spinetoli, *Máté. Az Egyház evangéliuma* (Szeged: Agapé, 1998), 486.

¹⁶ Kiv 40,34-35; 1Kir 8,10-12; Ez 10,3-4; Zsolt 18,12; Vö. Da Spinetoli, *Máté*, 486-487.; Donald A. Hagner, *Matthew 14-28*, in *Word Biblical Commentary* 33B, ed. Metzger Bruce M. – Hubbard David Allen – Barker Glenn W. (Grand Rapids: Zondervan, 1995), 494.

valamit, hiszen a figyelem a váratlan természeti jelenségre terelődik, amely által Isten reakciója nyilvánul ki. Ő Jézus fiúi identitását nyilatkoztatja ki, amelyben egyedül Máté fűzi hozzá az ἐν ᾧ εὐδόκησα kijelentést is (Mt 17,5). Az Atya helyesbíti Péter téves hozzáállását a Fiú küldetésével kapcsolatban, de nemcsak hozzá szól, hanem a többi tanítványhoz is. Arra hívja őket, s különösen az első apostolt, hogy hallgassák Jézust. Márkhoz hasonlóan (Mk 9,7), az ἀκούετε imperativus praesens forma itt is jelzi (Mt 17,5), hogy ennek a hallgatásnak folytatódnia kell továbbra is.¹⁷ Hiszen akkor tudják a Mestert helyesen követni, ha mindig figyelnek szavára, akkor tudnak az önös érdekekből, tévedésekből kilépni, ha egységben maradnak a szeretett Fiú tanításával.

Az Atya szózatára Péter nem válaszol külön, hanem társaival együtt a hódolat gesztusával és nagy félelemmel reagálnak Isten megnyilvánulására, amiről egyedül Máté számol be (Mt 17,6), csak úgy, mint Jézus záró cselekedetéről (Mt 17,7). Evangéliumában a tanítványok, mielőtt Jézusra feltekintenének, megtapasztalják Uruk hozzájuk való közeledését, érintését, s hallhatják szavait, ami által Jézus e rendkívüli jelenség után is megerősíti a velük való kapcsolatát. A Mester két rövid felszólítással fordul hozzájuk: az ἐγέρθητε imperativus aoristos formával felkelti őket, ami lehetővé teszi nekik, hogy rátekintsenek, a μὴ φοβεῖσθε tiltó imperativus praesens alakkal viszont arra ösztönzi őket, hogy többé ne féljenek,¹⁸ hiszen ő velük van (Mt 17,7). Ez utóbbi kifejezést a haláláig Jézus csak apostolainak mondja, ebben a perikópában az utolsó alkalommal, illetve csupán itt a szűkebb tanítványi körének, kifejezve ezáltal az irántuk való sajátos elköteleződését.¹⁹ Ahogy az Atya sem, úgy ő sem csak Péterhez szól, hanem a másik két tanítványhoz is. Ugyanakkor Jézusnak ez a tette összefüggésbe hozható az apostol felkiáltásával is

---

¹⁷ Vö. Friedrich Blass – Albert Debrunner, *Grammatica del greco del Nuovo Testamento*, in *Introduzione allo studio della Bibbia, Supplementi 2.* (Brescia: Paideia Editrice, 1997²), 336.1-2c.

¹⁸ Vö. Zerwick, *Biblical Greek*, 246.

¹⁹ Mt 10,28.31; Mt 14,27; Mt 17,7.

(Mt 17,4): az Úr nem azt kéri Pétertől, hogy készítsen neki sátrat, és hogy fennmaradjon vele a hegyen, hanem arra bátorítja, hogy az égi szózatnak megfelelően, hallgasson a Fiúra, ne féljen, hanem bízzon őbenne, hagyja, hogy ő vezesse. Így, ahogy az Atya hangja, úgy a Fiú szavai és gesztusa is közvetett módon válasz a péteri indítványra, finoman kiigazítva az apostol nem megfelelő gondolkodását a Messiás jövőjét és a tanítványi lét mibenlétét illetően (Mt 16,22-23; Mt 17,4). Ezáltal Jézus tovább kívánja mélyíteni Simon hitvallásának tartalmát az apostolban és társaiban is (Mt 16,16). Az ἐγειρω feltámadás terminus technicusának alkalmazása is sejteti számukra, hogy a szenvedés és a halál után van feltámadás.²⁰

S végül Máté nem Péter külön válaszát, hanem mindhárom tanítvány közös gesztusát írja le, akik felemelve tekintetüket egyedül Jézust pillantják meg (Mt 17,8). Amíg a szakasz elején Jézus cselekvésének obiectum directumai voltak ők (Mt 17,1), addig most az ő látásuk tárgya a Mester maga (αὐτὸν Ἰησοῦν μόνον – Mt 17,8). Ezzel egyrészt arra világít rá a szerző, hogy a tanítványok számára az egyetlen helyes út: Jézusra tekinteni s hallgatni magát a Fiút. Másrészt pedig arra mutat rá, hogy Péter is megmarad e tanítványi közösségen belül: nemcsak ő hallja a felhőből a hangot, ami nem csupán neki hangzik el. Nemcsak ő borul le nagy félelemmel, nem egyedül őt érinti és szólítja meg Jézus: vagyis együtt mint közösség a feladatuk a Mesterre figyelni.

Ugyanakkor az epizódban Máté hangsúlyozza Péter kiemelkedő helyzetét is: azon túl, hogy a három apostol felsorolásakor, mint láttuk, ő áll az első helyen (τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην – Mt 17,1), ő az egyetlen név szerint határozott névelővel megemlített alany a tanítványok közt (ὁ Πέτρος – Mt 17,4). Az égi hangot kivéve egyedül ő szólal meg egyes szám első személyben, s csupán az ő esetében alkalmaz a szerző futurum igealakot, illetve vocativust (ποιήσω; κύριε – Mt 17,4). Ezenkívül az evangélista ebben a perikópában szintén körvonalazza Péternek Jézushoz fűződő szorosabb kapcsolatát is: a szereplők sorában csak kettőjük nominativusban

---

²⁰ Pl.: Mt 17,9.23; Mt 20,19; Mt 27,52.63-64; Mt 28,6-7.

álló neve előtt használja a határozott névelőt (ὁ Ἰησοῦς – Mt 17,1.7; ὁ Πέτρος – Mt 17,4) és az εἶπεν igét (Mt 17,4.7), illetve az apostol személyes hangnemben szólítja meg Urát (εἰ θέλεις; σοὶ – Mt 17,4). S habár, mint említettük, kettőjük között itt nem jön létre közvetlen párbeszéd, mint az előző szakaszban (Mt 16,22-23), mégis a színeváltozás tapasztalata tovább mélyíti az apostol kapcsolatát Jézussal. A dicsőségét feltáró Úr valamelyest megváltoztatta a három tanítványt: ennek a tapasztalatnak fényében másképp tekintenek már Mesterükre, mint előtte, noha mindannyiuknak, különösen Péternek még sokat kell formálódnia.

ÖSSZEGZÉS

Végül az elemzést követően ezen szakasz (Mt 17,1-8) és az utolsó vacsorát elbeszélő perikópa (Mt 26,17-30), illetve az Eucharisztia közötti néhány finom kapcsolódási pontjára kívánunk rámutatni.

Az evangélista hangsúlyozza a bensőséges légkört Jézus és tanítványai között mind a színeváltozás hegyén, mind pedig az utolsó vacsora színhelyén (Mt 26,17-29). A hegyre való felmenetel (Mt 17,1) és a húsvéti vacsora termébe való bemenetel (Mt 26,20.26) egy békés, csendes környezetbe való félrevonulást tesz lehetővé, ahol Jézus meghitt módon tud együtt lenni barátaival, hogy tanítsa őket. Ahogy említettük, a Mester a Máté- evangéliumban háromszor veszi maga mellé az apostolokat, illetve néhányat közülük, hogy feltárja nekik dicsőségének, szenvedésének és feltámadásának a titkát.²¹ Ezek közül az első alkalom a színeváltozás perikópája, amelyben szenvedésének és feltámadásának első és második megjövendölése között (Mt 16,21; Mt 17,22-23) az Úr megmutatja a rá váró dicsőséget, hogy ezzel is megerősítse a szenvedés és a halál botránnyától féltő tanítványait. A παραλαμβάνω kifejezés tehát bizonyos értelemben az Eucharisztia misztériumához is kapcsolódik, amely Jézus Krisztus húsvétjának, vagyis halálának és feltámadásának a megjelenítése, jelenvalóvá tétele (Mt 26,26-29).

---

²¹ Vö. Mt 17,1; Mt 20,17; Mt 26,37.

Az Úrnak a színében való átváltozása, ragyogó arca, illetve fehéren fénylő ruhája (Mt 17,2) előképe a testének és a vérének a kenyér és a bor leple alatt való megjelenésének az utolsó vacsorán (Mt 26,26-28). Ezzel az evangélista azt kívánja jelezni, hogy az a Jézus, aki kiválasztott apostolainak a színeváltozás hegyén megmutatta testének dicsőségét, ugyanő a halála előtti estén odaadja és „elrejt” magát az Oltáriszentségben elsőként az apostoloknak, majd az általuk ünnepelt Eucharisztia keresztül mindenkinek. Az Úr így marad együtt a tanítványokkal egészen a világ végéig, ahogy feltámadását követően Galileában a hegyen megígérte nekik (Mt 28,20).

A Jézusról való kinyilatkoztatást a színeváltozás epizódjában Péter apostolék örömmel, megrendültséggel, illetve félelemmel fogadták (Mt 17,4-7). A húsvéti vacsora során pedig szomorúan s értetlenkedve reagáltak arra a kijelentésére, hogy valaki közülük elárulja őt (Mt 26,21-22). Viszont az evangélista nem beszél arról, hogy az Eucharisztia megalapítása milyen reakciót váltott ki az apostolokban, csak annyit említ meg a következő szakasz kezdetén, hogy elmondták a hálaadó zsoltárt (Mt 26,30). Vagyis az ember mindig esetlen és töredékes marad a válaszában Isten felé. Jézus Krisztus misztériuma előtt a tanítvány egyetlen helyes magatartása a hit. Tehát az Atya szeretett Fiának a folyamatos hallgatása és az ő Szavára adott engedelmes, szeretetteljes válasz (Mt 17,5). Mindez kifejeződik a leborulás (Mt 17,6), a közös zsoltározás (Mt 26,30) gesztusaiban is, ami már az első keresztények liturgiáiban, Eucharisztia ünnepléseiben is megjelenik.²²

Továbbá Péter szavaiban megfigyelhettük az örömteli készségét, hogy sátrat kíván építeni Jézusnak, Mózesnek és Illésnek, mert velük akar maradni (Mt 17,4). Ugyanakkor a tanítványok is a $\theta\acute{\epsilon}\lambda\omega$ igével szólítják meg Mesterüket, s kérdezik meg tőle, hogy hol akarja, hogy

---

²² Vö. ApCsel 2,42; ApCsel 16,25; Ef 5,19-20; Kol 3,15-17. Ezt mutatja az a tény is, hogy Pál egyes leveleiben a zsoltározás és a hálaadás, vagyis az Eucharisztia kifejezés szorosan összekapcsolódik egymással: „εὐχάριστοι” (Kol 3,15) - „ψαλμοῖς ὕμνοις” (Kol 3,16) - „εὐχαριστοῦντες τῷ θεῷ” (Kol 3,17); „ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις” (Ef 5,19) - „εὐχαριστοῦντες πάντοτε” (Ef 5,20).

elkészítsék a húsvéti vacsorát, ami az első Eucharisztia megünneplésének helyszíne lesz (Mt 26,17.26-29). Mindkét perikópában megjelenik tehát az apostolok vágya, hogy tegyenek valamit Jézusért, illetve, hogy vele maradhassanak. A sátor, ami Istennek a választott népe körében való jelenlétének az ószövetségi jelképe (Kiv 25,8; Kiv 33,7.9-11), ugyan nem épül fel a színeváltozás alkalmával, de az Eucharisztia megalapítása során addig nem tapasztalt módon valósul meg az, amit a sátor szimbolizált. Vagyis, hogy az Isten Fia, aki emberré lett, s köztünk „verte fel a sátrát” (Jn 1,14), a kenyér és a bor „sátrának leplei alatt” az Oltáriszentségben ténylegesen jelen marad az emberekkel. Mindez Istennek a tanítványok vágyára adott válasza: az Úr az emberekkel, az emberek között akar maradni mindig.

Emellett a Fiú és az Atya közötti szoros kapcsolat is megjelenik mind a két alkalommal: az Atya szeretett Fiának nevezi az égi szózat során Jézust (Mt 17,5), a Mester pedig a húsvéti vacsorán az Atyja országáról beszél, ahol majd a tanítványokkal együtt újra inni fog a szőlő terméséből (Mt 26,29). Jézus Krisztus titka bontakozik ki tehát. Ő az Atya ajándéka az emberiség számára. Ő az, akiben Isten mindent odaadott az embereknek, s aki által közösségre léphetünk az Atyával.²³ Isten ajándéka, vagyis Jézus Krisztus, pedig teljesen ajándékká válik, amikor önmagát maradéktalanul mindenkinek folyamatosan odaadja szavaiban (Mt 17,5) és testében s vérében az Eucharishtiában (Mt 26,26-28). S ez a Jézus Krisztusban emberré lett isteni szeretet győzi le halálával és feltámadásával a bűnt, annak következményét a halált, s ragyogtatja fel dicsőségét mindenkire, aki őt hittel befogadja.²⁴

Máté megemlíti azt is, hogy mielőtt Jézus szól a tanítványoknak, megérinti őket (Mt 17,7). Ugyanaz a gesztus, amit az Úr megtesz a leprással (Mt 8,3), Simon anyósával (Mt 8,15) és a két vakkal (Mt 9,29; Mt 20,34), s meggyógyítja őket. Vagyis a mennyei hang után Jézus így finoman, gyengéden bátorítja a három apostolt, ami a köztük levő bensőséges kapcsolatra is utal. Az utolsó vacsorán pedig szintén a

---

²³ Vö. Mt 21,37; 2Kor 1,19-20; Gal 4,4-6.

²⁴ Vö. Mt 20,28; Gal 1,3-4; Gal 2,20.

Mester az, aki megfogva a kenyeret és a bort odaadja magát a tanítványoknak, hogy megérintse őket, és hogy ő maga is érinthetővé váljék az Eucharishtiában. Az Oltáriszentségben Isten Fia teljesíti tehát az embernek azt az ősi vágyát, hogy megérintse, megközelítse az Urat, s ezáltal kapcsolatba kerüljön vele (vö. Mt 9,20-21; Mt 14,36).

Továbbá az evangélista megjegyzi azt is, hogy a három apostol fölemelve a tekintetét, nem látott senkit, csak egyedül magát Jézust (Mt 17,8). Ez a hangsúlyozás nyomatékosítja Jézus személyét, aki viszonyítási pont a tanítványok számára. Éppen ezért akart az isteni Mester az Eucharishtiában velünk maradni, hogy sokan szemlélve őt, megerősítést, biztosságot kapjanak.

Végül megállapíthatjuk azt is, hogy ahogyan az Úr Jézus nem marad fenn a hegyen a három tanítvánnyal, hanem közösen lemennek, hogy találkozzanak másokkal is (Mt 17,7.9), úgy a Mester az apostolaival együtt az utolsó vacsora elfogyasztása után sem marad a védett teremben, hanem kimennek az Olajfák hegyére (Mt 26,30). Vagyis fontos a meghitt környezetben való elidőzés, de az embernek egy idő után vissza kell térnie a „hagyományos” keretek közé, hogy át tudja azt itatni a bensőséges kapcsolat erejével. Az Eucharishtiával való folytonos, személyes barátság akkor hiteles tehát, ha abból misszió, irgalmasság fakad mások szolgálatában.

A színeváltozásról és az utolsó vacsoráról szóló perikópák tehát finom szálakkal kapcsolódnak egymáshoz, hiszen mind a két szakaszban az a Jézus a főszereplő, aki húsvéti titkát tárja fel a tanítványainak, hogy megmutassa azt az örömet, ami a vele való személyes kapcsolatból származik, s ami az Eucharishtiában tárul fel itt a földön a legteljesebben.

ASZTALOS GÁBOR TAMÁS

ÖRÖK ÜNNEPEINK A VÁLTOZÓ IDŐBEN

A latin rítusú egyházban a ma mindenki által ismert és használt liturgikus naptár, korábban példa nélkül álló mértékű változással, alig 60 év alatt nyerte el formáját.

A téma aktualitását adja, hogy XVI. Benedek pápa 2007. július 7-én adta ki a *Summorum pontificum* kezdetű motu propriót, melyben a II. Vatikáni Zsinat reformja előtti utolsó liturgikus könyvek használatát – mint a római rítus rendkívüli formáját – széleskörűen engedélyezi, gyakorlatilag egyenrangúvá téve azokat a jelenlegiekkel.

A régi és új misekönyv használatának újkeletű engedélyezése kapcsán felmerül azonban egy igen konkrét gyakorlati kérdés is: ha adott esetben ugyanabban a templomban miséznek a rendes és a rendkívüli forma szerint is. A régi és az új misekönyv ugyanis a maga egészében használható, a két forma elemei nem keverhetők. Így problémát okozhat az egymás mellett élő két különböző naptárrendszer, ami jelen esetben nem eltérő rítusok közötti különbségként jelenik meg, hanem a latin rítuson belül.

A latin egyház liturgikus ünneplésének két sarokpontja a szentmise és a zsolozsma, azaz az imaórák liturgiája. Mindkettő kap a nap, az ünnep jellegének megfelelően sajátos színezetet. A továbbiakban az Eucharisziára irányítjuk figyelmünket. Az Egyház legfontosabb szentségében maga Jézus ölt testet, jelenlétével önmagát nyújtja számunkra. Hogyan ragadható meg az örök, időn felül létező Isten eme jelenvalósága a mi nagyon is időhöz kötődő valóságunkban?

A szentmise végén az Oltáriszentség őrzőhelyére kerül, ami Jézus jelenlétének egyfajta állandóságát eredményezi a térben kiemelt helyeken: a templomokban. Ehhez elengedhetetlenül szükségesek az időnek azok a csomópontjai, amikor az Eucharisztia újra és újra létrejön, azaz a szentmisék. Mivel ezek igazán jelentőségteljes pillana-

tok, az ünneplés közösségi alkalmi, amikor Isten egész népe részt szeretne venni a csodában.

Az Isten által teremtett idő (vö. Ter 1,3-5) megállíthatatlanul halad, el kell igazodni benne, és megtalálni az ebbe a „kronoszba” illeszkedve az ünnepek „kairoszait”.¹

AZ IDŐ ÉS MÉRÉSE: A RÓMAI NAPTÁR

Az ember életének kétségtelenül egyik legfontosabb tapasztalata az idő múlása. Ennek érzékelésében – mint a természet ritmikus változásainak jelölői is – meghatározó szerepet játszanak az égitestek, különösen a Nap és a Hold látszólagos mozgásának van jelentősége. Az állattartó, kultúrák számára, a legbiztosabb tényező a Hold fázisainak változása, a letelepült, növénytermesztésre berendezkedett társadalmak számára azonban a Nap „mozgása” által kijelölt évszakok változása volt jelentősebb.²

Az év, hónap és nap viszonylagosan kézenfekvő megfigyelhetősége mellett a **hét** – mint időegység – teljesen mesterséges, Ószövetségi eredetű, ahol is a hetes szám egyébként is kiemelt szerepet kap. A Krisztus előtti századokban a hét napos időegység – a heti egy pihenőnappal – a hellenisztikus világban is általánossá vált, amire jó alapot szolgáltatott az ismert bolygók hetes száma³, így minden naphoz egyet hozzá lehetett rendelni.⁴

A hagyomány szerint még Róma városának alapítója – Romulus király – alkotta meg az első tíz hónapos naptárat. Egyes hónapokat

---

¹ „A görögök különbséget tettek a *khronosz* és a *kairosz* között. A latin mindkettőt *tempussal*, a magyar nyelv az idő szóval adja vissza. Fogalmilag azonban különbséget kell tenni a fizikailag mérhető tartam (*khronosz*) és valaminek az aktualitását magában foglaló idő (*kairosz*) között.” Vö. *Katolikus Lexikon* internetes változata <http://lexikon.katolikus.hu/> (utolsó letöltés: 2021. 04.20.)

² vö. Hahn István, *Naptári rendszerek és időszámítás* (Filum Kiadó, 1998), 15.

³ Bolygónak vett égitestek, korabeli sorrendben: Szaturnusz, Jupiter, Mars, Nap, Merkúr, Vénusz, Hold.

⁴ Hahn, *Naptári rendszerek*, 79.

istenekről nevezett el (pl. Mars istenről *Martius*), további hónapokat sorszámuk szerint (pl. *September, October*).⁵

A Kr.e. 5. századtól – a napévhez való jobb igazodás érdekében – elszakadt a naptár a hold járásától, innentől a hónapok 28 és 31 nap között váltakoztak.⁶ A tisztán szoláris, 365 napos egyiptomi naptár képezte az alapját a *Julius Caesar*-féle római naptárnak.⁷ Úgy rendelkezett, hogy a 365 napból álló évek sorában minden negyedik 366 napos legyen, február 23. és 24. közé beiktatva egy szökőnapot.⁸ Korábban megfelelő években itt kezdődött a szökőhónap. A *Quintilis* hónap Caesar nevét kapta meg, így lett *Iulius*. Végezetül a *Sextilis* hónap *Augustus* nevére változtatva megkapjuk a középkor és az újkor időszámításának is alapját képező „julianus” naptárat.⁹

MIT ÉS HOGYAN ÜNNEPLÜNK? A LITURGIKUS NAPTÁR KIALAKULÁSA

A keresztény ünneplés Krisztus megváltó művére emlékezés, de egyúttal annak a jelenbe hozása is, hogy a vele való „életfakasztó” találkozás megtörténhessen. A liturgikus idő sarokpontjai, az ünnepek sora, aminek vezérgondolata Urunk húsvéti eseményének, a *mysterium paschale* megünneplése, ami a szentmisében csúcspontként kiemelkedik. Ennek adja bőséges kifejtését a liturgikus év, ami a napév mintájára 365 napos körforgást jelent, mint ahogyan Krisztus, „az örök Igazság Napja” körül forog az egyház élete.¹⁰

Adva volt tehát az őskeresztény kor liturgikus ideje, hétről-hétre: a feltámadás napja, a vasárnap megünneplése, illetve az év tetőpont-

---

⁵ *Ibid.*, 62.

⁶ *Ibid.*, 65.

⁷ vö. *Ibid.*, 58.

⁸ Szökőévekben a mai naptárak is február 24-ét tüntetik fel szökőnapnak. A latin neve *dies bis sextus* volt, azaz a március kalendárja előtti másodszori hatodik nap.

⁹ vö. Hahn, *Naptári rendszerek*, 66-67.

¹⁰ vö. Várnagy Antal, *Liturgika* (Abaliget: Lámpás Kiadó, 1999), 371-372.

jaként, a feltámadás – valós történeti – napjának kiemelése, a Húsvét, ami a zsidó naptár *Niszán* hónapjának tizennegyedik napjáról azzal az igénnyel került a közeli vasárnapra, hogy a hetek rendszerében ugyanazon a napon lehessen tartani, amelyikre eredetileg is esett, ezért a naptár szempontjából mozgóünnepé lett a többi hozzá kötött ünneppel együtt.

Abból a szokásból kiindulva, hogy a római katakombákban vértanúk sírja felett miséztek, a húsvéti misztérium ünnepléséhez, mintegy oldallagosan kapcsolódott a szentek tisztelete. Körülbelül a 3. századtól indult, eredetileg a város saját vértanúiról emlékezett meg a helyi egyház. Keleten az 5. századtól kezdenek megjelenni az első Mária ünnepek. Végül elsőként a 4. században járul a Húsvéhoz előkészületi időszak, a mai nagyböjt, majd ennek mintájára alakul ki az adventi időszak megtartása. Ezzel meg is kapjuk a liturgikus év keretét, bár így ekkor még nem beszélnek róla.¹¹

Később az ünnepkörök tovább színesednek, többek között az ünneplés meghosszabbítására egyes ünnepek nyolcadot kapnak. A 10. századtól belép egy teljesen új ünnep típus is: az eszmék, hitigazságok, ájtatossági ünnepek.¹²

Hogyan kapcsolódik az Eucharisztia ünneplése a liturgikus év ünnepeivel? Mi alapján került meghatározásra, hogy a szentmise állandó felépítésébe miről – kiről kerül megemlékezés?

A LITURGIKUS NAPTÁR REFORMJA

A középkor végén, a 15. század második felére minden egyházmegye a „tökélyre” fejlesztette saját liturgiáját, ezzel együtt a hanyatlás és visszaélés jelei is megmutatkoztak. Egyes helyeken rengeteg új ünnep – pl. „szegek”, „szent lándzsa” külön ünnepe – került bevezetésre, de ezzel együtt a szentek ünnepeinek száma is ugrásszerűen

---

¹¹ *Ibid.*, 374.

¹² *Ibid.*, 375. Ilyen ünnepek például a Szentháromság, Jézus Szíve, Úrnapja, Krisztus Király.

növekedett, 1200 és 1558 között kétszázzal lett több a naptárban. A gyakorlatban ehhez járult még az ún. votív misék túlbecsülése, és emiatt nagy száma.¹³

A Tridenti zsinat rendelkezései alapján – a kétszáz évnél idősebb liturgiák érintetlenül hagyásának lehetőségével – V. Piusz pápa 1570-ben adta ki a latin egyház új „egység” misekönyvét, kötelező jelleggel. A *Missale Romanum* jellemzője volt az ünnepek nagy mértékű csökkentése, alig 150 maradt, míg a votív miséket is alaposan megrostálta.¹⁴

A szentek ünnepei folyamatosan szaporodtak a nyugati egyházban, ezzel együtt járt, hogy a liturgiában a vasárnapot sokszor egy ünnep elnyomta, és magáról a vasárnapról csak megemlékeztek. Háromszáz évvel később ismét sokkal több, 230 szentnek az ünnepe volt alkalmazásban.¹⁵

Az ünnepek számának időről időre történő jelentős megnövekedése tehát két problémát vet fel. Az egyik Krisztus misztériumának a vasárnaponként, illetve az egyházi év folyamán végigvonuló ünneplésének elhalványulása; a másik, hogy gyakran kettő vagy akár több ünnepnap is az évben ugyanarra a napra esik. Ebben az utóbbi esetben el kell tudni dönteni, hogy adott napon melyik szentmise szöveg élvez elsőbbséget, illetve azt hogyan kell alkalmazni.

Szent X. Piusz pápa visszaállította régi és kiemelt helyére a vasárnapot, és eltörölte azt a lehetőséget, hogy bármilyen ünnep felülbírálja az Úr napjának a jelentőségét.¹⁶ Megtiltja, hogy bármely ünnep vasárnapra legyen helyezve, kivéve Szentháromságét, mely továbbra is Pünkösd utáni első vasárnap, és Jézus Szent Nevének ünnepe a január 2. és 5. közötti vasárnapon.¹⁷

---

¹³ *Ibid.*, 503.

¹⁴ *Ibid.*, 505.

¹⁵ vö. *Missale Romanum* (Róma: 1875)

¹⁶ Az 1911-ben megjelent *Divino afflatu* és az 1913-as *Abhinc duos annos* dokumentumokban, vö. Szunyogh Xavér Ferenc, *Magyar-Latin Misszále* (Budapest: Szent István Társulat, 1933), 9.

¹⁷ Dr. Mihályfi Ákos, *A nyilvános istentisztelet* (Budapest: Szent István Társulat, 1923), 85.

XII. Piusz pápa 1955-1956-os reformjának célja egyszerű volt: a Nagyhét szertartásai teológiai értelmének újból felismerhetővé tételével, hogy azokat ismét közelíti a kialakulásuk idejében fennálló állapotukhoz. Az a felismerés vezette, hogy Húsvét éjszakája tulajdonképpen az egész éves ünneplés centruma.¹⁸

A Tridenti Zsinat misekönyvének utolsó, 1962-es kiadása XXIII. János pápa nevéhez fűződik. Ennek naptára már tartalmazza az ő általa kívánt változtatásokat is. Különös érdeklődésre tarthat számot, mert ez a *Missale* ma is szélesebb körben megengedetten használható, XVI. Benedek pápa rendelkezése szerint, mint a római rítus rendkívüli formája.¹⁹

Ebben változik az ünnepek rangsorolása, és a liturgikus év, azaz két fő ünnepkörének – a húsvéti és karácsonyi – beosztása. Mindegyik ünnepkör magában foglalja a központját képező ünnep mellett annak előkészületi időszakát, és a folytatását is. Jelzik ezt a liturgikus színek alapszabályai is: az előkészítő időszakok színe a lila, az ünnep és utója a fehér színt használja, szembeállítva ezzel a közben lévő idők zöldjét.²⁰

VI. Pál pápa 1969. február 14-én *Mysterii Paschalis* kezdetű motu proprioval tette hivatalossá az új római naptárat, egyúttal kiadta a II. Vatikáni Zsinat alapján a liturgikus év szabályozását is.²¹ Az évközi időszak vasárnapjai egységes elnevezést és sorszámozást kaptak. Ahol a nagybőjti időszak kezdetével abbamaradt, onnan folytatjuk Pünkösöd, illetve Szentháromság vasárnapja után. X. Piusz pápa naptárában még húsz ünnepnek van nyolcada, az új naptár már csak kettőt, Húsvét és Karácsony nyolcadát tartja meg.²²

Az egyes ünnepnapok rangja a továbbiakban a következő lehet: főünnep (*sollemnitas*), ünnep (*festum*), emléknapi (*memoria*); a vásár-

---

¹⁸ Várnagy, *Liturgika*, 393.

¹⁹ XVI. Benedek pápa, *Summorum pontificum* kezdetű motu proprioja (Vatikán: 2007), 2-5. cikkely.

²⁰ Mihályfi, *A nyilvános istentisztelet*, 80.

²¹ *Római Misekönyv* (Budapest: Szent István Társulat, 1991), 73.

²² Mihályfi, *A nyilvános istentisztelet*, 107.

nap végre megkapja az év napjai közül kiemelt státuszának megfelelő helyet, azaz az ünneplés foka szerint főünnepnek kell tekinteni.²³

Ismét nagymérvű a csökkentés a szentek ünneplésében. 1969-ben, csak a kötelező emléknapokat számítva, az egyetemes naptárban a mindenképpen megüendő napok száma csupán pontosan száz.²⁴

ÚTON A MÚLTBÓL A JÖVŐ FELÉ

Láttuk, hogy a nyugat liturgikus naptára tehát a Róma városi naptáron alapul, és az egyházi év fő jellemzői kialakultak már a Tridenti Zsinat idejére is. Időről időre szükséges volt a naptárban szereplő szentek számának csökkentése, amit a kezelhetetlenné váló mennyiségű ünnepnap tett szükségessé, megritkítva a megkopott népszerűségű szenteket.

Az 1969-es naptár egyensúlyt hoz a szentek tisztelete, és Krisztus kortalan húsvéti misztériumának vissza-visszatérő ünneplése között.

A naptár szempontjából a történelem azonban példájával figyelmeztet. Némi aggodalomra adhat okot, hogy 2014-ig az általános naptárban szereplő ünnepek száma harminccel gyarapodott, azaz 229-re nőtt, ami azonban még így is elmarad az 1962-es állapottól.²⁵

A másik kérdés, hogy a jelenleg megengedetten használható két forma misekönyvében a naptár rendszerében és tartalmában is nagymértékben eltérő. Noha az év sarokpontjainak kijelölése szempontjából nincs változás, egy adott naptári napra teljesen más ünnepnapot írhat elő az egyik és a másik. Ez saját rendszerén belül alkalmazva egyik esetben sem okoz gondot, de valljuk be ugyanazon a rítuson belül azért elég furcsán jön ki, hogy egyik templomban az egyik, egy másik templomban a másik szentről van a szentmise, különböző ünnepélyességgel, ráadásul akár csak néhány utcányira egymástól.

---

²³ *Római Misekönyv*, 77-78.

²⁴ Az adatokat a *Liturgia Horarum* (Vatikán: 1977) kiadásának naptárából vettem.

²⁵ vö. *Az Imaórák Liturgiája I.* (Budapest: Szent István Társulat, 2014)

Ezzel együtt jár egy másik probléma. A rendes forma naptára ma is szervesen fejlődik azzal, hogy abba időről-időre újabb szenteket, ünnepeket vesznek fel vagy vehetnek fel. Szemben a rendkívüli forma naptárának fejlődése megmerevedett, nem tudok róla, hogy ahhoz az újabb ünnepekről hivatalos miseszöveget jelentettek volna meg. A fentebb vázolt olló tehát tovább tágul, és joggal merülhet fel a régebbi forma kedvelőiben is, hogy szeretnének szentmisét bemutatni / hallgatni egy újabb szent tiszteletére!

Úgy gondolom, hogy jelenleg az Egyházban – elsősorban liturgikus szempontból – egy átmeneti időszak vége felé járunk. Az 1970-ben kiadott misekönyv egy többlépcsős reform eredménye, de annak igazán mély és gyümölcsöket hozó meggyökerezése ma is zajlik.

Nem idegen a Katolikus Egyháztól, hogy ugyanazt a misztériumot más-más formákban jeleníti meg a liturgia, a keleti rítusok mellett a római rítus rendkívüli formájának is megvan a helye ebben a változatos világban. A fenti kérdések egyelőre nyitva maradnak, de erre való tekintettel mindenképpen érdemes, hogy továbbgondolkodás tárgyát képezzék. Biztató jel, hogy a közelmúltban született rendelkezés arról, hogy az 1962-es naptárba is vegyenek fel újabb szenteket, ezzel együtt azonban az általános naptár ünnepeinek száma is évről évre gyarapodik.²⁶

IRODALOMJEGYZÉK

Az Imaórák Liturgiája I. Budapest: Szent István Társulat, 2014.

XVI. BENEDEK PÁPA: *Summorum pontificum* kezdetű motu proprioja. Vatikán: 2007.

Diós István, *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai.* Budapest: Szent István Társulat, 2007.

---

²⁶ Példaként: *Dekrétum Nareki Szent Gergely apát és egyháztanító, Avilai Szent János áldozópap és egyháztanító, valamint Bingeni Szent Hildegárd szűz és egyháztanító ünnepének felvételéről az Általános Római Naptárba* (Róma: Istentiszteleti és Szentségi Fegyelmi Kongregáció, 2021. január 25.)

- Hahn István, *Naptári rendszerek és időszámítás*. Filum, 1998.
- Katolikus Lexikon* internetes változata <http://lexikon.katolikus.hu/>
(utolsó letöltés: 2021. 04.20.)
- Liturgia Horarum*. Vatikán: 1977.
- Mihályfi Ákos, *A nyilvános istentisztelet*. Budapest: Szent István Társulat, 1923.
- Missale Romanum*. Róma: 1875.
- Missale Romanum*. Róma: 1938.
- Missale Romanum*. Róma: 1954.
- Missale Romanum*. Róma: 1962.
- Római Misekönyv*. Budapest: Szent István Társulat, 1991.
- Szunyogh Xavér Ferenc, *Magyar-Latin Misszále*. Budapest: Szent István Társulat, 1933.
- Várnagy Antal, *Liturgika*, Abaliget: Lámpás Kiadó, 1999.

TIRINGER ARANKA

EVÉS ÉS SZAKRALITÁS: A BÖJTÖN ÁT A LAKOMÁIG

A Szentírás minden könyve egy konkrét történelmi időben és földrajzi helyen született, ezért magában hordozza ezek jellegzetességeit: több ezer év elteltével is beazonosíthatóak egyes alapanyagok, sőt ételek.¹ Mind az Ó-, mind az Újszövetség igen sok étellel és evéssel kapcsolatos szabályt, törvényt, útmutatást vagy példázatot tartalmaz. Még a mezőgazdasággal és állattenyésztéssel kapcsolatos ismeretek is az evésre irányuló előkészítő cselekedetként foghatók fel; az ember bibliai története egy étkezési jelenettel kezdődik (Ádám és Éva megkóstolja a tiltott gyümölcsöt az Édenkertben, Ter 3²), és azzal is zárul: Jézus a feltámadás után, utolsó megjelenésekor együtt eszik a tanítványokkal (Jn 21) Az ígéret földje *tejjel és mézrel folyó vidék* (Kiv 3,17), Ézsau *kenyéréért és lencséért* cseréli be az elsőszülöttségi jogot (Ter 25,27-34), a szabadító Isten szimbóluma a *bárány*³ (ami a legfontosabb húsvéti étel volt Kiv 12,43-51); a szolgaságból való megmenekülés emléke a *kovásztalan kenyér* (Kiv 13,3-10); Jézus *kenyérrel és hallal* tesz csodát, mely egységesen mind a négy evangéliumban olvasható.⁴ De ugyanígy gondolhatunk a víz fontosságára is, mely nemcsak a sivatagban élő korabeli nép életben maradásának kulcsa volt, hanem – különösen az Újszövetségben – a lelki dimenzió, az új-

---

¹ Schmitt, *Bibliai szakácskönyv*, 1992

² A bibliai hivatkozási helyek az alábbi fordításból származnak: Gál F.- Gál J.-Gyürki-Kosztolányi-Rosta-Szénási-Tarjányi-Rózsa: Ószövetségi és Újszövetségi Szentírás (javított szöveg új bevezetőkkal és szövegmagyarázatokkal), Szent István Társulat, Budapest. 2008)

³ A zsidó húsvét, a pászah (pászka-ünnep) ismerete nélkül nem érthető a keresztény úrvacsora szimbólumrendszere sem. (Fráter, *A Biblia növényei*, 44-45.)

⁴ Mt.14.13-21, Mk.6.30.44, Lk.9.10-17, Jn.6.1-13.

jászületés és megtisztulás kifejező eszközévé is vált.⁵ (Jn 4.13-14) Az ételek – és maga az étkezés – tehát a Biblia egészében fontos szerepet játszik, és azt is megfigyelhetjük, hogy evés sok esetben *szakralizálódik*⁶. Ez utóbbi mozzanat csúcsa az utolsó vacsora, melynek elemei a keresztény teológia és gyakorlat alapjává váltak.

ÁLLANDÓ ÉS VÁLTOZÓ ELEMEEK AZ EVÉSHEZ VALÓ VISZONYULÁSBAN

Az emberiség ősi történetéről árulkodó régészeti leletek (tálak, edények, korsók, kemencék, stb.) sokasága szintén tanúskodik az ételkészítés fontosságáról. Az evés nemcsak az életben maradás egyik fontos feltétele, hanem mindig változó formában fejezi ki az életöröm, a társas kapcsolódás, a vallási rituálék, ünnepek, divatirányzatok stb. megannyi formáját.⁷ Szinte nem is találunk olyan emberi életszakaszt, melynek változásait – határjelölő módon – ne kísérne valamilyen formában rituális/ünnepi étkezés. Az egyéni élet evéssel (anyatej) kezdődik, és evéshez kapcsolódó formában is ér véget (halotti tor). Míg az emberszabású majmok többnyire magányosan esznek, addig az ember őstörténetéből megmaradt nyomok arra engednek következtetni, hogy a vadászat közösségben zajlott, amit a zsákmány elosztása és közös elfogyasztása követett. A „magányos evőből” „közösségi evő” lett, amit jól mutat a mai korban az is, hogy az ünnepi és főétkezés mindig közösen zajlik, és szinte elképzelhetetlen húsfogyasztás nélkül. A főétkezések közötti evés („nassolás”) azonban magányos tevékenység, ami feltételezhetően ősbibb eredetű, és a gyűjtögető életmód maradványa.⁸

---

⁵ Vamosh, *Ételek a Biblia korában*, 11.

⁶ Vamosh, *Ételek a Biblia korában*, 3.

⁷ Kovács Gusztáv – Ragadics Tamás: *Eucharisztia, identitás és etikus táplálkozás* (in: *Erkölcsteológiai Tanulmányok 20. Az Eucharisztia* I., szerk. Laurinyecz Mihály, Budapest: Jel Kiadó, 2019, 91-104).

⁸ Forgács, *Az ételfogyasztás mértékét szabályozó szociokulturális tényezők*, 344.

A mai, modern kor emberére jellemző evési problémák többsége évezredek óta létezik. Mind a kóros soványságnak (*anorexia nervosa*), mind a túlevést vagy falásrohamot követő önhánytatásnak (*bulimia nervosa*) vannak ókori és középkori írásos emlékei. Tranquillus tizenkét római uralkodó életrajzát bemutatva kettőről, Claudiusról és Vitelliusról ír le féktelen, zabálással és hányással kombinált étkezéseket.⁹ A falánk és túlsúlyos ember a görög-római művészetben gyakran gúny és ellenszenv célpontja.¹⁰ Hippokratész és később Galénosz is a betegségek egyik eredőjének tekinti az ételekhez való egészségtelen viszonyulást.¹¹ Ugyanígy az étvágytalanság és túlzott soványság is kórjelző: előbbi a szerelemre, utóbbi betegség jelenlétére utal. A test fegyelmezését fontosnak tartó spártai állam kifejezetten szankcionálta az elhízást: a túlsúlyosokat kizárta az állami tisztségekből.¹² A középkorban (476 és 1450 között) élt szerzetesek csontvázainak elemzésekor megállapították, hogy többségük jelentős mértékben elhízott volt. Feltételezhető, hogy ötször annyi túlsúlyos ember volt a szerzetesek között, mint világi kortársaiknál.¹³ A forrásokban megemlített esetek egyikénél sem találkozhatunk a környezet pozitív vagy elfogadó reakciójával: az akkor élt emberek tapasztalata az volt, hogy az evéshez való szélsőséges viszonyulás problémás lelkiállapokra és viselkedésre utal.¹⁴

Az étkezés a mai ember számára szociális alkalom. Napjaink „gasztro-bummját”, azaz a főzés-evés megnövekedett mértékű fontosságát és középpontba kerülését mutatja a számtalan újonnan megjelenő szakácskönyv, magazin, internetes blog, videó, főzőmű-

---

⁹ Idézi Péter O. M., *Evészavarok az ókorban*, 320.

¹⁰ Érdekesség, hogy a „parazita” szó görög eredeti jelentése: „más asztalánál evő”. (Péter O. M., *Evészavarok az ókorban*, 319.)

¹¹ Idézi Péter O. M., *Evészavarok az ókorban*, 322.

¹² Forgács, *Az evés lélektana*, 53.

¹³ Akár 6000 kalóriát is ehettek naponta, sőt, még „böjt” idején is legalább 4500 kalóriát vihettek be a szervezetükbe. Erre leginkább köszvényes ízületek és csontmegvastagodások utalnak. Idézi: Forgács, *Az ételfogyasztás mértékét szabályozó szociokulturális tényezők*, 345.

¹⁴ idézi Péter O. M., *Evészavarok az ókorban*, 325.

sor. Hivatásos vagy műkedvelő szakács-guruk („gasztro-bloggerek”), életmód- és táplálkozás-szakértők szinte családtagként válnak a mindennapi élet részévé. Az evéssel való foglalkozás professzionalizálódott, egyetemi végzettséget igénylő tudományos foglalkozássá vált (dietetikus, élelmiszeripari mérnök, obezitológus, stb.). Az étel szereteteli elkészítése és nyugodt körülmények közötti elfogyasztása egyre inkább ritkaság számba megy, és kevés családra jellemző. Az evési szokások egyre inkább szélsőségessé válnak: a bőség és mennyiség hangsúlya mellett az aszketikus jellegű diéták és purifikációs eljárások korát éljük. Míg az első két komolyabb evészavar leírása között száz év telt el (1873: *anorexia nervosa*; 1979: *bulimia nervosa*), addig az utóbbi évtizedekben 5–10 évente írnak le egy-egy új zavartípust.¹⁵ Mindez két irányú folyamatot feltételez: egyrészt mára az evés *deszakralizálódott*, elvesztette kapcsolatát az eredeti vallási tartalommal (pl. a böjt tisztító kúrára való degradálása); másrészt az evéshez kapcsolódó számtalan új forma jött létre, melyek egyre inkább *valláspótlék* szerepet töltenek be. Az evés önmaga lett cél, megváltó eszköz és/vagy módszer egy kívánt, boldog állapot elérésére (pl. karcsúság, szép test, egészségesség, identitás-artikuláció, stb.)

„GYÓGYSZERED LEGYEN AZ ÉTELED, S ÉTELED LEGYEN A GYÓGYSZERED”

Az új evési magatartások közül kiemelkedik az ún. „egészségesétel-függőség” (*orthorexia nervosa*). Ez a napjainkban egyre inkább megfigyelhető jelenség egyrészt divat, másrészt szinte vallásos többletjelentést hordoz, érzelmekkel ruházódik fel. A fenti, Hippokratésznek tulajdonított mondás jól összefoglalja az egészségesétel-függő személy (a továbbiakban röviden orthorexiás) jellemzőit: szinte

---

¹⁵ 1992: falászavar (binge eating disorder); 1993: izomdiszmorfia; 1997: orthorexia nervosa; 2000: testzsírfóbia (testépítő típusú evészavar); 2005: purgáló zavar. (In: Zsinkó-Szabó, Lázár, Túry: *A test gyarmatosítása – a civilizáció vadhajtsái*, 237)

megszállottan ragaszkodik az egészséges ételekhez, ezért napjai nagy részét ezek beszerzése, elkészítése és elfogyasztása teszi ki. Ritualizált étkezési szokásokat alakít ki, így mindig hord magánál speciális készletet, szárított gyümölcsöket, magvakat, főtt gabonát, stb. Az orthorexiás személyekre jellemző egyfajta „felsőbbrendűségi tudat”, sok esetben lenézik a többi „szemetet evő” embert... Egyesek csak meghatározott színű ebédet vagy vacsorát hajlandóak elfogyasztani, ami ismét kapcsolatot mutat a jelenség valláspótlék-jellegével: az ételek színe szerinti felosztásának komoly gyökerei vannak az ajurvédikus illetve a kínai medicinában.¹⁶ Mivel az orthorexiások számára az egyik legfontosabb feltétel az étel „tisztá” volta, az evés így pseudo-spirituális dimenziókat is érint. A diéta megszegése – akár a vallási parancsok esetében – büntudattal jár, amit vezeklés (önbüntetés) követhet.

Az evéshez, azon belül az ízekhez való viszonyulás genetikus hajlamot mutat, és két alapvetően különböző irányban mutatkozik meg: a *neofóbia* az új ízekről, ételektől való viszolygást, a *neofília* éppen az azokhoz való vonzódást jelenti. Két egymás mellett létező, egymást kiegészítő és egymás ellen ható beállítódásról van szó, s mindkettőnek van evolúciós előnye: a neofóbia az ételmérgezésről és a betegségeket okozó ételek fogyasztásától tartotta távol az embert, a neofíliás beállítódás a kreatív ételszerzés-ételátalakítás által segítette a szűkös időkben való túlélést.¹⁷ Az egyéni életkor tekintetében is érdekességek figyelhetők meg: a csecsemőkor egy átmeneti szakaszában minden baba neofíliásnak tekinthető, amikor mindent a szájába vesz. Későbbi életkorban a neofóbiás tendencia egyre erősebb lesz (gondoljunk a válogatós, nehezen evő gyerekekre). Férfiak és idősebb korú emberek körében ismét több a neofíliás. Orthorexiásoknál neofób attitűdöket figyeltek meg.¹⁸

---

¹⁶ Dudás – Túry, *Orthorexia nervosa avagy egészségesétel-függőség: evészavar vagy maladaptív túlélési stratégia?*, 55.

¹⁷ Forgács, *Az íz és ételpreferenciák szociokulturális háttere*, 360.

¹⁸ Forgács, *Az íz és ételpreferenciák szociokulturális háttere*, 361.

A fenti összefüggések ismeretében nem túlzás azt állítani, hogy az egészséghez, azon belül az ételhez való viszonyulás mára komplex rendszerré nőtte ki magát. Jelen írásnak nem feladata mindezek ismertetése (így pl. az evéshez szorosan kapcsolódó testképzavarokat nem tárgyaljuk), de fontos megemlíteni mindezek háttérében rejlő, az egészséghez való viszonyulás sajátos módját, az ún. „healthizmust”.

A *healthizmus*, amit „túlzott egészségmagatartásnak” lehetne fordítani, azt a beállítottságot és viselkedésformát jelenti, melyben az érintett személy nemcsak időszakosan törekszik egészsége megőrzésére és az egészségi kockázatok elkerülésére, hanem ez válik élete központi témájává. Az egészséggel kapcsolatos tevékenységek mereven, szinte szertartás-szerűen uralják a mindennapokat és lényeges szerepet töltenek be a személy érzelmi stabilitásának megőrzésében és az étellel való elégedettségben.¹⁹ A *healthista* személyek esetében alapvetően nincs szó pszichés betegségről, nincsenek önértékelési problémáik, étellel teliek. A folyamatos önkontroll és a túlzott mértékű egészségre-figyelés miatt azonban feszült, időnként kudarcos időszakok is jellemzők. Természetesen normális jelenségnek tekinthető az a törekvés, hogy valaki „vigyáz az egészségére”, de a jelenség mögött ennél többről van: az egészség, mit egyetlen érték középpontba állítása maga után vonhatja a *transzcendens értékek háttérbe szorítását*, ezért új fajta (és rejtett) *materializmus*ként is értelmezhető.

„A test feletti uralom igénye eredendően nem civilizatórikus, ellenkezőleg inkább szakrális igény, benne az érzékek és ösztönök feletti uralom alapformáira találunk, az aszkézisre és a böjtre, melyeknek egyébként a racionális oknyomozó értelmezés egészségvédő szerepet tulajdonít. (...) a „szent” vonatkoztatási rendszerében tájékozódó és az üdvösségelv alapján az életvezetést ellenőrző egyházi autoritás helyébe az anyagelvűség kozmológiája az egészséget mint az univerzum erkölcsi modelljét helyezte, így az orvosi magyarázó modellek váltották fel a

---

¹⁹ Még árnyaltabb a kép, ha figyelembe vesszük, hogy a személy szintjén megélt jelenséget „szubjektív healthizmusnak”, míg a köré intézményesült szolgáltatói-part „objektív healthizmusnak” nevezi a szakirodalom. In: Schröder, *Healthismus und Wellness*, 485.

szakrális-spirituális emberképet, és a bűn spektrumának egy részét az „egészségtelen” foglalta le.” – olvasható egy, a test gyarmatosításáról és a fogyasztói társadalom összefüggéseiről szóló tanulmányban.²⁰

A healthista életfelfogás széles körben való elterjedését számos tényező segíti. Egyrészt a 21. századra átértelmeződött a betegség-felfogás: a korábban jellemző és elsöprő erővel jelentkező fertőző betegségek, járványok helyett egyre inkább az életmóddal összefüggő krónikus betegségek váltak jellemzővé, pl. a koszorúér betegség, cukorbetegség. Másrészt az emberek egyre tájékozottabbak az egészséggel kapcsolatban; olyan fogalmak kerültek a közgondolkodás fókuszába, mint „betegjog”, a betegek autonómiája, a személyes felelősség kérdése az egészség megőrzésében, stb. Az iparosodás korában megugró demográfiai fejlődés magával hozta a születéskor várható élettartam növekedését, ami jelenleg több évtizeddel hosszabb, mint a 200-300 évvel ezelőtt élt embereké. Érthető tehát, hogy életcélként vált az aktív, egészséges öregkor megélése, de egyúttal a ma felnövekvő generáció célcsoportjává (egyben áldozatává) is válik egészségipar erre irányuló törekvéseinek...²¹

A BÖJTÖN ÁT A LAKOMÁIG

A testsúly csökkentésére számos kifejezést használunk: fogyás, diéta, böjt, koplalás, ön-éheztetés, illetve széles értelemben ide sorolhatóak mindenféle tisztító-kúrára, méregtelenítésre utaló fogalmak is, bár ezek esetében a testsúly csökkenése másodlagos következmény. Az éhezés élménye annyira meghatározó szerepű az életben, hogy az evés megtagadása csakis valamilyen magasabb rendű vallási-eszmei-etikai vagy anyagi érték mentén jelenhet meg (ide sorolhatók a vásári látványosságként fellépő éhezőművészek). Maga az éhezés

---

²⁰ Zsinkó-Szabó, Lázár, Túry: *A test gyarmatosítása – a civilizáció vadhajtsái* http://www.elitmed.hu/upload/pdf/a_test_gyarmatositasa_a_civilizacio_vadhajtsai-9236.pdf letöltve: 2019. 03. 15., 235.

²¹ In: Schröder, *Healthismus und Wellness*, 491.

(és az alapvető szükségletek hiánya) az intrauterin korban ismeretlen tapasztalat, hiszen a köldökzsinóron keresztül folyamatosan áramlik a táplálék; a születés hozza el az első kint, a hiány átélését.

Adott történelmi korban az éhezést vállaló személyek csak akkor emelkedhettek ki környezetükből és válhattak szentekké, hősöké, vagy különleges emberekké, ha lett volna mit enniük, de lemondtak erről. Így a mai anorexiás személyek is elsősorban a jómódú felső-középosztályból kerülnek ki; a szegénységben élő között, ahol a nélkülözés mindennapi tapasztalat, nagyon ritka jelenség.²² Bármilyen önkéntesen (nem egészségügyi okokból) vállalt, az evésre irányuló korlátozással élő személyek viselkedése a hedonisztikus fogyasztói társadalom elleni lázadásként is felfogható. Evéssel kapcsolatos reklámfilmek és plakátok elemzésénél figyeltek fel arra az összefüggésre, hogy a befolyásolási folyamat eszköze olyan kifejezések használata, melyek spirituális tartalmúak, úgy mint „tisztaság”, „mennyei”, „bűn”, „jutalom”, „kísértés”, stb.²³

Sok forrás utal arra, hogy az ókortól kezdve a böjtölés a spirituális tökéletességre törekvés egyik útja volt, mivel a testi megtisztuláson át dimenziók nyílhatnak meg a szellem és a lélek felé. Az Újszövetségben sok helyen olvashatunk a böjtről, hol Keresztelő Szent János jellemzésénél²⁴, hol Jézus tanítványainak kritikájaként²⁵, hol a helyes vallási viszonyulás leírásánál.²⁶ Jézus maga is böjttel készül messiási küldetésére (Lk 4,2) Ugyanakkor már az Ószövetségben sem számított minden böjt pusztán vallási célzatúnak, mivel az örömtől való tartózkodás sokszor speciális életállapotok, lélektani átmenetek pl. a gyász jele volt.²⁷ A böjt és a lakoma egy *kontinuum mentén, annak*

---

²² Lukács, Kézdy: *Vallás és evészavarok: a biopszichoszociális-spirituális modell jelentősége*, 331.

²³ Lukács, Kézdy: *Vallás és evészavarok: a biopszichoszociális-spirituális modell jelentősége* 337.

²⁴ Mt.3.4.

²⁵ Lk.5.33-35.

²⁶ Mt.6.16.

²⁷ Lukács, Kézdy: *Vallás és evészavarok: a biopszichoszociális-spirituális modell jelentősége*, 332.

két végpontjaként is értelmezhető, melyben egyik állapotból a másikba való átfordulás különleges hatással bírt. A katolikus liturgia sok helyen teszi lehetővé ennek átélését, gondoljunk csak a nagyböjti korlátozottságokból (a száj, a szív, a fülek böjtje, stb.) való átcsapás jelenségére, a húsvét hajnali kitörő hallelujára, illetve az azt követő lakomára. De ugyanígy a hegyi beszédben elhangzó boldog-mondások²⁸ is ellentétpárokra épülnek, melyek analógiát képeznek a testileg átfordítható élmények és ezek lelki síkon való megélése között. Pl. éhezés, szomjúság ~ elteltség, szomorúság ~ vigasztalódás stb. Elképzelhető, hogy az emberiség történetének évezredei során sem a böjt, sem a lakoma nem önmagában létezett, hanem egymáshoz viszonyítva, és mint megélhető ellentétpár járult hozzá adott ünnep teljességéhez.

Láthattuk tehát, hogy az evéssel kapcsolatos jelenségek széles köre kapcsolódik vallási tartalmakhoz. Több kutatás is beszámol a spiritualitás lelki védőhatásairól, de ezt nem tekinthetjük automatikus pozitív következménynek, hiszen hibás vallási tartalmak mind betegségfenntartó, mind betegségre-hajlamosító szereppel bírnak. Egyes spirituális foglalatosságok (ima, lelkigyakorlat, meditáció stb.) hozzájárulhatnak az evészavaros tünetek enyhüléséhez, hosszú távon a személy gyógyulásához. Ezen összefüggések ismerete elvezethet ahhoz, hogy vallásos személyek helyesebb mértékben viszonyuljanak azokhoz a jelenségekhez, melyek a böjt – evés – lakoma tengelyen helyezhetők el.

IRODALOMJEGYZÉK

Dudás Katalin – Túry Ferenc. „*Orthorexia nervosa* avagy egészségével-függőség: evészavar vagy maladaptív túlélési stratégia?” In *Evészavarok és testképzavarok*. Szerk.: Túry Ferenc – Pászthy Bea. 53-61. Budapest: Pro Die Kiadó, 2008.

E. Schmitt. *Bibliai szakácskönyv*. Budapest: HUNGA-PRINT Nyomda és Kiadó, 1992.

---

²⁸ Mt.5.1-12.

- Forgács Attila. „Az ételfogyasztás mértékét szabályozó szociokulturális tényezők.” In *Evészavarok és testképzavarok*. szerk. Túry Ferenc – Pászthy Bea, 341-352. Budapest: Pro Die Kiadó, 2008.
- Forgács Attila. „Az íz és ételpreferenciák szociokulturális háttere.” In *Evészavarok és testképzavarok*. Szerk. Túry Ferenc – Pászthy Bea, 353-365. Budapest: Pro Die Kiadó, 2008.
- Forgács Attila. *Az evés lélektana*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2004.
- Fráter Erzsébet. *A Biblia növényei*. Budapest: Scholar Kiadó, 2017.
- Kovács Gusztáv – Ragadics Tamás. „Eucharisztia, identitás és etikus táplálkozás.” In *Erkölcsteológiai Tanulmányok 20. Az Eucharisztia I.* Szerk. 91-104. Laurinyecz Mihály, Budapest: Jel Kiadó, 2019.
- Lukács Liza – Kézdy Anikó. „Vallás és evészavarok: a biopszichoszociális-spirituális modell jelentősége.” In *Evészavarok és testképzavarok*. Szerk.: Túry Ferenc – Pászthy Bea. 329-340. Budapest: Pro Die Kiadó, 2008. M. F. Vamosh. *Ételek a Biblia korában*. Budapest: Pápai Református Teológiai Akadémia, Open Art Invest Kiadó, 2005.
- Péter Orsolya Márta. „Evészavarok az ókorban.” In *Evészavarok és testképzavarok*. Szerk. Túry Ferenc – Pászthy Bea. 317-328. Budapest: Pro Die Kiadó, 2008.
- Schröder, Harry. „Healthismus und Wellness.” In *Bengel, Jerusalem: Handbuch der Gesundheitspsychologie und Medizinischen Psychologie*, 484–494. Göttingen: Hogrefe, 2009.
- Túry Ferenc – Pászthy Bea (szerk.). *Evészavarok és testképzavarok*. Budapest: Pro Die Kiadó, 2008.
- Zsinkó-Szabó Zoltán, Lázár Imre, Túry Ferenc. *A test gyarmatosítása – a civilizáció vadhajtsai* http://www.elitmed.hu/upload/pdf/a_test_gyarmatositasa_a_civilizacio_vadhajtasai-9236.pdf letöltve: 2019. 03. 15.

SZANYI NORBERT

EUCHARISZTIA MINT A KERESZTÉNY REMÉNY FORRÁSA A FELTÁMADÁSI IKON TEOLÓGIÁJA

A fent latható kép, ikon nem más mind a feltámadás ikonja, ahol a pokolra alászálló feltámadt Krisztus látható.

Az evangéliumok a feltámadás utáni nap hajnalán történt eseményeket ismertetik. Máté például arról számol be, hogy a feltámadás hírével a tanítványokhoz siető asszonyok találkoztak Krisztussal, és lábához borultak, János pedig arról, hogy Mária Magdolna felismeri a már feltámadt Krisztust. Mivel az evangéliumokban a feltámadás eseményére közvetlenül utaló képi megfogalmazás nincs, a keleti bizánci egyházban kevés kivétellel az Anasztázis, vagyis Krisztus pokolra szállása, pontosabban Krisztus alvilágba való leszállása jelenettel ábrázolják a húsvét misztériumát, Krisztusnak a halál és a bűn fölötti győzelmét. A pokolraszállás jelenetének ábrázolása részben evangéliumi utalások és apokrif szövegek alapján történik. Ezek szerint Krisztus sírbatétele és feltámadása között a holtak birodalmában tartózkodott. A holtak birodalmába Krisztus méltóságteljesen ereszkedik le szétzútván annak kapuját.

„Jézus tehát leszállt a halál országába. Ahogy Jónás három napig volt a cethal gyomrában, ő is három napig volt az alvilágban. Ámde nem azért, mert legyőzetett, hanem – amint az ünnepi ikon bemutatja –, hogy világító fáklyaként ragyogja be az alvilág sötétségét, hogy megszabadítsa az ott tartózkodó igazakat. Ezt egyedül csak ő tudta megtenni. Ezért mondja az Írás: Fölment a magasba, magával vitte a foglyokat, s osztott az embereknek ajándékokat. Az pedig, hogy fölment, mi mást jelent, mint hogy előbb le is szállt a lenti földi tájakra? Aki leszállt, az emelkedett minden ég fölé, hogy betöltse a mindenséget.”¹

---

¹ Pacsai, J., *Húsvéti ikon, ahogyan mi olvassuk*, 8.

Az ikon Isten üdvözítő akaratát² úgy ábrázolja, hogy „a pokoli sötétbe villámlásként száll alá Krisztus, kettéhasítja a sziklákat, s ragyogó fényességét a sötét sem tudja csorbítani.”³

Továbbá az ikonon Krisztus bal és jobb oldalán Ádámot és Évát találjuk. Ez az ikon meglátásom szerint nem szimbolizálhat mást, mint a communiót, a közösséget, amely magának az eucharisztianak a szinonimája. Krisztus kézen fogva feltámasztja a holtakat az életbe, így egy testet alkotva velük.

„Az ikon arról szól, azt mutatja be, ami Krisztus feltámadása által értünk, emberekért következett be. Azt mutatja be, amit a húsvéti *tropár* szavakkal mond el. Ez az ének első sorában azt az örömhírt ismétli meg, amivel Húsvét vasárnapján köszöntötték egymást a tanítványok: *Valóban feltámadt az Úr!* Aztán azzal az egész világot megrendítő örömmel folytatódik, ami az emberiség érdekében történt, hogy Krisztus halálával legyőzte a halált. A mindannyiunkat fenyegető, ellenséges halál, ami az Isten által teremtett életet megsemmisíti, Krisztus által meggyengítettett. Végül azzal zárul, hogy Krisztus feltámadása minden egyes ember életére hatással van. Ő nem csak egyedül támadt fel, hanem mindazoknak, akik elhunytak, életet ajándékoz, mégpedig olyan életet, amelynek többé nincs vége. Ez az élet erősebb annál az életnél, ami a mi tapasztalati világunkhoz tartozik.”⁴

Rengeteg kép és jelkép van, ami körülveszi Krisztus feltámadását. Az üres sír a tanítványoknak hírt vivő kenethozó asszonyok, akik a feltámadást hirdetik. „A kenethozó asszonyok korán reggel az életheadó sírjához érkezvén, angyalt találtak a sírkövön ülve. Ki szólván hozzájuk monda: *Mit keresitek az élőt a holtak között, mit siratjátok az enyészhetetlent az enyészetben? Menvén ezt hirdessétek a Ő tanítványainak.*”⁵ Ha jól megfigyeljük ezt a szöveget, akkor láthatjuk, hogy nem más ez, mint a feltámadás ikonjának szó szerinti fordítása. Az egyetlen olyan húsvéti ikonnak a bemutatása, amelyet a bi-

---

² DH 1525; 1554.

³ Papp, M. *Az erkölcsi pokolból való feltámadás folyamatszerűsége*, 2.

⁴ Pacsai, J. *Húsvéti ikon, ahogyan mi olvassuk*. 11.

⁵ Vö. görög katolikus feltámadási szertartás.

zánci rítus ismer a pokolraszállás ábrázolásával, ami pontosabban a nagyszombatot jellemzi. A kereszt és a feltámadás, a szenvedés és a győzelem egysége erősen rányomja a bélyegét a húsvéti triduumnak erre a csúcspontjára, amint ez már nagypénteken is megtapasztalható volt. Megaláztatása, szenvedése, gyötrelme és kereszthalála által, melynek egész intenzitását a pokolraszállás mutatja meg. Krisztus megengedte, hogy a bukott világ minden szorongása az elszigeteltség tragédiája a hazugságnak és a gyűlöletnek kiszolgáltató emberi állapot pokla egész a bensejéig Óbelé törjön. Akkor aztán megsemmisítette az elszigeteltséget a poklot és a halált. Az a szakadék, melyet a megtévesztett emberi szabadság nyitott meg, elpusztul az istenség szeretetének a szakadékában. Itt kapcsolódhatunk ismét a témánkhoz, az eucharisziához mint a keresztény remény forrásához, mert a szakadékaikat, amelyeket a bűn okoz bennünk, emberekben az eucharisztia képes betölteni és hozzácsatolni újra az élethez. Ez a mi keresztény reményünknek is a kiteljesedése.⁶

Először is tisztáznunk kell a két alapfogalmat, amivel dolgozni fogunk. Az első az eucharisztia (a gör. *eu* és *kharisz* szavakból): hálaadás. Tág értelemben szentmise, szoros értelemben az oltáriszentség⁷, vagyis Krisztus valóságos teste és valóságos vére. Az *eucharisztia* a keleti és nyugati teológiában egyaránt a *legfontosabb szentség*, ebből fakad és efelé törekszik minden kegyelem, a többi szentség is, mert ez magát Jézus Krisztus személyét adja az embereknek. Olivier Clement: „Az *eucharisztia* nem egy a szentségek sorában, nem egy szentség az egyházban, hanem az egyház szentsége, ez alkotja az egyházat, és az apostoli szukcesszió révén ez alapozza meg az egyház legitimitását.”

A remény (héb. *tikvah*, gör. *elpisz*, lat. *spes*): általános értelemben az akarat válasza egy olyan, az értelem által meglátott jóra, amelynek elérése nem csak tőlünk függ; szeretnénk birtokba venni, és bízunk abban, hogy a szükséges segítséggel a vágyott célt el is fogjuk érni.⁸

---

⁶ Vö. Shmemann A., Clément O., *A Nagyböjti és a húsvéti titok*, 182-183.

⁷ MKL eucharisztia

⁸ MKL remény

J. Pieper a két nagyon fontos dolgot mond a reményről: egyrészt, hogy az lényege szerint a jövőre irányuló nyitottság, és a legigazabb remény pedig nem egy bizonyos vágy, amely egy bizonyos érték birtoklására irányul, hanem a személy egészének vágya a boldogságban való beteljesülésre.⁹

Amikor a pap a keresztség szentségének kiszolgáltatásakor megkérdezi a szülőket, mit várnak el az Egyháztól, azt válaszolják, hogy a hitet; és mit ad nektek a hit: az örök életet. Vagyis, a hit által megkapjuk az örök élet ajándékát.¹⁰ Azt az örök életet, amelyet a remény és a szeretet híján a hit nem képes megadni.¹¹ A hit a remény szubsztanciája.¹² „Mert a hit, hacsak nem társul hozzá a remény és a szeretet, sem nem egyesít tökéletesen Krisztussal, sem nem tesz az Ő testének elő tagjává.”¹³

Az a »mód, ahogy a föltámadás majd megtörténik«, fölülmúlja képzeletünket és értelmünket; csak a hitben közelíthető meg. De az Eucharishtiában való részesedésünk már előízét nyújtja testünk Krisztus által történő színeváltozásának: »Ahogy a földből vett kenyér Isten segítségül hívása után többé nem közönséges kenyér, hanem Eucharisztia, mely két elemből, egy földiből és egy égiből áll; ugyanígy testünk is, amikor magunkhoz vesszük az Eucharishtiát, már nem a romlandósághoz tartozik, hanem övé a föltámadás reménysége.«¹⁴

Itt fedezhetjük fel a liturgia mindenkori aktualitását és a részvételt rajta, amely érthetővé és ma is szeretetben boldogan megvalósíthatóvá teszi az Úr napját szenteld meg parancsolatunk(at).

---

⁹ Veres, A., *Erkölcsteológia*, 52.

¹⁰ Vö. SS 10;

¹¹ Vö. DH 531;

¹² Vö. SS 10;

¹³ DH 1531;

¹⁴ KEK 1000;

A reményünk nem lehet üres vágyakozás, hanem tartalommal kell megtöltődnie, amely tartalom a keresztény ember számára személyessé válik Jézus Krisztusban. Ez a reményünk akkor növekszik, ha tápláljuk. A táplálék az ember számára az Élet Krisztusban, az Ő követésében, a Szentségekkel való életben, melyet maga Krisztus Egyháza, az élő egyház ajánl fel minden tagja számára. Csakis tőlünk függ, a mi személyes elhatározásunktól, hogy étellel vagy *halállal* töltjük meg ezt a reményt. Az élet Krisztus, aki örök távlatot ad ennek a reménynek. A halál pedig világ gondjai, élvezetei és a földhöz és javaihoz való bűnös ragaszkodás, amelytől az Ember csak ideiglenesen tud boldoggá lenni, amely végül megfosztja mindentől és a boldogtalanság reménytelenségébe taszítja. Itt nincs kapaszkodó pont, mert nincs Isten, akiben remélni lehetne, és aki megvalósítaná az életnek a reményét. A húsvéti ikon ezt mutatja be. Krisztus magára vette a halált, leszállt az alvilágba, amely nem volt képes magába tartani azt, aki isteni fényével tündökölt az alvilágban. A halál hatalma nem tarthatja többé fogságában a halandókat, mert Krisztus leszállván, annak erejét összetörte s elenyésztette.¹⁵ A feltámadáson alapszik az egyház reménye, amely az isteni életet magát a Szentháromságnak az életét, vagyis a szeretetben megvalósuló személyes létezés igazságát közvetíti az embernek. Krisztus feltámadásától kezdve a szeretet új formája válik lehetővé, amely magában a Feltámadottban valósul meg.¹⁶

A hit megélése ad reményt, hogy rátaláljunk az Istennel való személyes kapcsolatra, amely az Eucharisztia ünneplésében nyeri el csúcspontját: mivel az Eucharishtiában Krisztus testével táplálkozunk, már az Ő testéhez tartozunk. Amikor majd az utolsó napon föltámadunk, mi is megjelenünk „Vele együtt dicsőségben”.¹⁷

A remény *necessitas medii*, vagyis *eszközszerűen* szükséges az üdvösséghez. Mindezek által *necessitas praecepti* is, vagyis *előírás-*

---

¹⁵ Vö. Pacsai, J., *Húsvéti ikon, ahogyan mi olvassuk*, 11.

¹⁶ Vö. Shmemann A., Clément O., *A Nagyböjti és a húsvéti titok*, 190-191.

¹⁷ Kol 3,4

szerűen szükséges az üdvösség elnyeréséhez.¹⁸ Az utóbbit kolosszeiekhez írott levélre alapozzuk: „*Maradjatok meg ezért a hitben szilárdan és állhatatosan, ne tántorodjatok el az evangélium reménységétől, amelyet hallottatok, amelyet minden teremtménynek hirdettek az ég alatt...*”¹⁹

Ezt a reményt megvalljuk minden szentmisén, amikor a Credo-ban mondjuk: *et exspecto resurrectionem mortuorum, et vitam venturi saeculi*, vagyis *várom a holtak föltámadását, és az eljövendő örök életet*. És ez a remény még jobban kicsúcsosodik húsvét vigíliáján, ahol a remény fényként van jelen, mint *Lumen Christi, a soha nem alkonyodó világosság*. Ez a fényesség van nekünk felajánlva, amiből erőt méríthetünk, mert mindnyájunknak szüksége van erre az életében. „*A nép, amely sötétségben jár, nagy világosságot lát; akik a halál árnyékának országában laknak, azokra világosság ragyog...*”²⁰ – mondja a próféta. Ez a remény, amely birtokunkban van, szorosán össze van kötve az élettel. Nincs remény élet nélkül és élet remény nélkül. Mert *Krisztus feltámadott halottaiból, legyőzte halálával a halált és a sírban lévőknek új életet ajándékozott*. Ebben a mondatban két dolog tudatosul bennünk. Egyrészt, hogy „*Krisztus győzelme nem csupán az Isten győzelme, hanem az emberé is,*”²¹ másrészt, hogy ez az (örök) élet egy nagy titok. Hiszen azt olvashatjuk: „*Amit szem nem látott, fül nem hallott, ami az ember szívébe föl nem hatolt, azt készítette Isten azoknak, akik szeretik őt.*”²²

A keresztény nem lehet individualista, csakis közösségben nyilvánulhat meg.²³ Az egész Ószövetség mintha a remény megtestesülése lenne. Az egész Izrael történelme ennek az óriási és mindig előjövő sóvárgásnak a történelme. Mindig – mindaddig új célokat keresnek, ameddig nem találják meg azt a célt, amely a messiási idő király-

---

¹⁸ Vö. Szaniszló, I. M. V., Úvod do špeciálnej katolíckej morálnej teológie podľa Desatora božích prikázaní I., 100.

¹⁹ Kol 1,23

²⁰ Iz 9,1

²¹ Pacsai, J., *Húsvéti ikon, ahogyan mi olvassuk*, 13.

²² 1Kor 2,9

²³ Vö. SS 13-2

ságában végződik. Ábrahám bizalma olyannyira nagy volt, hogy elhagyta mindenét és bízott Isten ígéletében, hogy nem őt, hanem utódait fogja illetni a tejjel és mézzel teli ország.²⁴ Ez volt Izraelnek az első reménye. Miután elfoglalták az Ígéret földjét, ez a remény már az Úr napjára, isteni gondviselésébe és áldásába torkollott, ami az engedelmeséget feltételezi. A babiloni fogság után már Izrael egy új szövetséget és Istentől fölkent királyt remélt. Izrael reményének fő tárgya a Messiás várása.²⁵ Az Ószövetség üzenete tehát az, hogy Adonai (JHWH) az ember reménysége.²⁶

Már az egyházatyák is közösségi valóságnak tartották az üdvösséget. A bűn pedig megosztja ezt az egységet, és így a megváltás az egység helyreállítása lett. Szent Ágoston a remény közösségi jellegét az ismeretlen ismerős közös keresésében és a boldog élet kulcsszavának használatában látja.²⁷ Mert „*boldog az a nép, amelynek az Úr az Istene!*“²⁸ Ezt a közösséget, *communio*-t megéljük minden szentmisében, amikor a pap mondja: *add, hogy mi, akik az ő testét és vérének magunkhoz vesszük, Szentlelkével eltelve egy test és egy lélek legyünk Krisztusban*. Önmagunkban csak morzsák vagyunk, együtt vagyunk kenyér. Tehát egy közösségként az Eucharisztia asztalánál várjuk Krisztus második eljövetelét (parúziát), és csakis az Eucharishtiában (nem szentségimádásban) alkothatunk igazi egységet. Az Eucharisztia nem arra van, hogy nézzük, hanem arra, hogy magunkhoz vegyük. Mert írva van:

...ha nem eszitek az Emberfia testét, és nem isszátok az ő vérének, nem lesz élet tibennetek. Aki eszi az én testemet, és issza az én véreket, annak örök élete van, és én feltámasztom őt az utolsó napon.²⁹

---

²⁴ Vö. Peschke, K. H., *Křestanská etika*, 77-78.

²⁵ Vö. Szaniszló, Úvod do špeciálnej katolíckej morálnej teológie, 80-81.

²⁶ Vö. Soltész, J., *A remény az Ószövetségben*, In. ETT Remény, 37.

²⁷ Vö. SS 14

²⁸ Zsolt 144,15

²⁹ Jn 6,53-54

Az ember életében van egy letagadhatatlan végső cél, amely felé halad, amely szüntelen úzi, hajtja és nyugtalanítja. Ez nem pusztán az anyagi világ és annak alkotásai, hanem egy olyan végső beteljesülés, amely mindennek értelmet ad. Ez a végső cél az ember számára egy olyan transzcendentális valóság, amelyet nem lehet az evilági tudomány empirikus eszközeivel bizonyítani, hanem csakis intuícióval, személyes tapasztalással és beleérzéssel megélni azzal, aki megszólítható. Megszólítható, mert személyes létező, a világegyetem fölött álló értelem, aki egyszerre van távol és közel. Távol a keresésünkben, végső magányunkban és az őt megközelíteni, értelemmel felfogni és bizonyítani akaró természetünkben. De ugyanakkor közel is van a személyes lelki élmény megtapasztalásában, annak a bizonyosságnak, hogy van, közelebb van, mint mi önmagunkhoz. Ennek a végső reménynek ad hangot Szent Ágoston is vallomásában: „Nyugtalan az én szívem Uram, amíg benned meg nem nyugszik.”

A keresztény remény – ahogyan látjuk – teljesen egyedi dolog. A krisztushívó eme remény beteljesülésére vágyakozik, aki nem más, mint maga Krisztus. Aki saját feltámadásával megmutatta nekünk az eljövendő örök életet.³⁰ A bizalom, amellyel Istenhez tudunk fordulni és bízni abban, hogy üdvözülünk, a remény csúcspontja. A reményt vesztett embernek nincs életcélja és nem is él igazán. Isten a kereszten a tökéletes szeretetet valósította meg, amely erősebb a bűnnél és a halálnál.³¹ Az egész ikon egyébként Krisztusnak az alvilág, a gonosz szellemek és a halál feletti győzelmét jelzi.³² Életünkben csakis a hit, csakis a szeretet ébredése és válasza felel meg Isten bőkezűségének, amit nekünk a feltámadásban ajándékozott.

---

³⁰ Vö. Vakles, A. *Osobná nesmrtnost*, 41.

³¹ Vö. *Ibid.*, 105.

³² Vö. Pacsai, J., *Húsvéti ikon, ahogyan mi olvassuk*, 15.

NYÚL VIKTOR

A ‚TESTVÉR‘ (ἈΔΕΛΦΟΣ, ἈΔΕΛΦῆ) SZÓ AZ ÚJSZÖVETSÉGBEN PÉTER SZEMSZÖGÉBŐL

Külföldi ismerőseim figyelmét gyakran hívom fel büszkén arra, hogy édes anyanyelvünk milyen szépen fejezi ki a ‚testvér‘ szóval azt, hogy akik egy apától és egy anyától származnak, azok a testük és a vérük szerint szoros kapcsolatban állnak egymással (vö. Zsid 2,14). Egyszer egy alkalommal Rómában a Pápai Biblikus Intézetben egy koreai iskolatársammal beszélgettem, és amikor megtudta, hogy magyar vagyok, elmosolyodva átölelt s azt mondta nekem, hogy akkor mi testvérek vagyunk, mert hazájában a magyar népet rokon-, vagyis testvérnépnek tekintik. E két szép élmény rávilágít arra, hogy a ‚testvér‘ szónak fizikai (biológiai) és jelképes jelentése is van. Mindkettő fontos, egymással szoros összefüggésben áll.¹

Ferenc pápa – Assisi Szent Ferenchez hasonlóan – mint a testvériség és a béke követe, gyakran hangsúlyozza a testvéri lelkület jelentőségét. Ezt mutatja a *Fratelli tutti* kezdetű legutóbbi enciklikája, amelyet 2020. október 3-án tett közzé Assisiben, továbbá az általa és Ahmed et-Tajjeb főimám által 2019. február 4-én Abu-Dzabiban aláírt közös nyilatkozat is, amelynek előszavában ezt olvassuk:

A hit arra tanítja a hívőt, hogy testvért lásson a másik emberben, akit szeretnie és támogatnia kell. Az univerzumot, az összes teremtményt és az ő irgalmából az egyenjogú embereket megteremtő Istenbe vetett hit arra szólítja fel a hívőt, hogy a teremtett világ megóvása által fejezze ki ezt az emberi testvériséget, és támogasson minden embert, különösen a legszegényebbeket és a legrászorultabbakat.²

---

¹ Vö. Gusztáv Kovács, „Fraternity, Friendship and Solidarity,” in *Le défi de la fraternité*, ed. Marie-Jo Thiel and Marc Feix (Münster: LIT Verlag, 2018), 139-152.

² Dokumentum Az emberi testvériségről a világ békéje és a békés emberi együttélés érdekében (Budapest: Szent István Társulat, 2019), 5.

Etimológiailag a görög ἀδελφός és ἀδελφή szó elsősorban az ugyanazon anyaméhből (δελφύς) származó férfiakat és nőket fejezi ki.³ De az édestestvéren kívül jelenthet unokatestvért, rokont, barátot, felebarátot, embertársat, ugyanazon népből és törzsből származó személyt, hittestvért, keresztény nőt és férfit is.⁴ Ennek fényében megállapíthatjuk, hogy az Újszövetségben is megjelenik mind a fizikai, mind a lelki jelentése e terminusnak.⁵ Az újszövetségi Szentírásban a 'testvér' szó hímnemben (ἀδελφός) 343-szor, nőnemben (ἀδελφή) 26-szor fordul elő. Ebből az előbbi esetében 75-ször (22 %), az utóbbinál 17-szer (65 %) fizikai, a hímnemű alaknál 268-szor (78 %), a nőneműnél pedig 9-szer (35 %) metaforikus értelemben. Ezek közül Péter személyéhez az ἀδελφός 32-szer, az ἀδελφή 4-szer fűződik. Ennek tükrében e rövid tanulmányban azt vizsgáljuk, hogy a 'testvér' kifejezés milyen összefüggésben áll Péter apostollal. Simon Péter szemszögéből mi rajzolódik ki a testvériség témakörében?

---

³ Vö. Károly Balázs, *Az Első Teljes Magyar Újszövetségi Szómutató Szótár* (Budapest: Logos, 1998), 12.; Johannes B. Bauer, „Bruder” in *Bibel Theologisches Wörterbuch*, ed. Johannes Marböck – Karl M. Woschitz - Johannes B. Bauer (Graz-Wien-Köln: Verlag Styria, 1994), 85.; Walther Günther, „Bruder, Nächster: ἀδελφός”, in *Theologisches Begriffslexikon zum Neuen Testament 1 (TBLNT)*, ed. Lothar Coenen – Erich Beyreuther – Hans Bietenhard (Wuppertal: Theologischer Verlag Rolf Brockhaus, 1970), 146.; Zsigmond Varga, *Újszövetségi görög-magyar szótár* (Budapest: Kálvin János Kiadó, 1996), 13-14.

⁴ Vö. Balázs, *Az Első Teljes Magyar Újszövetségi Szómutató Szótár*, 12.; Bauer, „Bruder”, 85.; Günther, „Bruder, Nächster: ἀδελφός”, 146-148.; Alajos Györkösy – István Kapitánffy – Imre Tegyei, *Ógörög-magyar nagyszótár* (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1993), 24.; Xavier Léon-Dufour, „Testvér”, in *Az Újszövetség értelmező kéziszótára* (Budapest: Új Ember, 2008), 583.; Varga, *Újszövetségi görög-magyar szótár*, 13-14.

⁵ Vö. Bauer, „Bruder”, 85-86.; Günther, „Bruder, Nächster: ἀδελφός”, 147-148.; Léon-Dufour, „Testvér”, 583.; Armand Négrier – Xavier Léon-Dufour, „Testvér” in *Biblikus teológiai szótár*, ed. Xavier Léon-Dufour – Jean Duplacy – Augustin George – Pierre Grelot – Jacques Guillet – Marc-François Lacan (Budapest: Szent István Társulat, 1986), 1330-1331.; Hans Freiherr von Soden, „ἀδελφός, ἀδελφή, ἀδελφότης, φιλάδελφος, φιλαδελφία, ψευδάδελφος” in *Theological Dictionary of the New Testament 1 (TDNT)*, ed. Gerhard Kittel – Geoffrey W. Bromiley (Michigan: WM. B. Eerdmans Publishing Company Grand Rapids, 1999), 144-146.

Péterhez kapcsolódóan az ἀδελφός 14-szer (44 %), az ἀδελφή 2-szer (50 %) fizikai jelentéssel fordul elő. A ‚nővér’ szó ebben az értelemben mind a két alkalommal Jézusnak az apostol kérdésére adott válaszában jelenik meg, amelyben a Mester megígéri, hogy mindaz, aki érte elhagyja saját családját – köztük nővéreit – megkapja jutalmát a mennyben, de már itt a földi élet során is (Mt 19,29; Mk 10,29).

A ‚fivér’ szó pedig a legtöbb esetben Andrásra utal, Péter édestestvérére. Legelőször a meghívástörténet-elbeszélésekben számolnak be róluk így az evangélisták (Mt 4,18; Mk 1,16; Jn 1,40-41). Máté és Márk elmondja, hogy Jézus a Galileai-tó mellett haladva először két testvért látott meg: Simont és az ő fivérét: Andrást, akivel kapcsolatban nyomatékosítják, hogy ő Simon Péter testvére (Mt 4,18; Mk 1,16). Ez a testvérpár tehát az első, akiket az isteni Mester meglát, meghív a követésére, és akik elkezdik követni őt (Mt 4,18-20; Mk 1,16-18). A jánosi leírás abban különbözik az előbbiektől, hogy habár Péter fivéréneként mutatja be Andrást először ő is, de arról is beszámol, hogy az Úr Andrással előbb találkozott, mint Simonnal (Jn 1,40). S András az, aki ezt az örömteli hírt megosztja testvérével, akit ő visz el Jézus-hoz. András e kiemelkedő tettét és szerepét az evangélista finoman azáltal is jelzi, hogy egyedül itt említi meg azt, hogy Péter Andrásnak a testvére (Jn 1,41).⁶

Az apostolok felsorolásakor Máté és Lukács evangélista jegyzi meg azt, hogy András, akit másodikként sorolnak fel a tizenkettő közül, Péternek a fivére (Mt 10,2; Lk 6,14).⁷ Ezzel Simon Péterhez fűződő szoros kapcsolatát, illetve az apostolok közötti fontos szerepét is hangsúlyozzák.

---

⁶ Az evangéliumok Andrást gyakran Péter testvéreként nevezik meg (Mt 4,18; Mt 10,2; Mk 1,16; Lk 6,14; Jn 1,40; Jn 6,8). Egyedül János evangélista fogalmaz egyszer úgy, hogy Andrásnak a fivére Simon Péter (Jn 1,41).

⁷ Érdekes megállapítanunk, hogy a párhuzamos márki perikópa Andrást negyediként, Jakab és János után, nevezi csak meg, de nem fűzi itt hozzá, hogy ő Simon Péter testvére (Mk 3,16-18). Hasonló helyzettel találkozunk az Apostolok Cselekedeteiben az emeleti teremben várakozó apostolok és tanítványok kapcsán is, ahol Lukács Péter után Jánost és Jakabot követően említi meg Andrást (ApCsel 1,13).

Továbbá a szinoptikusok leírják azt is, hogy Péter kérdése kapcsán, mely szerint ők mindent elhagytak, s mi lesz ezért a jutalmuk, Jézus a válaszában kifejti, hogy pontosan mit jelent ez a *minden*. Ehhez kapcsolódóan a családtagok közül megemlíti mind a fivéreket, mind a nővéreket, ahogy láthattuk már korábban is (Mt 19,29; Mk 10,29; Lk 18,29). A Mester, aki, habár mindegyiküknek válaszol, elsősorban Simonhoz szól, mivel Péter tette fel neki a kérdést. Így a ,testvérek’ kifejezés Andrásen kívül, akit Simon nem hagyott el, esetleg az apostol más nővéreire és fivéreire is utalhat itt.

Péterhez fűződően a ,fivér’ szó fizikai értelemben Andrásra utalva utoljára a csodálatos kenyér- és halszaporítás epizódjában fordul elő az evangéliumokban, ahol János elbeszéli, hogy András ismer egy ifjút a tömegből, akinél van öt kenyér és két hal (Jn 6,8-9). András ezáltal működik közre Jézus csodájában, aki megszaporítva az ételt jóllakat sokakat. Érdekes megállapítanunk azt is, hogy ezt követően ebben a fejezetben a következő név szerint megnevezett apostol maga Simon Péter, aki a Mesternek e csodáját látva és az élet kenyéréről mondott beszédét hallva kijelenti, hogy Jézusnak örök életet adó szavai vannak (Jn 6,68).

Az Apostolok Cselekedeteiben Péterhez kapcsolódóan ezt a kifejezést fizikai jelentéssel akkor használja Lukács, amikor az emeleti teremben imádkozó apostolok, tanítványok mellett megemlíti Jézus édesanyját és az „Úr testvéreit” is (ApCsel 1,13-14). Pálnál is hasonló figyelhetünk meg, amikor elbeszéli, hogy az apostolokat, „az Úr testvéreit” és Kéfást, azaz Simon Pétert is, igehirdető útjuk során egy-egy asszony elkíséri (1Kor 9,5), illetve, amikor leírja, hogy Kéfással és Jakabbal, az „Úr testvérel” találkozott Jeruzsálemben (Gal 1,18-19). Vagyis itt a ,testvér’ szó nem Andrásra, hanem Jézus egyes rokonaira utal.⁸ Mindez Péternek a keresztény közösségben betöltött fontos szerepére, illetve a Mesterrel való bensőséges kapcsolatára utal: ő áll az Egyház élén a kezdetektől fogva.

---

⁸ Jézusnak nem voltak édestestvérei. A kifejezés egyéb rokonokat: pl. unokat, estvéreket vagy barátokat jelöl itt. Vö. 3. lábjegyzet.

Elmondhatjuk tehát, hogy Péterhez kapcsolódóan az „ἀδελφός” szó fizikai jelentéstartalommal elsősorban Andrást, az apostol édestestvérét jelöli. Ők az elsők, akiket az Úr az ő követésére hívott meg. A kifejezés alapvetően Péter Jézus-követéséhez, az Úrral és András-sal való szoros, személyes kapcsolatához fűződik.

Simon Péterhez kötődően az ἀδελφός 18-szor (56 %), az ἀδελφή 2-szer (50 %) lelki értelemben fordul elő. Jézus megígéri Simon Péter kérdésére válaszolva, hogy mindaz, aki elhagyja mindenét az Úrért és az evangéliumért, „új családot” kap, benne nemcsak fivéreket, hanem nővéreket is (Mk 10,30). Pál pedig arról beszél, hogy elterjedt szokás volt az igehirdetés során, hogy a misszionáriust elkísérte útján egy nő, aki nővérként gondoskodott róla, segítette őt. A többi apostol és az Úr testvérei mellett külön kiemeli Kéfást is, azaz Pétert, ahogy láthattuk már feljebb is (1Kor 9,5). Vagyis ezen igehelyeken a ‚nővér’ szó a hitben való társat, keresztény női hittestvért jelent.

Ehhez hasonlóan a ‚fivér’ kifejezés is metaforikus jelentéssel általában a felebarátot, a Krisztusban hívő testvért jelöli a Péterhez fűződő evangéliumi perikópákban is (Mt 18,21.35; Mk 10,30; Lk 22,32). Az apostol kérdésére, hogy hányszor kell a testvéreinek, azaz a felebarátjának megbocsátani, Jézus azt feleli, hogy mindig, hiszen ezt kéri az irgalmas mennyei Atya (Mt 18,21.35). Az utolsó vacsorán pedig az Úr előre jelzi Péter küldetését, mely szerint az ő feladata lesz, hogy megerősítse testvéreinek a hitét (Lk 22,32). A ‚fivér’ szó itt nem csupán a jelen lévő apostoltársakra, hanem minden egyes keresztényre utal, aki lelki síkon az apostol testvérévé válik azáltal, hogy a Péter által tanúsított és továbbadott krisztusi hitet megkapja és megvallja. Ugyanakkor a ‚fivéreidet’ birtokos szerkezet (τοὺς ἀδελφούς σου – Lk 22,32) azt is mutatja, hogy Simon Péter kiemelkedő küldetése mellett a közösség tagja marad, egy a testvérek között, akikkel bensőséges, személyes kapcsolatban áll ő maga is.

Az Apostolok Cselekedeteiben az apostolhoz kapcsolódóan a ‚fivér’ szó elsősorban a keresztény hívőket jelöli, akik között felszólal Péter (ApCsel 1,15). Továbbá azokat, akik közül néhányan elkísérik őt Kornéliuszhoz (ApCsel 10,23; ApCsel 11,12), illetve akiknek üzen a börtönből kiszabadulva (ApCsel 12,17). Beszédeiben többször hasz-

nálja a ‚testvérek’ megszólítást, amivel nem csupán a már keresztény hívőket, hanem a jelen lévő érdeklődőket is megnevezi (ApCsel 1,16; ApCsel 2,29; ApCsel 3,17; ApCsel 15,7).⁹ Vagyis a szó még tágabb jelentéskörben metaforikusan az embertestvért, a másik embert is kifejezi, de jelenti a választott nép, azaz a zsidó nép tagját is, ahogy Péter a templomi tanításában fogalmaz (ApCsel 3,22).

A levelekben a Simon Péterhez kötődő ‚testvér’ kifejezés azt a több, mint ötszáz embert jelöli, akiknek Kéfás és a Tizenkettő után megjelent a feltámadt Úr Jézus (1Kor 15,5-6), továbbá azokat a hívőket, akiknek írja a második levelét az apostol (2Pét 1,10). Végül Péter így beszél gyengéd tisztelettel és szeretettel név szerint Szilvánusról, a hűséges testvérről (πιστοῦ ἀδελφοῦ – 1Pét 5,12) és Pálról, a szeretett fivérükről is (ὁ ἀγαπητὸς ἡμῶν ἀδελφὸς 2Pét 3,15). Ez utóbbi pedig azért is nagyon szép, mert habár nem volt konfliktusmentes Péter és Pál kapcsolata (Gal 2,11-14), mégis Krisztusban tudtak egymásra testvérként szeretettel tekinteni!

Megállapíthatjuk tehát, hogy Simon Péterhez kapcsolódóan is a ‚testvér’ szó metaforikus értelemben túllép a vérségi határokon, és elsősorban a Krisztusban hívő férfire és nőre, hittestvérré, felebarátra, embertársra utal. Kifejez gyengédséget, gondoskodást és személyes kapcsolatot a másik iránt.

Láthattuk e rövid bemutatás során, hogy a ‚fivér’ és a ‚nővér’ szavak két jelentéstartalma – a fizikai és a lelki – nem ellentétben, hanem szoros kapcsolatban áll egymással. A biológiai, vérszerinti testvér kapcsolatot nem oltja ki, hanem inkább kiteljesíti a spirituális testvéri kötelék. Fontos megemlíteni azt a tényt, hogy erre Szent Jeromos Simon Péter és András kapcsán már a tizenkét apostol felsorolásakor is utal (Mt 10,2-4), amikor a Máté-kommentárjában megjegyzi róluk: „nem annyira vér szerint, mint inkább lélekben testvérek.”¹⁰

---

⁹ A pünkösdi igehirdetést hallva a tömegeből egyesek is így szólítják meg Pétert és a többi apostolt, ami az irántuk érzett tiszteletükről és nagybecsülésükről tanúskodik (ApCsel 2,37).

¹⁰ „fratres, non tam carne quam spiritu”: San Eusebius Hieronymus, *Commentaria in Evangelium S. Matthaei*. (Opera omnia. Tom. 7.) in *Patrologiae cursus completus*, ed. Jacques Paul Migne (Paris: 1845), Series latina vol. 26, PL 26.61.56.

Az ἀδελφός szó Péterrel összefüggésben először a meghívás-történetben (Mt 4,18), utoljára pedig az apostol levelében fordul elő az Újszövetség oldalain (2Pét 3,15). Az előbbiben a Jézust követő első testvérpárról: Simon Péterről és Andrásról olvasunk, akiket vérségi kötelék fűz egybe (Mt 4,18), az utóbbiban szintén két apostolról: Péterről és szeretett fivérééről: Pálról (2Pét 3,15). Ennek a két-két személynek az alakja, akik között a „kapocs” maga Simon Péter, arra világít rá, hogy az Egyházban fontosak a vérségi, a családi, a rokoni kapcsolatok, ahol erre szervesen ráépülve kitágul a perspektíva a Jézus Krisztusba vetett hitből forraszó testvériség felé. Megmarad a személyesség, ahogy mind a két igehelyen személynevekkel is találkozunk, de megnyílik a lehetőség arra, hogy az is testvérré váljék lelki és valóságos síkon, akinek nincs vérszerinti fivére vagy nővére.

Péter számára fontos a testvériség lelkülete, ami abban is megmutatkozik, hogy egyes ehhez kapcsolódó görög szavak kizárólag¹¹ vagy jelentős mértékben leveleiben fordulnak elő az Újszövetségben.¹² Ezek is rámutatnak arra, hogy a testvériségről szóló keresztény tanítás alapja Jézus Krisztus, akiben minden ember egymás testvérévé válik. Ez az örömhír ugyanakkor feladattá is formálódik, hogy így tekintsen mindenki egymásra (vö. Mt 23,8; Mt 25,40). Így válik Péter a testvériség tanújává, és így lesz a mindenkori Péter-utód, vagyis Róma püspöke, e lelkület prófétája és megvalósítója, mint ahogy Ferenc pápa is.

---

¹¹ „φιλαδελφία”: ‘testvériség’ (1Pét 2,17; 1Pét 5,9) – ez a szó testvéri viszonyra utal mind fizikai, mind szimbolikus síkon. Vö. Balázs, *Az Első Teljes Magyar Újszövetségi Szómutató Szótár*, 13.; „φιλάδελφος”: ‘testvért kedvelő, szerető’ (1 Pét 3,8) – azt jelöli, aki szereti testvérét. Vö. Balázs, *Az Első Teljes Magyar Újszövetségi Szómutató Szótár*, 611. Mind a két kifejezés csak Péter leveleiben található meg az Újszövetségben.

¹² „φιλαδελφία”: ‘testvériség kedvelője, szeretője’ Ez a szó hatszor található meg az újszövetségi Szentírásban, ebből három alkalommal a Péter nevéhez fűződő levelekben (1Pét 1,22; 2Pét 1,7). Vö. Balázs, *Az Első Teljes Magyar Újszövetségi Szómutató Szótár*, 611.

TÓTH LUJZI

SZERELEM ÉS SZEXUALITÁS A SZÜLETÉSSZABÁLYOZÁS HÁTTERÉBEN

HÁZASSÁG ÉS SZERELEM

A születésszabályozás a családi élet egyik központi kérdése, hiszen magától értetődik, hogy a 21. században a házaspároknak rengeteg lehetőségük van, hogy gyermekeik számát befolyásolják (korlátozzák). A katolikus tanítás ezen a téren még a cölibátusnál is nagyobb vitákat szokott kiváltani. Nem tekintjük azonban a problémát a maga teljességében, ha azt nem vizsgáljuk természetes környezetében, a házastársi szerelmi kapcsolatban. Természetesen tisztában vagyok vele, hogy nem minden házasság szerelmi kapcsolat, és gyakran magát a szerelmet is valamiféle érzelmi fellángolásaként kezeljük, ami elmúlik. Én azonban szeretnék kiindulni a szerelemnek abból a definíciójából, hogy az totális önátadás, döntés, mely alapján a másikat helyezem magam elé, és elsősorban a másik javát akarom. Krisztus szeretetparancsának valódi megélése. A születésszabályozásról szóló katolikus tanítást csak ilyen szerelmi kapcsolaton alapuló házasságban lehet valóban értelmezni.

SZERELEM ÉS SZEXUALITÁS A '70-ES ÉVEK TÜKRÉBEN

A zsinat után 1968-ban adta ki VI. Pál pápa a *Humanae vitae* kezdetű enciklikát (továbbiakban HV), mely az egyház születésszabályozással kapcsolatos tanítását tartalmazza, és a mai napig nem született ezt helyettesítő dokumentum, bár a tanfejlődés mindenképp kimutatható. Mivel kutatásom során a magyar nyelvű teológiai folyóiratok idevonatkozó tanulmányait dolgoztam fel, kiindulópontom most a *Vigilia* 1972. márciusi száma, melyet teljes egészében a szexualitás,

család, társadalom témájának szenteltek, így ebben jól tapintható a születésszabályozás kérdését is befolyásoló, szerelemről és szexualitásról való gondolkodás alakulása a zsinat utáni években.

Előtérbe kerül a nemiség humanizálása, Teilhard de Chardin így fogalmaz: „A férfi és a nő a gyermekért van mindaddig – s még igen sokáig – amíg csak érett korát el nem éri a földi életben. De a férfi és a nő mindinkább és örökre: egymásért van.” Ez az egymásért való lét, ez az egyedülálló egymásra való nyitottság egészen emberi jelenség, maga a személyi állapot. Chardin azt mondja, hogy az embernek ezt a másik személyre való igényét, a más nemű másikkal való testi-lelki kapcsolatát nevezzük szerelemnek. Meglátása szerint a szerelem élménye az emberi személyiség fejlődésében olyan döntő szerepet játszik, amelyben megéli saját személyének megismételhetetlen voltát.¹ Nyíri Tamás az önmagát ajándékozó szeretet transzcendenciájára mutat rá. Ha teljes valómmal fordulok egy másik ember felé, az ő javát akarom, őt keresem, nem magamat, és vállalom az összes előre nem látható ezzel járó sötétséget is, akkor e mögött fel kell, hogy fedezzem az Abszolútumot; mert minden ilyen szerelemben van valami feltétlen.²

Heinrich Böll – bár nem morálteológiai oldalról – de különös érzékenységgel mutat rá a szexuális felszabadítás ellentmondásaira. Írása a nyugaton ezidőtájt egyre elterjedtebb pornográfia kérdéséből indul ki. Újra és újra rámutat, hogy ezen iparág mögött nők olyan lecsúszott rétege áll, akiket egyrészt társadalmunk és kultúránk zsákutcába jutott nemiségének szelepéül használ, másrészt a bűnbak funkciót is betöltik. Ezen nők kizsákmányolása áll az egész iparág mögött, melyből egy másik szűkebb réteg pedig sokat profitál. Böll úgy látja, bármennyire is igyekeznek azt a látszatot kelteni, a nemiség totális iparosítása és anyagiasítása nem hozhatja meg a várt fölszabadulást. Az áru ugyanis, amit itt kínálnak, valójában nem áru, mert nem lehet tetszőleges mennyiséget „gyártani” belőle. Szerinte a felszabadítás, inkább csak elszabadítás egy olyan szexuális teljesítmény-piacra, ahol a szexuális képesség olyan álomképét kergethetik, mely soha nem lehet

---

¹ Vö: Farkas Attila, „Az emberi nemiség” *Vigilia* (1972/3), 148

² Vö: Farkas im. 150

az övék. Előrevetíti a lelki görcsöket és belső sérüléseket, melyet azok szenvednek el, akik nem elég érettek ahhoz, hogy a felkínált szabadsággal élni is tudjanak. Nagyon érzékenyen rámutat, hogy ezekben a kérdésekben – így a születésszabályozás legalizálásával kapcsolatban is – nem a tekintéllyel van elsősorban probléma, hanem a lelkiismeret torzultságával. Ezt pedig nem lehet egyszerűen azzal orvosolni, hogy a tekintély szabaddá teszi azt, ami addig tilos volt. Ha ugyanis a pápa, mint erkölcsi tekintély egyszeriben engedélyezné a fogamzásgátlást, akkor ezt olyan lelkiismeretek számára engedélyezné, akik erre nincsenek fölkészülve. Ez csak azzal együtt lenne elképzelhető, ha mellette a nemiség új definícióját is nyújtaná, és ehhez éveken át tartó oktatást, nem csak az újról, hanem a visszavont tévedésről is.³

Nyíri Tamás a szexualitás értelmezésénél egy egészen új szempontra hívja fel a figyelmet. Szerinte a keresztények évszázadokig tartó házasságellenessége (a házasságban megélt gyönyör bűnként való értelmezése) nem magyarázható meg kielégítően téves filozófiai eszmékkel vagy elégtelen biológiai ismeretekkel. Az ok szerinte a férfijogú társadalmak nőellenessége. Így fogalmaz: „A téveszmék a ténylegesen kialakult társadalmi helyzet ideológiai fölépítményei.”⁴ Erkölcsi naturalizmusnak nevezi az egyház által képviselt házassági eszményt, mely csak a gyermeknemzést és a házassági jogból adódó kötelesség teljesítését látja a szexualításban. Akárcsak későbbi katekézisében II. János Pál pápa, ő is a Szentírás ősi, antropológiai tapasztalatát állítja előtérbe. Kezdetben az Isten az embert jónak teremtette, tehát a szexualításra is igent kell mondanunk, mert annak eredete a teremtéshez és az emberi léthez kapcsolódik (mélyebben, mint a bűn). Amikor azt olvassuk, hogy a kettő „egy test” lesz, akkor itt nem átmeneti szexuális egyesülésre kell gondolni, hanem a nő és férfi teljes szellemi-lelki egységére. „Az odadást kifejező ’megismerni’ ige a szexuális kapcsolat legmélyebb értelmét fejezi ki: a személyek kölcsönös feltárulását és megszólalását.”⁵

---

³ Vö: Heinrich Böll, „A szexuális felszabadítás haszonélvezői” *Vigilia* (1972/3), 169-170

⁴ Nyíri Tamás, „A szexualitás értelmezése” *Vigilia* (1972/3), 176

⁵ Nyíri im. 178

Nyíri az antropológiai kutatásokra is alapozva azt mondja, hogy a szexualitás értelme csak az emberi lét egészéből bontható ki, nem redukálható biológiai funkciókra. Az ember személyes volta érteti csak meg szexualitását, mely lényegében határozza meg őt nőként vagy férfiként. A szexualitás ezért elsősorban a személy szolgálataiban áll, és attól soha nem választható el. Szerinte a világméretű szexuális robbanást az e téren tapasztalható óriási „kulturális lemaradás” váltotta ki. A szexuális nyomorúság igazi oka a férfijogú társadalmi berendezkedés és a nők tárgyként való használata. Meglátása szerint a megoldás sem attól várható, hogy *centiméterrel mérjük a morált*, hanem embervoltunk szexuális meghatározottságának figyelembevételével. Az ebből fakadó korlátok tudomásul vétele és a másik nem tiszteletben tartása, méltánylása és megbecsülése lehet csak a bajok igazi orvoslásának az útja.⁶

A TEST TEOLÓGIÁJA – A FÉRFI ÉS A NŐ EREDETI EGYSÉGE

A szerelem és szexualitás katolikus értelmezéséhez – és egy pozitív szexuáletika kialakításához – vitathatatlanul II. János Pál pápa tett hozzá legtöbbet 1979. szeptember 5. és 1984. novembere között a szerdai nyilvános audienciákon elmondott rövid beszédeivel, melyeket később *A test teológiája* címen adtak ki.⁷ A pápa a teremtéstörténet részletes elemzésével az ember bűnbeesés előtti exisztenciáját próbálja megérteni, és a férfi és nő teremtéskori egységéből indul ki. Fontos megjegyezni, hogy ez az okfejtés nem egy időbeli kezdetről szól sem a teremtés, sem a bűnbeesés szempontjából. Az

---

⁶ vö. uo. 181

⁷ A hivatkozásokban TT rövidítést használok, az utána következő szám a beszéd sorszámát jelöli, a második szám pedig a számozott bekezdést, ahol megtalálható a szöveg. A TT kritikai kiadása magyar 2021 végén jelent meg, ahol ez a számozás nyomon követhető. Az általam vett idézetek azonban korábbi fordításokból valók, így nem szó szerint azonosak. Minden további információ a TT-ről a közel 150 oldalas bevezetésben: Michael Waldstein, *Bevezető*, in Szent II. János Pál, *Férfinak és nőnek teremtette őket – A test teológiája* (Budapest: Kairosz, 2021)

ember legmélyebb – Isten képmására alkotott – valóságáról szeretne többet megtudni. Teszi ezt abból kiindulva, hogy Jézus a Mt 19-ben erre a kezdetre utal. Mielőtt azonban az eredeti egységet mélyebben megnézzük, le kell szögezni, hogy az eredeti magányosság lényegileg elsődlegesebb az eredeti egységnél, hiszen általánosságban az „ember” tapasztalata. *„Ezért az Úristen álmat bocsátott az emberre, s mikor elaludt, kivette egyik oldalcsontját, s a helyét hússal töltötte ki. Azután az Úristen az emberből kivett oldalcsontból megalkotta az asszonyt, és az emberhez vezette. Az ember így szólt: 'Ez már csont a csontomból és hús a húsemból. Asszony a neve, mivel a férfiből lett.'”* (Ter 2,20-23) Ezzel az ember magányossága megtörik, mert mint „férfi” ('is) és „nő” ('issah) tér vissza az „álomból”. Felkiáltásában: 'Ez már csont a csontomból és hús a húsemból!' Ádám csodálattal tekint a nő testére, mint aki megtalálta a valóban hozzá hasonlót. Egy olyan testet, amely, mint az övé is, *személyt* fejez ki. A bibliai nyelv még nem ismerete a test és lélek dualista elválasztását, a csont és a hús fejezi ki a teljes embert. Ebben a pillanatban mindketten egyedül vannak a világban, mindketten teljesen különböznek a többi élőlénytől, és mindketten a szeretet szövetségében való életre kaptak meghívást. A magányosságból tehát elvezet az út a férfiként és nőként megélt egységhez. II. János Pál ezt az egységet a II. Vatikáni Zsinat által használt „személyek kommúniója”⁸ (communio personarum) kifejezéssel határozza meg. Szerinte „az ember nem annyira a magány, sokkal inkább a kommúnió pillanatában válik Istenhez hasonlóvá.”⁹

„Ezért a férfi elhagyja apját és anyját és feleségéhez ragaszkodik, s a kettő egy test lesz.” (Ter 2,24) Ez a rész kétségtelenül a férfi és a nő közötti szexuális egyesülésre utal. Ahogy Nyíri is rámutat, ezt

---

⁸ „Isten azonban nem magányosságra teremtette az embert: kezdetől fogva „férfinak és nőnek teremtette” őket (Ter 1,27), kiknek kapcsolata a **személyes közösség** ősfarmája” (GS 12)

⁹ TT 9,3 Peter Schallenberg morálteológus ezzel kapcsolatban így fogalmaz: „a férfi és nő közti kiegészítési igényt és a nemek közötti különbséget Isten személyének képmásaként értjük. Ez a képmásítás (mely kétneműségben ölt testet) a teremtés kezdetén jelen van. (P. Schallenberg, „Katholische Sexualethik und Ehelehre,” *Studia Theologica Transsylvaniensia* (2015), 210.)

semmiképp sem tekinthetjük csak testi aktusnak. Hiszen, amikor a férfi és a nő annyira közel kerül egymáshoz, hogy „egy test” lesznek, akkor valamiképp egész emberségüket és termékenységüket adják ebbe a kommúnióba. A pápa azt mondja: „A szaporodás a teremtésben gyökerezik, és minden alkalommal valamiképp megismétli annak misztériumát.”¹⁰ A szentírási idézet első fele pedig a választásra helyezi a hangsúlyt: ezért a férfi elhagyja anyját és apját. Tehát ez az eredeti egység, amely férfi és nő között létre jön, választáson alapul, a választás hozza létre a házassági szövetséget, az „egy testté” válást, melyről a bibliai mondat tanúskodik.

A Teremtés könyvének második fejezete ezzel a mondattal zárul: „*Mind az ember, mind az asszony meztelen volt, de nem szégyenkeztek egymás előtt.*” (Ter 2,25) Ez a tapasztalat minden későbbi „történeti” tapasztalat küszöbénél helyezkedik el. A szöveg mitikus jellege (a szimbólumok útján) biztosítja számunkra, hogy olyan valamit tudjunk meg, ami nem időbelileg tartozik az ember előtörténetéhez, hanem az emberi tapasztalás gyökerénél van. Erre az ontológiai mélységre a mindennapi életben nem fordítunk nagy figyelmet. Ez az ember kölcsönös, testi tapasztalatát írja le, a szégyen a priori jelenlétét. II. János Pál szerint „a szégyen nem csak egyike az ember eredeti tapasztalatainak, hanem egyben a *határ* megtapasztalása is.”¹¹ Egy fejezettel később a bűnbeesés után már ezt olvassuk a Bibliában: „*Erre felnyílt a szemük, észrevették, hogy meztelenek.*” (Ter 3,7) Ez jelentős változás, ami sokkal mélyebb szinten következik be, mint a látás érzéke. A nő és férfi eredeti meztelensége egyszerűen megváltozik egymás számára. Tudatukban ez a változás a jó és rossz tudásával függ össze. Az eredeti ártatlanságban a másik tekintete semmiféle fenyegetést nem jelent a méltóságukra nézve. A férfi és a nő a teremtés misztériumán keresztül szemléli egymást. Itt is nagy jelentősége van a testnek, hiszen az fejezi ki a személyt, ennek szemlélésén át jutnak el egymáshoz. A TT így fogalmaz: „A ki felé irányuló érzékelés teljessége megfelel azon kép benső teljességé-

---

¹⁰ TT 10,4

¹¹ TT 11,4

nek, amelyet Isten az emberről elgondol, vagyis az „Isten képmása” mértékének.”¹² Ez az eredeti, szégyen nélküli meztelenség éppen azt jelentette, hogy úgy tudtak szeretni, mint Isten. Az első emberpár a bűnbeesés előtt még teljesen szabadok voltak a szeretetre, és nem mint bűnös vágy tapasztalták meg a szexuális vágyat. A belső szemlélés békéjével „látták” egymást, ami a személyek bensőségességét, intimitását teremti meg. A meztelenség eredeti jelentése éppen ilyen szemlélést jelent, melyben megszülethet a személyek kommúniója. A pápa ezt „hitvesi” jelentésnek nevezi.

A férfi és a nő azzal a tudatossággal lép be a létezésbe, hogy saját szexualitása célra van rendelve. „Meztelenek voltak, de nem szégyenkeztek” (Ter 2,25) A test hitvesi jelentéséről így ír II. János Pál: „Ebben az állapotban az ember tudatában van saját szexualitásának és nemzőerejének, de szabad testének és szexualitásának minden kényszerétől.”¹³ Az eredeti kölcsönös meztelenség ezt a belső szabadságot fejezi ki. Az első emberpár meztelensége tehát bensőleg szabad a szégyentől. De még ennél is többről van szó: az emberi test nem csak a teremtés misztériuma és a termékenység forrása, mint más testek is a teremtett világban, hanem már „kezdettől” fogva sajátja ez a „hitvesi” vagy „házastársi” tulajdonság. Ez fejezi ki azt a szeretetet, amelyikben az emberi személy ajándékká válik, és ezen önajándékozás által betölti egzisztenciájának lényegét, az Isten képére teremtettséget.¹⁴ Ezen a ponton eljutottunk az ember legbelső lényegéhez, ahogy ezt a legutóbbi zsinat is meghatározta.¹⁵

---

¹² TT 12,5

¹³ TT 14,6

¹⁴ lásd különösen TT 15,1

¹⁵ „az ember - aki az egyetlen teremtmény a földön, akit Isten önmagáért akart - teljesen csak akkor találhat önmagára, ha őszintén elajándékozza magát.” (GS 24,3)

ISTEN KÉPMÁSÁNAK LENNI

Az önátadás (önelajándékozás) tehát az ember legbelső valóságához tartozik, és ennek megélése, megtapasztalása az értelmes emberi élet feltétele. Ennek egyik legalapvetőbb helye a házasság, ahol magától értetődő módon van szükség egymás szolgálatára és kiegészítésére. Az 1980-as családszinódus záródokumentumaként is tekinthető, *Familiaris consortio* kezdetű apostoli buzdításban (továbbiakban [FC]) II. János Pál így fogalmaz: „Ezért a nemiség, mely által a férfi és a nő a házastársakra sajátosan jellemző cselekedetekkel kölcsönösen odaadják magukat egymásnak, egyáltalán nem biológiai tény csupán, hanem az emberi személy legbensőbb magvát érintő valóság. A nemiség csak akkor nyilvánul meg igazán emberi módon, ha kiegészítő része annak a szeretetnek, amellyel a férfi és a nő teljes önmagát kölcsönösen és mindhalálig elkötelezi. A test fizikai átadása hazugság volna, ha nem annak a teljes, személyes átadásnak volna jele és gyümölcse, amelyben az egész személyiség a maga mulandó (anyagi) valóságában is jelen van: ha ugyanis az ember megtartana magából valamit – még ha csak a lehetőséget is, hogy később másként határoz – már nem adná teljes önmagát.”¹⁶ Amikor tehát a születésszabályozásról gondolkodunk, nem vehetjük azt ki ebből a kontextusból, és nem redukálhatjuk módszerek és eszközök szintjére, mert alapvetően van köze az emberi szexualitáshoz, ami pedig a teremtés rendjénél fogva szorosan összefügg az Isten képére teremtettséggel.

Peter Schallenberg hasonlóan *A test teológiájához* azt mutatja ki a Szentírás szűkszavú beszámolói alapján – elsősorban a teremtéstörténeteket vizsgálva – hogy az ember a nemek közötti különbséget, valamint a férfi és a nő közti kiegészítési vágyat Isten személyének képmásaként éli meg. Éppen ezért ennek az ember első és alapvető erkölcsi feladatává kell válnia. Erkölcsi feladatává, mert nem a természet önmagában, hanem inkább az együttélés kultúrája képes ellenállni a gonosz kísértésének. Isten teremtése alatt az ember nor-

---

¹⁶ FC 11

matív természetét és eredetiségét értjük, így a teremtés teológiája a test teológiájaként bontakozik ki. Ezért a kezdetben – eredetileg – jó természetről elmondhatjuk: A természet gondolkodásra kész, de tartózkodik a konkrét etikai utasításoktól. Ebből kifolyólag az etika mindig az emberi értelem feladata és vívmánya lesz, s a természet-jog csakis az értelem személyes jogaként jelenhet meg, mint minden embernek a természet és nem az önkény által adott eredeti joga.¹⁷

Ferenc pápa a 2015-ben befejezett XIV. rendes szinódus után az *Amoris letitia* kezdetű apostoli buzdításban (továbbiakban AL) foglalja össze tanítását a családban megélt szeretetről. Érdeemes megjegyezni, hogy a *Szenvedélyes szeretet* című fejezetben túlnyomórészt II. János Pál *Test teológiája* katekéziseiből merít. Kiemeli, hogy a termékenységen túl az emberi szexualitás és erotika a szeretet kifejezésének módja, melyben az ember ajándékká válik a másik számára.¹⁸ A helyes születésszabályozásról szóló tanítások pedig a „Kísérés a házasság első éveiben” című fejezetben kaptak helyet. Hangsúlyozva ezzel, hogy az az ideális, ha a házaspárok, már kapcsolatuk kezdetén az egymás kölcsönös megismerését és tiszteletben tartását magában foglaló úton indulnak el. „A családtervezés helyes útja a házaspárok közötti egyetértő párbeszéd, bizonyos időszakok tiszteletben tartása és a partner méltóságának figyelembevétele. Ebben az értelemben újra kell olvasni a *Humanae vitae* enciklikát és a *Familiaris Consortio* apostoli buzdítást. (...) Bátorítani kell a »termékenység természetes ciklusain« alapuló módszerekhez való folyamodást. Világossá kell tenni, hogy »e módszerek tiszteletben tartják a házastársak testét, bátorítják az egymás közötti gyöngédséget, és elősegítik a hiteles szabadságra nevelést.«¹⁹

---

¹⁷ Vö: Peter Schallenberg, „Katholische sexualethik und Ehelehre” *Studia Theologica Transsylvaniensia* 18/2, (2015): 210 és 2013

¹⁸ vö. AL 151.

¹⁹ AL 222.

AZ ÖRÖK KÉRDÉS

Mi lehet tehát az erkölcsi különbség a mesterséges és természetes módszerek között? Természetes módszeren a cikluskövetésen alapuló módszereket értjük, melyeknél a házaspár a nő termékeny időszakában tartózkodik a szexuális élettől (amennyiben nem kívának abban a ciklusban gyermeket nemzeni). Karol Wojtyła rávilágít, hogy az önmegtartóztatást nem lehet fogamzásgátló szernek tartani. Az önmérséklet, mint erény szoros kapcsolatban áll az egyén szerelmével. A házastársaknak késznek kell lenniük más esetekben is a nemi életről való lemondásra (gyermekszületés, betegség, hosszabb utazás). Ha ennek nincs köze kettejük szerelméhez, és csak „számításból” tesznek így, az kétséget ébreszt. A későbbi pápa szerint „a férfi és a nő szerelmének az önmegtartóztatáshoz kell felnőnie, az önmegtartóztatásnak pedig olyan konstruktív jelentést magára vennie, ami a szerelem alkotóeleme. Csak akkor talál a természetes módszer a személyekben fedezetet, mivel annak titkát az erény gyakorlása jelenti.”²⁰ Azt is leszögezi, hogy erkölcsileg ugyanolyan rossz, mint bármely más fogamzásgátló eszköz, ha az a házaspár kényelme miatt teljesen kizárja gyermekre való nyitottságot. Ez a „módszer” is csak annyiban elfogadható, amennyiben nem kerül ellentétbe a becsületes szülői hivatással.²¹

Több nemzetközi felmérés is alátámasztja, hogy az ezredfordulón is, és ma is a katolikusok közel 80%-a, a fejlett országokban 85-95%-a az egyház által elítélt módszerekre támaszkodik a születésszabályozás területén. Ettől függetlenül a szentségekhez járulás nem változott nagymértékben. Ez többek szerint a hívők hitérzékének (*sensus fidelium*) megmutatkozása.²² Somfai Béla azt állítja, hogy: „A „hivatalos” tanítás tapasztalati tények nélküli megisméltése, és annak szem-

---

²⁰ Karol Wojtyła, *Szerelem és felelősség* (Budapest: Kairosz Kiadó, 2010), 241.

²¹ vö. uo. 242-243.

²² vö. Somfai Béla, *Szexuáletika jegyzet* (Bp. 1999 <http://mek.oszk.hu/00100/00189/00189.pdf>), 48 és Hoványi Márton, „Fogamzásgátlás és morál” *Credo* (2016/1. sz.): 56

be állítása azoknak a buzgó híveknek a véleményével, akik szexualitásukban valamint személyük és házasságuk méltóságában semmi kárt nem fedeznek fel a fogamzásgátlás gyakorlata miatt, csak elmélyíti az Egyház tagjai közötti megoszlást, és kielezi azt a krízist, amiben napjainkban a tanítóhivatal tekintélye szenved.”²³

A TAPASZTALATI TÉNYEK

2002-ben napvilágot látott egy tanulmány, mely amerikai adatokra támaszkodva azt mondja, hogy összefüggés van a természetes fogamzásszabályozás, a mesterséges védekezés és a válások között. A természetes fogamzásszabályozás egy gyűjtőnév, azon módszereket foglalja magában, melyek a női ciklus megfigyelésén alapulnak, és eredményességük a termékeny időben való megtartóztatáson (is) múlik.²⁴ A felmérésben, melyről a tanulmány készült, 505 természetes fogamzásszabályozással élő nőt kérdeztek. Kiderült, hogy közülük azok, akik életükben egyéb fogamzásgátlót is használtak, sokkal nagyobb százalékban váltak el (Az elváltak 94%-a használt más fogamzásgátlót korábban). Sok más mellett az is kiderült, hogy a cikluskövetésen alapuló metódussal élők 89%-a kifejezetten jónak értékeli (ebből 75% kimagaslóan bensőségesnek) a férjével való kommunikációt és intimitást.²⁵

---

²³ Somfai im. 50

²⁴ Az idők folyamán rengeteg elnevezés vált közismertté. Jelenleg Magyarországon a cikluskövetés a legelterjedtebb szóhasználat, mely számos pontosabban körülhatárolt módszert takar – pl. Craighton, Billings, Sensiplan, FEMM, Rötzer-féle, stb. Korábban ezeket inkább természetes családtervezésnek (tcst) hívták, teológiai szövegekben pedig a ritmus-módszer, vagy időszakos megtartóztatás néven hivatkoznak rájuk.

²⁵ vö. Wilson A., Mercedes: „The practice of natural family planning versus the use of artificial birth control: family, sexual and moral issues” *Catholic Social Science Review* Vol 7, (nov. 2002): 185-211 – A tanulmány többek között rámutat az összefüggésre a párkapcsolatok száma és az abortuszok között, illetve a különféle szexuális hozzáállás hatására a házasságokra. De azt is kimutatja, hogy a jó párkapcsolat és a családi stabilitás is összefügg a fogamzásszabályozás módjával.

Ennek hatására két osztrák püspök felkért egy orvos házaspárt – Walter és Michaela Rhomberg – hogy készítsenek egy hasonló tanulmányt európai adatokat felhasználva. Így készült el 2009-ben az a tanulmány, melynek értékelését a *Szerelem dinamikája* című, magyarul is megjelent könyv ismerteti. A megkérdezettek németországi, svájci, osztrák és olasz házaspárok voltak, akik a Természetes Fogamzásszabályozás Intézet (INER) tagjai.²⁶ A felmérés eredménye szerint a természetes fogamzásszabályozást használók között a válás előfordulása 3%, ezen belül is a vallásukat optimálisan gyakorlók között 0,6%, míg a vallásukat nem gyakorlók között 12,5%. Összehasonlításképpen ebben az időszakban Ausztriában a válási arányszám a teljes lakosságra vetítve közel 50% volt²⁷, ahogy hazánkban pl. 2010-ben ugyanez a szám 46%.²⁸

A kérdőíveken több helyen személyes vélemény leírására is volt lehetőség, melyekből kiderül, hogy a párok kifejezetten építőnek élik meg kapcsolatukra nézve az időszakos megtartóztatás gyakorlatát. Főleg nőknél természetes igénynek tűnik a szexuális élet időnkénti szüneteltetése, és fokozza a házaspárok szexuális örömét. A megkérdezettek nagy része (85%) itt is azon a véleményen volt, hogy a cikluskövetésen alapuló módszerek megkönnyítik a beszélgetést, különösen szexuális témáról. Érdekes módon arra a kérdésre, hogy: *Pozitívnak érzi-e az időszakos megtartóztatást, holott akkor volna a szexualitásra erősebb vágy?* A megkérdezettek 82%-a válaszolt igennel, pedig ez szokott az egyik általános érv lenni ezen módszerek ellen.

---

²⁶ A felmérést a Salzburgi Főegyházmegye készítette. A válaszadók olyan házaspárok, akik a természetes – cikluskövetésen alapuló – módszert használják (egész pontosan a Rötzer-féle módszert) Részletes leírás a felmérésről: Andreas Laun - Maria Eisl, *A szerelem dinamikája – Új szempontok a Rötzer-féle fogamzásszabályozáshoz*, (Budapest: Szent István Társulat, 2014.), 10-17

²⁷ Laun im. 14

²⁸ *Demográfiai portré 2021*, (Budapest: KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, 2021), 31

A FENNMARADÓ KÉRDÉSEK

A születésszabályozás etikai megítélésével kapcsolatban azonban a mai napig igen nagy a feszültség a tanítóhivatali álláspont és az erkölcszteológusok vélekedése között. Somfai az FC 32. pontjára²⁹ hivatkozva ezt írja: *„A körlevél a házastársak tapasztalatára és társadalomtudományokra való általános utaláson kívül nem hivatkozik semmiféle tapasztalati adatra sem, amely a fenti következményeket bizonyítaná. Magától értetődően felvetődik tehát a kérdés, hogy vajon a fogamzás „mesterséges” meggátlásával minden esetben együtt jár-e a szexualitás, az emberi méltóság és a házastársi kapcsolat ilyen nagymértékű ártalma?”*³⁰

Ez valóban egy kulcskérdés, amire nem csak a teológusoknak, hanem más párkapcsolatokkal foglalkozó szakembereknek is meg kell próbálni választ találni, hiszen éppen ezen áll vagy bukik a tanítás valódi értelme. II. János Pál úgy látja, hogy a házastársi szeretet növekedéséhez szükség van a termékenység tudatos tiszteletben tartására. Andreas Laun osztrák segédpüspök felhívja a figyelmet, hogy

---

²⁹ „Sok házaspár nyilvánvaló tapasztalatából és az azt támogató különféle tudományos eredményekből a teológiai megfontolás fölfoghatja és egyre mélyebben föl is kell fognia azt az antropológiai és erkölcsi különbséget, amely a fogamzásgátlás és a terméketlen időszakokra figyelő magatartás között van. Ez a különbség sokkal mélyebb és tágabb körű, mint azt általában gondolják, mivel benne végső soron az emberi személy és nemiség összeegyeztethetetlen felfogásai állnak egymással szemben. A természetes ciklusok figyelembevétele magával hozza a személy, azaz a nő idejének, s egyúttal a kölcsönös megbecsülés, a közös feladat és az önuralom dialógusának elfogadását is. Az időt és a dialógust elfogadni pedig azt jelenti, mint elismerni a házastársi egyesülés egyszerre testi és lelki jellegét; s azt is jelenti, hogy a személyes szeretet megélésével megtartják annak követelményét, a hűséget is. Ezáltal a házastársak szerelmi életük folytonos gazdagodását élék meg a gyengédség és más érzelmek testi-lelki megnyilvánulásában. S ily módon a nemiséget igazi és teljes emberi természete szerint élék: soha nem úgy használják, mint valami „tárgyat”, melyet ha elszakítanak a lélek és a test kapcsolatától, magát a teremtményt sebzik meg a természet és a személy legmélyebb összefüggésében.” (FC 32)

³⁰ Somfai, *Szexualitika* 50

a lelkiismeret először az igazságra kötelez, és annak szenvedélyes keresésére.³¹ Ő is azt a konzekvenciát vonja le, hogy nem lehet következmények nélkül átprogramozni a testet termékenyről terméketlenre. Ha test és lélek valódi egységét nézzük, akkor a szerelemből fakadó teljes önátadás során a test magasabb rendűvé válik, és a tisztán biológiai folyamatból a szerelem szellemi aktusa lesz. Nem követheti semleges érzés, ha pont abban a helyzetben manipuláljuk, amikor a szerelem nyelvivé válik.³²A mindennapi életből azonban tudjuk, hogy gyakran mennyire határhelyzetben kell dönteniük a házaspároknak, és azt is, hogy sok házastársi kapcsolat nincs azon az intimitási fokon, ahol a totális önátadásról lehetne beszélni. Sokan sokféle sebeket hordoznak, és a hitnek és elköteleződésnek legkülönbözőbb fokain állnak. Látható, hogy nagyon nehéz objektív álláspontot találni, és objektíven értékelni a problémát. Főként, ha azt nézzük, hogy végső soron az etikai megfontolásokból cselekvési normákat kellene származtatni. Az osztrák Rhomberg-tanulmány arra a következtetésre jutott, hogy a védekezés szerepet játszik abban, hogy kihűl a szerelem. Az amerikai Wilson-tanulmánnyal összhangban az is kiderült, hogy a cikluskövetésen alapuló (természetes) fogamzásszabályozás hozzásegíti a párokat a gyöngéd és harmonikus kapcsolathoz.³³ Felmerül a kérdés, hogy nem lenne-e érdemes széleskörben ezt az aspektusát népszerűsíteni a tanításnak. Sőt érdemes lenne esetleg azt is megvizsgálni, hogy milyen mértékben növeli ez a szexuális élettel való elégedettséget.

Nincs olyan, házassággal vagy születésszabályozással foglalkozó teológiai tanulmány, melyben ne szerepelne valami hasonló mondat: „Mit tehetnek azok a nők vagy házaspárok, akik önhibájukon kívül nem tudnak élni az időszaki megtartóztatás módszerével?” Mert az kevésbé biztonságos, vagy emberfeletti terhet rak a házaspárra, vagy egészségügyi okai vannak, és még lehetne sorolni az okokat.

---

³¹ vö. Andreas Laun - Maria Eisl, *A szerelem dinamikája – Új szempontok a Rötzer-féle fogamzásszabályozáshoz*, (Budapest: Szent István Társulat, 2014.), 38

³² vö. Laun im. 43-44

³³ vö. Laun im.40-41, 53

Mindenesetre az derül ki, hogy a születésszabályozásnak az egyház által elfogadott módszere gyakorlatilag kivitelezhetetlen.

MEGFONTOLÁSOK

Itt azonban érezhető egy kis ellentmondás, és vannak, akik újra meg újra megvizsgálják az evangéliumokat, és Krisztus szavait és tanítását, aki pont a házassággal és válással kapcsolatban hivatkozik a „kezdet” állapotára. A jézusi utalás az eredetre egyben figyelemre méltó magyarázata az erkölcsi törvény értelmének és határának, amely az eredeti jóság helytartójaként szolgál, amelynek egyszeri helyreállítása Isten Názáreti Jézusban való megtestesülésének és az egyház szentségeiben való jelenlétének értelme és célja.³⁴ A keresztyén tanítás csak a Jézus-eseményből indulhat ki. Megváltásunk tudatosítása és hittel való elfogadása nélkül egyáltalán nincs értelme szexualitásról, vagy születésszabályozásról beszélni, hisz mindent bezennyez az önzés és a bűn. Krisztusban azonban új emberré válunk, és amennyiben ez a szívünkig hatol, ha valóban engedjük magunkat átalakítani³⁵, akkor ki-ki saját lelkiismeretében megtalálhatja a helyes választ, még ha ez az út időnként nagyon nehéznek tűnik is.

Amikor a teológusok a nemiséggel kapcsolatban (hogy férfiként és nőként létezőnk) a teremtésre hivatkoznak, nem az ember történelem előtti létéről beszélnek, hanem az emberi személy legbelső magváról. A nemiség megértése saját emberségünk megértéséhez tartozik. Önerőből nem tudjuk elérni a paradicsomi állapotot, bár van erről valami nagyon mély egzisztenciális tapasztalatunk. A bűnbeesés „előtti” állapot az embernek az Isten mértéke szerint való léte, ahol úgy szeretünk, mint az Isten, ahol teljesen megnyílunk az isteni tervre. Ez döntésnek tűnik, de ez a döntés nem az akarat cselekedete, hanem a hité. Luigi Giussani ezt így fejezi ki: „A felelősség úgy fejeződik ki, mint szabadságunk döntése a Jelenléttel szemben,

---

³⁴ vö: Schallenberg im. 216

³⁵ metanoia – életünket Krisztus szerint átrendezni

melyről felismertük, hogy teljesen megfelel a végcélunknak. (...) A döntést nem lehet az akaraterő szinonimájaként felfogni, mintha egy elhatározásról lenne szó”³⁶ Az egyetlen esemény, amiért lehetőségünk van ezt az állapotot elérni, az az Isten megtestesülése. Jézus az, akinek hatalmában áll ezt az eredeti, „kezdeti” állapotot megvalósítani az életünkben.

A kulcs tehát még egy ilyen nagyon praktikus kérdésben is, mint a születésszabályozás, hogy felismerjük-e életünk Valóságát? Az vezérel-e, hogy felismerjem, belesimuljak az isteni tervbe, vagy megtervezem magam az életemet, gyermekeim számát, családomat, munkámat? A valódi kérdéssel a születésszabályozással kapcsolatban nem a módszerek szintjén van, hanem sokkal mélyebben. A nehézségek és bizonytalanságok elfogadása, megküzdése hozzátartozik a személyiség fejlődéséhez, és valószínűleg illúzió, hogy vannak könnyű egyszerű válaszok a legmélyebben az emberi valóságot érintő kérdésekre.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Amoris letitia – Ferenc pápa a családban megélt szeretetről kezdetű apostoli buzdítása 2016. SZIT, Budapest, 2016.

Biblia Szent István Társulat (szentiras.hu)

Böll, Heinrich. „A szexuális felszabadítás haszonélvezői” *Vigilia* (1972/3): 168-170.

Familiaris consortio – II. János Pál pápa buzdítása a keresztény család feladatairól a mai világban 1981 (www.katolikus.hu)

Farkas Attila: „Az emberi nemiség” *Vigilia* (1972/3): 146-150.

Hoványi Márton: „Fogamzásgátlás és morál” *Credo*, (2016. 1.): 46-66

Humanae vitae – VI. Pál pápa enciklikája a helyes születésszabályozásról 1968 (www.katolikus.hu)

---

³⁶ Luigi Giussani: *Nyomaink a világ történelmében*, (Magyarország: Sarutlan Karmelita Nővérek, 2019.), 101

- Laun, Andreas – Eisl, Maria. *A szerelem dinamikája – Új szempontok a Rötzer-féle fogamzásszabályozáshoz*. Budapest: Szent István Társulat, 2014.
- Nyíri Tamás. „A szexualitás értelmezése” *Vigilia* (1972/3): 175-18.
- Schallenberg, Peter. „Katolische sexualethik und Ehelehre” *Studia Theologica Transsylvaniensia* 18 no. 2 (2015): 205-249.
- Somfai Béla. *Szexualitika jegyzet*. Budapest, 1999. (<http://mek.oszk.hu/00100/00189/00189.pdf>)
- Szent II. János Pál. *Férfinak és nőnek teremtette őket – A test teológiája*. Budapest: Kairosz Kiadó, 2021.
- Wilson A., Mercedes. „The practice of natural family planning versus the use of artificial birth control: family, sexual and moral issues” *Catholic Social Science Review* Vol 7 (Nov 2002): 185-21.
- Wojtyła, Karol. *Szerelem és felelősség*. Budapest. Kairosz Kiadó, 2010.

TIRINGER ARANKA

GYERMEKTELEN HÁZASSÁG: KÉTTAGÚ CSALÁD

„Gyermek születése” – évezredek óta az élet egyik legnagyobb kérdése minden ember életében. De nemcsak egyéni szempontból fontos, hanem családi és társadalmi szempontból is: az élet folytatásának vágyától kiindulva, az átörökíthető szellemi és vagyoni értékeken át egészen a nemzet folytonosságának fogalmáig terjed.

A Bibliában feltűnően sok helyen kerül középpontba a gyermek születésének kérdése: Isten mindig fontos szerepet szán a végül megszületett „mégis-gyermekeknek”. A Lukács evangélium első fejezete „erőtéljes felütésként” rögtön két rendkívüli fogantatás-történetet ismertet meg velünk: Máriáét és Erzsébetét. De rögtön megjelenik a gyermektelenség nagy lélektani terhe is: nemcsak Erzsébeté, aki idős létére fogan („*Ezt tette hát nekem az Úr (...)*” ami az emberek előtt szegyenemre volt, attól megszabadított.” Lk 1,25), hanem Anna prófétaasszony személyében is, aki gyermektelen özvegyként élte le életét (Lk 2,36), vagy Fülöp négy hajadon lánya esetében, akiket az Apostolok Cselekedete említ (ApCsel 21,9). A meddő nők helyzetének leírásán keresztül a Biblia elsősorban Isten könyörületét, mindenhatóságát és gondoskodását emeli ki, gondoljunk csak *Elkána és Anna* (1Sám 1,8), *Ábrahám és Sára* (1Móz 18,11) *Izsák és Rebeka* (1Móz 25,21) vagy *Jákob és Ráhel* (1Móz 30,2) történeteire.

A gyermektelenséggel küzdő mai párok – noha teljesen megváltozott társadalmi-gazdasági-történelmi helyzetben vannak –, ugyanolyan szegyenként, kudarcként és sokszor (tudattalan) büntetésként élik meg a gyermek nélküli létet, mint 2-3 évezreddel ezelőtt. (Ráhel szavaival: „*Adj nekem gyermeket, különben meghalok!*” 1Móz 30,2). A téma nehézségét mutatja, hogy a gyermektelenség mint létállapot kerülendő témaként szerepel a pszichológiai irodalomban is: a mi-

közben a funkcionális meddőségről¹ vagy a „childfree” életmódról² sokat írnak, addig a gyermekkel nem rendelkező párokat elsősorban az örökbefogadás vagy mesterséges megtermékenyítés szempontjából említik. Szinte sehol sem lehet olvasni azokról a „csendes gyermektelenekről”, akik egészségügyi vagy vallási okokból nem élnek az egyre szaporodó asszisztált reprodukciós eljárások valamelyikével, bár nagyon vágyanak gyerekekre. Ebben az írásban róluk lesz szó.

SZEREPVESZTÉS ÉS SZEREPVÁLTOZÁS

Az ezredfordulót követő két évtizedben egyértelműen nőni látszik a gyermektelenség társadalmon belüli aránya (8%-ról 16%-ra), bár ez a demográfiai mutató nem különbözteti meg a tudatosan gyermeket nem vállalókat a biológiai okokból gyermektelenektől.³ Az önkéntes gyermektelen nők száma nagyon csekély, és nem mutat változást (jelenleg 2% körül van.)⁴ Amikor a környezetünkben egy gyermektelen házaspárról hallunk, akkor a róluk alkotott képzetünket alapvetően meghatározza a pár (és maga a házasság) életkora.⁵ Ha fiatalok (30 év alatt), akkor a „még nincs gyerekük”, ha legalább 8-10 éve házasok, akkor az „évek óta próbálkoznak” kifejezést használjuk, míg

---

¹ A meddőség hoatterében nem mutatható ki orvosi/szervi ok.

² Tudatosan vállalt gyermektelenség.

³ Monostori Judit - Óri Péter - Spéder Zsolt (szerk.), “Demográfiai portré” (2018), 12. <https://www.demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografiaiportre/article/view/2730/2643> (letöltés: 2021. 03. 14.)

⁴ Kis Andrea, *Az önkéntes gyermektelenség pszichológiája: szakirodalmi áttekintés*, https://www.researchgate.net/publication/328560416_Az_onkentes_gyermektelenseg_pszichologiaja_Szakirodalmi_attekintes_Psychology_of_voluntary_childlessness_Literature_review, (letöltés: 2021. 03. 15.)

⁵ Érdekeség, hogy az elmúlt húsz évben gyermekszám szerinti pluralizálódás történt Magyarországon: mind a gyermektelenek, mind az egygyermekesek aránya növekedett, a kétgyermekes család-modell népszerűsége lecsökkent, a nagycsaládosoké pedig stabil maradt. in: Monostori *et al* (szerk.), “Demográfiai portré,” 12. <https://www.demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografiaiportre/article/view/2730/2643> (letöltés: 2021. 03. 14.)

középkorú házaspár esetében általában befejezett, végleges állapotként értelmezzük: „nem született gyerekük...” Fontos megjegyezni, hogy a meddő párok veszteségének feldolgozását nem könnyíti a széles társadalmi megítélés.⁶

Ezek a kifejezések is mutatják, hogy a házasság ténye mennyire összefonódik a szülővé válás élményével. Egy gyermekkel rendelkező pár természetesen integrálódik olyan spontán közösségekbe, melyek kapcsolati támogatást, viszonyítási alapot, élménymegosztást és a szabadidő eltöltésének megannyi módját nyújthatják számára. (Ilyenek lehetnek például a kismamaklubok, kisgyerekes házascsoportok, közös családi táborozás résztvevői vagy óvodás kortársak szüleiből alakult kisközösségek stb.) Egy pár – a gyermek születésével – gazdagodik identitásában is: a házastársi szerepből kibővült szülői szerep számos új személyiségformáló megtapasztalást hordoz.⁷ Ez az ún. „normatív szerepváltozás”⁸, amikor a lehetőség van felkészülni az új szerepre, például a szülővé válás élményére a várandósság kilenc hónapja alatt. A *nem-normatív* események (ilyen lehet a válás, gyász, vagy bármilyen nem tervezett módon bekövetkező történés) gyakran váratlanul érik a pár tagjait. A gyermektelenséggel küzdő párok speciális helyzetben vannak: a meddőség nem-normatív esemény, de idői dimenzióját tekintve hosszan elhúzódó, reménykedéssel és csalódással vegyes hullámzó lélektani állapot, melynek kimenetele bizonytalan. Úgy tartalmaz *szerepvesztést*, hogy a vágyott szerep (szülővé válás) nem is valósult meg, olyan veszteséget kell elgyászolni, amely soha nem is volt a személy birtokában...

A negatív életeseményekkel való megküzdés történhet ún. „konzerváló-megőrző” módon, amikor a személy a korábbi egyensúlyi állapotot szeretné visszaállítani, vagy „átalakító” megküzdéssel,

---

⁶ Szilágyi Kinga, “Nem lehet gyerekünk” – a meddő párok veszteségei és ezek feldolgozása, <https://mindsetpszichologia.hu/nem-lehet-gyerekunk-a-meddoparok-vesztesegei-es-ezek-feldolgozas> (letöltve: 2021. 03. 13.)

⁷ Vö. Kovács Gusztáv, *Új szülők, új gyermekek*, Pécs: Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola, 2014, 77-102.

⁸ Horváth-Szabó Katalin, *A házasság és a család belső világa* (Budapest: SOTE Mentálhigiénés Intézet – Párbeszéd /Dialógus/, 2011), 228.

amikor az élet folytatásához új célok és tervek szükségesek. Számos nehéz helyzet megoldásához elegendő a *konzerváló megküzdés*, például egy mély beszélgetéssel, a helyzethez kapcsolódó érzelmek feltárásával rendezni lehet a viszonyokat. A meddőség lélektani feldolgozása azonban átalakító megküzdést igényel⁹: új célokat kell megfogalmazni a következő életszakaszokra (a legtöbb párnál itt jön szóba az örökbefogadás); vagy ha ez nem lehetséges, akkor a szülőszerep elgyászolása, a nehézségek és veszteségek elfogadása, a párként való együtt növekedés (koevolúció) egyéb lehetséges útjainak megtalálása a legfontosabb.

A GYERMEKTELENSÉG LÉLEKTANI KIHÍVÁSAI

Azok a kutatások, melyek a meddőség és a személyiségjegyek közötti összefüggés feltárását célozták meg, nem jártak eredménnyel. Nincs olyan vizsgálatilag kimutatható pszichológiai állapot vagy specifikus vonás, melyek a gyermektelenség oki tényezőjeként szerepelnének.¹⁰ Mégis sok pár érez szégyent, büntudatot vagy akár csökkent-értékűséget.

A meddőséget pszichológiai értelemben tekinthetjük akut életkrízisnek¹¹, melyet a párok többsége élete legmegterhelőbb eseményének nevez. Vizsgálatok szerint a meddőség ellen folytatott küzdelem csak kevés érintett pár életében átmeneti jellegű, azaz tartós, krónikus krízisként értelmezhető, mely mind egzisztenciális, mind pszichoszociális szempontból igen megterhelő. A meddőség komplex veszteségélmény¹² is, mely magába foglalhat olyan további érzéseket, mint a harag, tagadás, fájdalom, reménytelenség-érzés, depresszió. A nők számára komoly veszteség lehet a várandósság élményéből

---

⁹ Horváth-Szabó, *A házasság*, 239.

¹⁰ Lakatos, *A stressz és a reprodukciós nehézségek (meddőség) összefüggései: doktori értekezés* (2018), 23.

¹¹ *Ibid.*, 24.

¹² *Ibid.*, 24.

való kimaradás, míg a pár mindkét felét érinti a biológiai kontinuitás megszakadása (utód nélkül maradás), és az ehhez kapcsolódó negatív jövőkép (időskori izoláció, magány). Sok gyermektelen pár történetében súlyos előzmények nehezítik a kialakult életállapot elfogadását (vetélés, halvaszületés), melyek hosszabb távú következményként tartós szomorúságot, bánatot eredményezhetnek. Ez az ún. „*meddőségspecifikus distressz*”, mely az újabb kutatások szerint a meddőség nyomán (akár mindkét nemnél) fellépő leggyakoribb negatív pszichés válaszreakciók összefoglaló neve.¹³

A meddőség következtében átélt veszteségélmény a gyász egy speciális formája, melyben nincsenek felidézhető emlékek, az érintettek a múlt helyett a jövőt gyászolják. A hagyományos értelemben vett gyász „tárgyvesztés” állapot, míg a meddőség élménye inkább az „én-vesztés”. Az idői dimenzióból fakadó bizonytalanság és a veszteség megragadhatatlansága együttesen a „*megfoghatatlan veszteség*” (*ambiguous loss*) fogalmával egyeztethető, és sok esetben komplikált gyászhoz vezet.¹⁴

A gyermektelenség megterhelő hatással lehet a párkapcsolatra is: a kívánt gyermekáldás elmaradása gyakran a szexuális élet zavarával vagy hiányával is együtt járhat. Láthatjuk tehát, hogy a gyermektelenség – párként és egyénként is –, maga után vonja annak szükségességét, hogy az érintettek újradefiniálják életüket, új tartalmakat keressenek, új célokat fogalmazzanak meg.

---

¹³ *Ibid.*, 26.

¹⁴ Szigeti F. Judit – Konkoly- Thege Barna, “A meddőség pszichológiai aspektusai: szakirodalmi áttekintés”, https://www.researchgate.net/profile/Barna-Konkoly-Thege/publication/270533285_A_meddoseg_pszichologiai_aspektusai_szakirodalmi_attekintes_The_psychological_aspects_of_infertility_A_review_of_the_literature/links/56562c8f08ae1ef92979e1f8/A-meddoseg-pszichologiai-aspektusai-szakirodalmi-attekintes-The-psychological-aspects-of-infertility-A-review-of-the-literature.pdf (letöltés: 2021. 03. 15.), 569.

„AZ ÚT OLYAN, AHOGYAN MEGYÜNK RAJTA...”¹⁵

Jogosan vetődik fel a kérdés: mindezt hogyan? Milyen új irány található az életben akkor, ha a természetes életciklus soron következő feladata éppen az új generáció felnevelése, a róluk való gondoskodás lenne?... Erikson pszichoszociális fejlődésméleteiben az érett felnőttkor egyik legfontosabb feladatának az alkotó gondoskodást (*generativitást*) jelöli meg: „...az érett embernek szüksége van arra, hogy szükség legyen rá, az érettséget pedig annak természete vezérli, amiről gondoskodni kell.”¹⁶ Ebben az értelemben a generativitás is egyfajta termékenység, melynek kifejeződése az élet számtalan területére irányulhat, szellemi javakra éppúgy, mint kézzelfogható alkotásra, kreativitásra. Mindez nem pótcselekvés, hiszen az a tény, hogy valakinek gyereke van, még nem a generativitás teljesülése¹⁷: a szülői szerep önmagában nem teszi teljessé vagy boldoggá a személy életét – számtalan példát látunk erre a mindennapokban. A érett felnőttkor lényegi velejárója az egyéni érdekeken túlmutató, sok esetben mások javát szolgáló, az értelmes jövőbe vetett bizalom alapuló alkotó tevékenység.

Az érett felnőttkor azonban a személyiség addigi rejtett oldalainak, új képességek kibontakozásának időszaka is lehet. Levinson életstruktúra-modelljében¹⁸ a fiatalkor nehézsége pont abban áll, hogy az énkép sokszor olyan, amilyennek mások látni szeretnék. Az életközép szakaszába jutó személy fontos feladata lesz saját valódi énképének megtalálása, az önmagával azonosság megélése. A saját átélt szenvedés hozzá segítheti mások szenvedésének megértéséhez, és pozitív változásokat is magával hozhat. Ilyen lehet a párkapcsolati kohézió erősödése, a szenvedés formálta szeretet és a mások iránt érzett empátia erősödése.

---

¹⁵ Jimenez, Dél-Amerikai költő sorát idézi Minuchin, *Családok és családterápia*, 112.

¹⁶ Erik Erikson, *A fiatal Luther és más írások* (Budapest: Gondolat, 1991), 492.

¹⁷ Erik Erikson, *Gyermekkor és társadalom* (Budapest: Osiris, 2002), 264.

¹⁸ Horváth-Szabó, *A házasság*, 136.

Végül, de nem utolsó sorban a gyermektelenség elfogadásában igen fontos a vallásosság szerepe. A kérdést nehezíti, hogy két, egymással ellentétes törekvés feltételezhető: egyfelől a vallásosság együtt jár az anyaság fontosságának nagyobb érzetével, s így megnöveli az orvosi segítségkeresés valószínűségét. Másfelől azonban a vallásosság az asszisztált reprodukcióval szembeni erősebb etikai fenntartásokkal is összekapcsolódik, vagyis vallásos párok kis számban jelentkeznek meddőségi centrumban.¹⁹ A jelenség kétarcúságát fokozza az a tapasztalat is, hogy vallásos kisközösségek támogatói kapcsolatrendszerükkel komoly segítséget jelentenek a meddőséget átélő párok mentális egészségének védelmében, ugyanakkor minden egyházon belüli találkozás – ahol sok gyerek van jelen –, saját meddőségük szorongató tapasztalatával is szembesíti őket. Minden ambivalencia ellenére egy 195 meddő nőre kiterjedő vizsgálatban²⁰ azt az eredményt kapták, hogy a spirituális jóllét magasabb szintje alacsonyabb depresszió- és distressz-szinttel járt együtt. Több kutatás is kimutatta a pozitív vallásos megküzdés és a poszttraumás növekedés (vagy stresszfüggő növekedés) közötti pozitív összefüggést, bár hangsúlyozták, hogy e témában további kutatások szükségesek.²¹

Mindezeket figyelembe véve jobb lenne inkább „kéttagú családnak” nevezni azokat a párokat, akiknek sajátos élethelyzetét jelen írásban körüljártuk. A „meddő” kifejezés kategorikus és adott esetben bántó lehet, a hiányalapú kifejezések (mint például a „gyermek-

---

¹⁹ Szigeti F. Judit – Konkoly- Thege Barna, “A meddőség pszichológiai aspektusai: szakirodalmi áttekintés”, https://www.researchgate.net/profile/Barna-Konkoly-Thege/publication/270533285_A_meddoseg_pszichologiai_aspektusai_szakirodalmi_attekintes_The_psychological_aspects_of_infertility_A_review_of_the_literature/links/56562c8f08ae1ef92979e1f8/A-meddoseg-pszichologiai-aspektusai-szakirodalmi-attekintes-The-psychological-aspects-of-infertility-A-review-of-the-literature.pdf (letöltés: 2021. 03. 15.), 570.

²⁰ uo. 570.

²¹ Dormán Júlia - Martos Tamás - Urbán Szabolcs. *Vallásosság és poszttraumás növekedés: egy többdimenziós megközelítés*. Mentálhigiéne és Pszichoszomatika 13 (2012) 1, 24.

telen”) tovább erősítheti az amúgy is fájó megfosztottságérzést. A *kéttagú család* kifejezés – ha nem is oldja meg életük legnehezebb problémáját –, nagyobb elfogadást jelent, identitást erősítő hatású, és jobban integrálja az érintetteket más családok közé.

IRODALOMJEGYZÉK

- Biblia* (Budapest: Szent István Társulat, 2015) vagy <https://szentiras.hu/SZIT> (2021. 03. 10.)
- Dormán Júlia - Martos Tamás - Urbán Szabolcs. „Vallásosság és poszttraumás növekedés: egy többdimenziós megközelítés.” *Mentálhigiénié és Pszichoszomatika* 13 (2012) 21–35.
- Erikson, Erik. *A fiatal Luther és más írások*. Budapest: Gondolat, 1991.
- _____. *Gyermekkor és társadalom*. Budapest: Osiris, 2002. file:///C:/Users/Aranka/Downloads/Dormanetal_vallas-PTN_MHPSZ-2012.pdf, (letöltés: 2021. 03. 15.)
- Horváth-Szabó Katalin. „Változó világ – változó családok. Kihívások és megoldások.” *Vigília* 79, no.5 (2014): 322–331.
- Horváth-Szabó Katalin. *A házasság és a család belső világa*. Budapest: SOTE Mentálhigiéniés Intézet – Párbeszéd /Dialógus/, 2011. http://old.semmelweis.hu/wp-content/phd/phd_live/vedes/export/lakatoseniko.d.pdf (2021.03.10.)
- <https://mindsetpszichologia.hu/nem-lehet-gyerekekunk-a-meddo-pa-rok-vesztesegei-es-ezek-feldolgozas> (2021. 03.10.)
- https://www.researchgate.net/profile/Barna-Konkoly-Thege/publication/270533285_A_meddoseg_pszichologiai_aspektusai_szakirodalmi_attekintes_The_psychological_aspects_of_infertility_A_review_of_the_literature/links/56562c8f08ae1ef92979e1f8/A-meddoseg-pszichologiai-aspektusai-szakirodalmi-attekintes-The-psychological-aspects-of-infertility-A-review-of-the-literature.pdf (letöltve: 2021. 03. 15.)
- Kis Andrea. *Az önkéntes gyermektelenség pszichológiája: szakirodalmi áttekintés* (2018) https://www.researchgate.net/publication/328560416_Az_onkent-es-gyermektelenseg_pszichologiai_attekintes

chologiaja_Szakirodalmi_attekintes_Psychology_of_voluntary_childlessness_Literature_review (letöltés: 2021. 03. 15.)

Kovács Gusztáv. *Új szülők, új gyermekek*. Pécs: Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola, 2014.

Lakatos Enikő. *A stressz és a reprodukciós nehézségek (meddőség) összefüggései*. Doktori értekezés (2018).

Minuchin, Salvador. *Családok és családterápia*. Budapest: Animula, 2006.

Monostori Judit - Óri Péter - Spéder Zsolt (szerk.). „*Demográfiai portré*” (2018), <https://www.demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografiaiportre/article/view/2730/2643> (letöltés: 2021. 03. 14.)

Szigeti F. Judit – Konkoly- Thege Barna. „*A meddőség pszichológiai aspektusai: szakirodalmi áttekintés.*” *Magyar Pszichológiai Szemle* 67/3 (2012): 561–580.

Szilágyi Kinga. „Nem lehet gyerekünk’ – a meddő párok veszteségei és ezek feldolgozása.” *Mindset pszichológia* 2018.12.13. (<https://mindsetpszichologia.hu/nem-lehet-gyerekunk-a-meddo-pa-rok-vesztesegei-es-ezek-feldolgozas>)

SZOLNOKI BARNA

INDULÁS ELŐTT: SAJÁT PEDAGÓGUSSZEREPE MEGFOGALMAZÁSA

A TÉMAVÁLASZTÁS AKTUALITÁSA

Szent-Györgyi Albert 1930-as évnitó beszédét hallgatva különös érzés fogott el. A gondolatok több mint nyolcvan évnyi távolságból érkeztek, mégis ismerősnek és időszerűnek tűntek. Talán ez volt az első olyan intellektuális inger, ami a tanári szerep fontosságát kiemelte számomra. A beszéd, amelyet a neves tudós a Testnevelési Kongresszus Bizottságának megbízásából írt meg, elsősorban rendszerszintű problémákat fogalmaz meg, de megjelenik benne több, sajátosan pedagógiai vonatkozású feszültség. Így például az, hogy a tanítás és a nevelés közötti egészséges egyensúly kialakítása korántsem magától értetődő; hogy az iskolának önmagánál – a tudás pusztá átadásánál – nagyobb célok szolgálatába kell állítania magát; vagy hogy mindezt valóságos személyekkel, gyermekekkel és fiatalokkal végzi, akiknek nem csak hasznára, hanem kárára is tud lenni. Később, már a tanári tanulmányaim alatt elsőkézből is megtapasztalhattam, hogy a pedagógiai folyamat cél- és feladatrendszere igen összetett, és alapos felkészültséget igényel. Korántsem merül ki a kimeneti követelmények biztosításában (ami önmagában is kihívás), hanem jelentős hatással van a tanulók személyes életére, és ezen keresztül szűkebb és tágabb közösségük sorsára: ugyanolyan aktuális ma, mint kilencvenegy évvel ezelőtt. Ebben az írásban arra teszek kísérletet, hogy röviden összegezzem, ami véleményem szerint hit-tan és kémia szakos tanárjelöltként rajtam áll.

Elsősorban azért döntöttem a nézeteim megfogalmazása mellett, mert ezt összeszedett formában eddig még nem tettem meg. Másod-sorban azért, mert a sikeres gyakorlathoz szükségesnek tartom, hogy tudjam, mit miért csinálok – mik a céljaim, elvárásaim és meggyőző-

déseim a tanári hivatással kapcsolatban. Teszem ezt végül azzal a reménnyel, hogy a folyamat végén tisztábban láthassam önmagam, és így lehetőségem nyíljon a céltudatosabb cselekvésre.

A TÉMA KIFEJTÉSE

Saját pedagógusszerepem kifejtését három témakörre lebontva teszem meg, melyek a következők: felelősség, szaktudás és útmutatás. Elsőként saját gondolataimat rögzítem, kiegészítve az eddig megismert pedagógiai/pszichológiai irodalom egyes elemeivel, amik formálták a nézeteimet az elmúlt néhány évben. Ezután a nyitott gondolkodásra és az önkorrekcióna való lehetőséget megadva a megfogalmazottak harmadik féllel való megbeszélését ismertetem, és áttekintem, amit a beszélgetések fényében kiegészítenék vagy megváltoztatnék.

1. FELELŐSSÉG

A tanári szerep megközelítését a felelősségen keresztül kezdem. Azt akarom ebben megvizsgálni, hogy véleményem szerint pontosan mi is múlik a pedagóguson, mi fog múlni rajtam gyakorló tanárként, mi a tétje a működésnek – vagyis milyen veszélyeket és milyen lehetőségeket tartogat ez a pozíció.

Jordan Peterson kanadai származású klinikai pszichiáter *12 Rules for Life: An antidote to Chaos* c. sikerkönyvének második fejezetében a felelősség témakörét járja körbe. A fejezet címe nyersfordításban: „*Bánj úgy magaddal, mintha valaki más lennél, akiért felelősséggel tartozol!*” Peterson ezt a témát elsősorban önsegítő munkához dolgozza ki, de ebben számomra karakteresen megfogja a felelősség lényegét. Akiért, vagy amiért aktívan felelősséget vállalok, azért a szokásosnál többet vagyok hajlandó megtenni, az ő érdekeit tartom a szemem előtt, és mások előtt elszámoltathatónak tartom magamat a tetteim következményeiért. A pedagógusi szerepben nagy felelős-

séget látok, törvényi és szakmai szinten is, aminek tudatos vállalása nélkül a pedagógiai munkám eredménye (és minősége is) minimum kérdéses. A törvényi felelősség magától értetődő, erre nem is térek ki bővebben, csupán hangsúlyosnak tartom, hogy a rám bízottakkal való bánásmódomtól függően akár börtönbe is kerülhetek. Ennél összetettebbnek tartom a szakmai (erkölcsi) felelősséget. Az oktató-nevelő munka eredményességének tétje nem csupán a diákok tanulmányi eredménye. Mivel az iskola a társadalmi mobilitás legfontosabb csatornája, így alapvetően befolyásolja a tanulói életutakat, amelyek korán szétválhatnak, és igen különbözőek.¹ Így a diákok tanulmányi eredménye és szocializációja a közoktatás ideje alatt sok esetben kanalizálja az életben való eredményességüket. Úgy látom, pedagógusként emberi sorsokat tartok a kezemben, bár sem a kompetenciámat sem a felelősségemet nem tartom abszolútnak ezen a téren. Egy tételmondatban így tudnám megfogalmazni a pedagógusi szereppel járó felelősséget, ahogy az számomra megjelenik: A pedagógus felelőssége, hogy minden tőle jogosan elvárható erőfeszítést megtegyen a rábízottak testi, lelki és szellemi épségéért, az életben való sikerességet indikáló tulajdonságaik, attitűdjeik megerősítéséért, az antiszociális, destruktív vagy önsorsrontó személyiségvonásaik leépítéséért és az adott szaktárgy tananyagának elsajátításához szükséges kompetenciák fejlesztéséért, mindezt saját illetékességi körén belül maradva, az életkor és a fejlődési szakasz² sajátosságaihoz (befogadóképesség) megfelelő pedagógiai érzékkel és módszerrel alkalmazkodva.

Az utolsó mondatrészt kifejezetten hangsúlyosnak tartom – hiába rendelkezem pedagógusként kiváló szaktudással, vagy látom tisztán, hogy melyek azok a viselkedésminták, amik a későbbiekben

---

¹ Fehérvári Anikó. Társadalmi mobilitás és az iskola. in: Varga Aranka és mtsai., *A nevelésszociológia alapjai*, 183–202.

² A fejlődési szakaszokról bővebben *Knausz Imre: A tanítás mestersége* c. egyetemi jegyzetében olvastam, ahol *Jean Piaget* svájci pszichológus vizsgálódásait veszik alapul. Ebből a pedagógiai munka szempontjából két fejlődési szakasz releváns – a konkrét műveletek szakasza (7-11 év) és a formális műveletek szakasza (11-16 év).

főlöszleges szenvedést okoznak majd a tanulónak és környezetének, ha ezeket nem tudom számára befogadható módon kommunikálni. Ennélfogva a pedagógus felelőssége saját pedagógiai tudásának és eszköztárának fejlesztése is, ami összhangban áll a 2000-es évektől kezdve megjelenő Lifelong Learning (LLL) szemlélettel.

2. SZAKTUDÁS

A pedagógus szaktudása alatt két dolgot értek. Egyrészt az oktatott szaktárgyak beható ismeretét, másrészt a tudás átadásához és a tág értelemben felfogott oktató-nevelő munkához szükséges pedagógiai ismereteket. A kettő közül az előbbit szükségesnek de nem elégségesnek³, az utóbbit elengedhetetlennek tartom saját pedagógusszerepemben. A szaktudást szoros összefüggésben látom a felelősség kérdésével – vagyis felelőtlenül járnék el, ha nem tennék erőfeszítéseket, hogy az oktatni kívánt tárgyat kellő mélységben ismerjem, és hogy képessé tegyem magam ennek átadására is.

Pedagógusként a szaktudásom az, ami leginkább meghatározza majd az iskolai hatékonyságomat és eredményességemet. Ennek szükséges összetevője a szaktárgyaim alapos ismerete. Úgy látom, hogy szigorúan funkcionális szempontból a diákjaim számára az információ forrása vagyok. Ennél fogva elengedhetetlennek tartom, hogy helyes ismeretekkel rendelkezek a szaktárgyaimból. Mégis kevésbé látom jelentősnek ezt a szempontot a pedagógiai tudás és a pedagógiai készségek elsajátítása mellett.

Ebből a nézőpontból úgy látom a szerepemet, hogy pedagógusként én kell hogy legyek az, aki gondolja a tanulást lehetővé tevő személyes-kapcsolati feltételeket⁴, a pedagógiai célokat a gyakorlati ta-

---

³ Falus, *Didaktika*, 57-75.

⁴ Ilyen értelemben szaktudásnak tekintem a hatékony kommunikációt. A szemléletemhez az elfogadó-demokratikus hozzáállás, az asszertív kommunikáció és a Gordon modell áll a legközelebb, az énközlésekkel, az értő figyelemmel és a vereségmentes konfliktuskezeléssel.

paszlatból és a vonatkozó szakirodalomból táplálkozva eszközösíti, becsomagolja, és a tanulók számára befogadható formába hozza. Ezeken keresztül mozdítja elő a tanulási folyamat sikerét. Ebben a feladatban magamat is egy tanulási folyamat részeseként látom, ami során a hatékony tanulásszervezési módokról való deklaratív tudásom fokozatosan procedurális tudássá alakul át.⁵ Ez egy hosszútávú folyamat, ami egybeesik a tanári fejlődés Berliner-féle heurisztikus modelljével – vagyis az újonc, a középhaszad, a kompetens és a járta szakaszokon keresztül a tanári szerepből fakadó perspektívám a szakértő tanárrá válás.⁶

3. ÚTMUTATÁS

A három szempont közül az útmutatás fedi le leginkább azt a tág értelemben vett szerepet, amit leendő pedagógusként magaménak érzek. Ezt legjobban úgy tudnám megfogalmazni, hogy tanárként lehetőségem nyílik egy olyan kapcsolat kialakítására a diákokkal, ami segíti őket saját maguk minél teljesebb kibontakoztatásában, személyiségük pozitív változásában. Ennélfogva a tanári hivatást segítő hivatásnak tekintem, és azt gondolom, hogy a megfelelő átgondoltsággal, felkészültséggel és célkitűzésekkel felvértezett tanár a munkája során gyógyító, terápiás szerepet tölthet be. Ebben leginkább Rogers felfogása áll közel hozzám. Ennek mentén a segítő szerep betöltéséhez és a pedagógusszerep minél teljesebb megvalósításához elengedhetetlennek tartom az empátia, a feltétel nélküli elfogadás és az őszinteség-kongruencia tulajdonságegyüttest.⁷ Rogers szemlélete azért is áll közel hozzám, mert kihangsúlyozza, hogy *„kizárólag az a tanulás befolyásolja jelentősen az ember viselkedését,*

---

⁵ Falus, *Didaktika*, 57–75.

⁶ David C. Berliner, „A szakértő tanárok viselkedésének leírása és teljesítményeik dokumentálása”.

⁷ Rogers, *Valakivé válni.*, 75–96.

*amely felfedezésen alapul és amely belső igényt elégít ki*⁸ – vagyis hogy a közvetíteni kívánt tudásnak, szemléletnek, értékeknek a tanuló igényeihez kell illeszkednie. A kortársaim, és a jelenlegi iskolás korosztály körében egyre elterjedtebb nihilista-individualista beállítottság térnyerése láttán kiegészíteném ezt azzal, hogy a tanári útmutatás részének tekintem a tanulók belső igényének és a felfedezés örömeinek felébresztését, elsősorban példamutatáson keresztül. Tekintélyszemélyként a szerepemből fakadó lehetőségnek és erkölcsi kötelességnek érzem, hogy a tanítványaim elé éljek egy olyan életet, ami vonzó, amin érződik, hogy érdemes élni, hogy vannak mindenki számára olyan ügyek, amiért érdemes összetörni magunkat. Az összes közül talán ezt tartom a legnehezebb és a leglényegesebb szempontnak, mert a családok egyre kevésbé képesek ellátni ezt az értékátadó funkciót, és az a kevés pozitív példa, amit magam körül látok, a korszellem és a mainstream média ellenszelében működik. Emellett a feladat mellett a szaktudományok oktatását másodlagosnak, majdhogynem jelentéktelennek tartom, sokkal inkább tűnik egy (véletlenül sem félvállról veendő) alibinek, ami az implicit nevelésre lehetőséget ad.

MEGBESZÉLÉS ÉS KORREKCIÓ

A kidolgozott szempontokat egy középiskolai tanárommal (Maróti Zsolt Viktor, történelem-magyar szak), és egy középiskolás diákkal (Szolnoki Farkas Erik, 11. évfolyam) beszéltem meg. A véleményüket és a gondolataikat kértem ki, és sokszor történeteken keresztül válaszolták meg, mi a saját élményük azzal kapcsolatban, ahogyan pedagógusszerepemet megfogalmaztam.

A felelősség témakörében Zsolt szintén fontosnak tartotta az oktató ráhatását a tanulói életutakra, és többek között a pedagógiai hozzáadott értékről beszélgettünk, ami jelentősen különbözhet egy elit gimnázium és egy vidéki szakiskola esetében. Vagyis attól függően,

---

⁸ Rogers, 344.

hogy hova születik és milyen alappal rendelkezik a tanuló. Árnyalta a megközelítésemet azzal, hogy a tanulói életutak nem feltétlenül intézményen belül, hanem inkább intézmények között válnak el leginkább. Ebben kiemelte a pedagógus felelősségét a hátrányos helyzetű és a halmozottan hátrányos helyzetű diákokra való érzékenységben – ők azok, akik potenciálisan a legtöbbet profitálhatnak a sikeres pedagógiai munkából. Farkas az így felfogott tanári felelősséget lehetséges, de igen nehezen kivitelezhető dolognak tarja.

A szakértelem kérdését alig érintettük a beszélgetésekben. Ami viszont fajsúlyos volt mindkét esetben, az az útmutatás, az értékközvetítő és terápia-segítő szerep. Zsolt kihangsúlyozta a személyes-kapcsolati dimenzió fontosságát főként az értő figyelem gyakorlásán keresztül. Ezt magam is sarkalatos pontnak tartom. Könnyen lehet, hogy a tanári működésem legfontosabb pillanata az órák közötti szünetekben lefolytatott rövid beszélgetések lesznek, amiben a diákjaim azzal a tapasztalattal gazdagodhatnak, hogy valódi figyelmet szentelnek nekik. Megjelent a beszélgetésünkben az az alapigazság is, hogy csak az tud segíteni másokon, aki maga is rendben van – vagyis a bizonyos értelemben azzal tudok a legtöbbet tenni az eredményes tanári munkámért, ha rendben tartom magamat és igyekszem önazonos és stabil életet élni. Farkas több érdekes szempontot is felhozott a beszélgetésünk közben, és a vele való beszélgetésben egy ponton ki is kellett javítanom magam. Szerinte a szakértelem és az emberség közül egyik sem fontosabb egy tanár esetében. Hiába kedves egy tanár, hiába szeretjük, ha nem tanulunk nála semmit. Számomra ez ott nyer értelmet és kapcsolódik össze a példamutatóssal, hogy már azzal is közvetítek valamit, hogy mennyire vagyok igényes a saját szakterületemen. Hasonlót Zsolt is megfogalmazott, hogy csak azt tudom érdekesen tanítani, ami engem is érdekel. A szaktárgyamhoz való hozzáállásomon keresztül is értéket adok át – ha igénytelen vagyok, az igénytelenséget, ha igényes vagyok, az igényességet. Farkas azt is hozzátette, hogy azért is fontos, hogy a tanár jó szakember legyen, mert *„szeretnék tanulni, de egyedül nem tudok”*. Ami a terápia-s, segítő hozzáállást illeti, Farkasnak kétségei voltak azzal kapcsolatban, hogy egy tanár bármit is tenni tud, ha egy diákja

például a családi helyzetéből fakadóan rosszul teljesít az iskolában, de neki például kifejezetten jól esett volna, ha számíthatott volna a tanáraitra egy ilyen helyzetben. A saját történeteinek keresztül megvilágította, hogy igenis fontos és megvalósítható ez a szemlélet, de olyan helyzetekkel találkozhatok szembe magam, amire nem vagyok felkészülve, és amit valószínűleg nem tudok megváltoztatni.

IRODALOMJEGYZÉK

- David C. Berliner. „A szakértő tanárok viselkedésének leírása és teljesítményeik dokumentálása”. *Pedagógusképzés - Pedagógusképzők és továbbképzők folyóirata* 2005/2 (é. n.): 71–91.
- Falus, Iván. *Didaktika: elméleti alapok a tanításhoz tanuláshoz*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 2000.
- Rogers, Carl R. *Valakivé válni. A személyiség születése*. Budapest: Edge 2000 Kiadó, 2004.
- Varga Aranka és mtsai, *A nevelésszociológia alapjai*. Pécs: PTE BTK NTI Romológia és Nevelésszociológia Tanszék Wlislócki H. Szakkollégium, 2015.

RAGADICS TAMÁS

CSALÁDI MINTÁK, SZOCIALIZÁCIÓS PROBLÉMÁK A HÁTRÁNYOS HELYZETŰ VIDÉKI TÉRSÉGEKBEN

A vidéki Magyarország rossz közlekedési helyzetű, gazdasági központoktól távol fekvő térségei a leszakadó társadalmi csoportok gyűjtőhelyévé váltak, s összefüggő válságzónákká formálódtak az elmúlt évtizedek során. A képzettebb, motiváltabb népesség elvándorlásával fokozódott a hátrányos helyzetű családok koncentrációja. A szegénység, a képzetlenség, a kedvezőtlen munkaerő-piaci pozíció átöröklődik a következő generációkra, tovább növelve a lemaradást a többségi társadalomtól, beszűkítve a kiemelkedés esélyeit. Jelen tanulmány – bár a szegénység hátterébe elsősorban politikai döntéseket, gazdasági és társadalmi változásokat állít – a szegénység új-ratermelésével kapcsolatban szerepet játszó kulturális tényezőkre, szocializációs mintákra fókuszál.¹ Az írás a többségi társadalomtól eltérő normák bemutatása és értelmezése során dél-baranyai hátrányos helyzetű családok tagjaival és a szociális ellátásban dolgozó szakemberekkel készített interjúkra támaszkodik.

PROBLÉMÁK ÉS KIHÍVÁSOK A MAGYARORSZÁGI VIDÉKEN

Kelet-Közép-Európában az elmélyülő vidéki szegénység a posztszocialista átalakulás visszásságaira, illetve nemzeti- és nemzetközi munkaerőpiac változásaira vezethető vissza. Míg a nyugati társadalmakban a vidék funkciójának átalakulása és a falvak elnéptele-

---

¹ Wolfgang Ascahuer és Málovics Éva, "Az érdemtelen szegénység mint társadalmi viszony," *Competitio*, no. 2. (2012): 43-60.

nedése hosszabb folyamat eredményeként következett be,² addig a keleti államokban a szocialista hiánygazdaság megfelelő keresletet támasztott a vidéki kisárutermelők által előállított élelmiszerekre és más mezőgazdasági termékekre, erősítve a falvak népességmegtartó képességét.³ A rendszerváltozást követő drasztikus átalakulás során felerősödő migrációs trendek negatívan érintik rurális tereket: a munkahelyek hiánya, a helyben igénybe vehető szolgáltatások beszűkülése együtt jár a képzettebb és fiatalabb népesség elvándorlásával. A válságtérsegek lemaradásában komoly szerepet játszanak a város-vidék kapcsolatok, a fejlesztési politika problémái,⁴ az etnikai kérdések, illetve az alacsony iskolázottsággal és a társadalmi tőke hiányával kapcsolatos hátrányok.⁵ Az alacsony ingatlanárakkal összefüggésben erősödik a szegénység rurális koncentrációja és egyre markánsabban jelennek meg a marginalizálódó vidéki underclass csoportjai.⁶ Az elmúlt időszakban jelentősen átalakultak a leszakadó vidéki térségekben élő családok létfeltételei: változott a szociális támogatások rendszere, átformálódott a munkaerő-piac, a közfoglalkoztatás, a települési önkormányzatok hatásköre.⁷

---

² Gerhard Henkel, "Dorf und Gemeinde," in *Handwörterbuch zur ländlichen Gesellschaft in Deutschland*, szerk. Stephan Beetz et al. (Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2005), 41-53.

³ Kovács Imre, "A vidék az ezredfordulón," (Budapest: Argumentum – MTA TKI, 2012)

⁴ Thilo Lang, "Socio-economic and political responses to regional polarisation and socio-spatial peripheralisation in Central and Eastern Europe: a research agenda," *Hungarian Geographical Bulletin*, no. 3 (2015): 171-185.

⁵ Ann Rachel Tickamyer, "Rural poverty," in *The Handbook of Rural Studies*, szerk. Terry Marsden et al. (London: Sage, 2006): 411-426.

⁶ Ladányi János, "Leselejtezetek" (Budapest: L'Harmattan, 2012)

⁷ Váradi Monika Mária, "Szegénység, projektek, közpolitikák," *Tér és Társadalom*, no.1 (2015): 69-96.; Váradi Monika Mária és Virág Tünde, "A térbeli kirekesztés változó mintái vidéki terekben," *Szociológiai Szemle*, no.1. (2015): 89-113.; Csoba Judit és Sipos Flórián, "Gazdasági és társadalmi integrációs modellek perifériális térségekben." *Szociológiai Szemle*, no.1. (2020): 21-43.

A magyarországi szegénység szorosan összekapcsolódik a roma népesség etnikai szegregációjával.⁸ A gazdasági központoktól távol fekvő aprófalvas térségek negatív migrációs trendjeinek következtében nő a cigányság aránya a vidéki válságtérségekben. A munkahelyek leépülésével visszaszorul helyi közösségért tevékenykedő, aktív és motivált kulcsemberek száma. Az urbánus centrumoktól, várostérségektől távol fekvő településeken nőtt a hátrányos helyzetű, a munkaerő-piacról tartósan kiszoruló, alulképzett, rossz egészségi állapotú, a szociális ellátórendszerből élő népesség aránya, erodálódik a társadalm szerkezet. Csökken az interperszonális bizalom szintje, gyengülnek az együttműködést megalapozó normák.⁹ A gazdasági problémák zártabb gondolkodásmódhoz, ill. a materialista értékek erősödéséhez vezetnek. Fokozódik a kiszolgáltatottság és a paternalizmus; gyengülnek a demokratikus attitűdök.¹⁰ Csökken a lakosság szervezettsége, érdekérvényesítő képessége, visszaszorul a helyi konfliktusok önerőből való kezelésének lehetősége. Külső segítség szükséges.

A külső segítő beavatkozás akkor lehet hatékony, ha képes arra, hogy motiválja a támogatott egyéneket és csoportokat, fejlesztve azok önszegítő képességét, hogy hosszabb távon külső eszközök nélkül is képesek legyenek életminőségük fenntartására, fejlesztésére. Fontos szempont, hogy a támogató beavatkozás a problémák reális ismertetére épüljön. A többségi társadalom nézőpontjából érzékelt hiányok, lemaradások, szocializációs és értékrendbeli különbségek eltérő értelmezést kaphatnak, ha tágitjuk a perspektívát, s a segített családok problémaérzékelését is bevonjuk látószögünkbe. Ez a tanulmány erre tesz most kísérletet: a leszakadó vidéki társadalmak néhány tipikus problémáját állítja a középpontba, szélesebb értelemzési kontextust teremtve egy lokális szintű megközelítés alkalmazásával.

---

⁸ Kovách, "A vidék az ezredfordulón," 97.

⁹ Bodor Ákos, Grünhut Zoltán és Horeczki Réka, "Városi bizalmatlanság, vidéki bizalom. Esetleg fordítva?" *Területi Statisztika*, no.4. (2017): 406-421.

¹⁰ Tóth István György, "Turánbánya. Értékválasztások, beidegződések és az illiberalizmusra való fogadókészség Magyarországon," in *Hegymenet. Társadalmi és politikai kihívások Magyarországon*, szerk. Jakab András és Urbán László, (Budapest: Osiris, 2017): 37-50.

A VIZSGÁLAT CÉLJA, MÓDSZEREI, EREDMÉNYEI

A vizsgálati terepként választott Sellyei járás jelentős részben fedi a történeti Ormánság területét. Az Ormánság határmenti peremzóna, melynek aprófalvai hosszú ideje kívül esnek a gazdasági fejlődés aktív köreiben, s a negatív migrációs trendek következményeként, szegregált válságtérséggé vált. A járás társadalmi-gazdasági mutatók alapján az egyik legrosszabb helyzetű az országban.¹¹ Magas az inaktív, illetve közfoglalkoztatásból élő népesség aránya, az országos átlagot meghaladja a cigányság jelenléte, rosszak az egészségügyi és halandósági mutatók.

Az interjú vizsgálat alanyai a térségben dolgozó szociális segítők voltak, illetve olyan kisgyermekes édesanyák, akik támogatottként vettek részt a segítő programok valamelyikében.¹² Kérdéseink arra irányultak, hogy milyen nehézségekkel problémákkal szembesülnek az ormánsági családok, milyen vásárlási szokásaik vannak, hogyan viszonyulnak az iskolarendszerhez, illetve mit terveznek a jövőre nézve. Az alábbiakban néhány kulcsszempont köré csoportosítva kerül sor a vizsgálat eredményeinek ismertetésére.

GAZDASÁGI HELYZET, ANYAGI PROBLÉMÁK

A családok jelentős része küzd komoly anyagi problémákkal, amelyek meghatározzák mindennapjaikat. Az alacsony végzettségű, kevés munkapiaci tapasztalattal rendelkező munkavállalók elsősorban a képzettséget nem igénylő nehéz fizikai munkák, az alkalmi munkavállalás és a közfoglalkoztatás lehetősége között választhatnak.

A segítő szolgáltatások megkérdezett kliensei közül legtöbben a közfoglalkoztatási rendszerben dolgoznak. Ez a munka – bár jöve-

---

¹¹ MKIK GVI, “Fejlődő és leszakadó járások – 2017” (2019. aug.): 21. https://gvi.hu/files/researches/608/GVI_JFM_2019_tablak_190830.pdf

¹² A vizsgálatot négy kistélepülésen végeztük 2019-20-ban a Pécsi Tudományegyetem szociológia szakos hallgatóinak segítségével.

delmezősége jóval alacsonyabb a munkaerő-piaci lehetőségeknél – sok szempontból megfelel a gyermeket nevelő nők igényeinek. Rugalmas, nem igényel egész napos jelenlétet, összeegyeztethető a hagyományos családi, háziasszonyi teendőkkel és a gyermekek ellátásával. A polgármesterrel való egyeztetés alapján esetenként nap-számos munkát is végezhetnek, illetve egyéb, jövedelem-kiegészítő tevékenységet (pl. bodzaszedés, diógyűjtés stb.) folytathatnak.

Az aprófalvas térségben alacsony a helyi álláslehetőségek száma, az utazás viszont – amellett, hogy jelentősen megnöveli a családtól távol töltött időt – plusz anyagi terhet is jelent a munkavállalók számára. Ennek megfelelően az elsődleges munkaerő-piacról való kimaradás akár racionális döntésként is értelmezhető a leszakadó csoportok körében. A biztonságot és megszokott környezetet jelentő, gyakran népes család hátrahagyása a férfiak számára is komoly terhet jelent az ún. „hetelős” munkák elvállalása esetén, növelve a lemorzsolódás esélyét.

Az anyagi források hiánya nem egyértelműen a bevételek hiányából adódik, gyakran az eladósodással kapcsolódik össze. Az adósság megtörhetetlennek tűnő, leküzdhetetlen teherként nehezedik számos családra. Hátterében egyszerű áruhitelket (pl. meghibásodott háztartási készülékek cseréje), esetleg különböző szolgáltatók felé elmaradt számlahátralékokat találunk, amelyek kamatozva jelentős összeget képeznek.¹³ A hitel az egész életutat aláásó tényezővé válhat. Sokan nem látnak lehetőséget arra, hogy valaha is visszafizessék. A munkaügyi központ munkatársai szerint az eladósodás a legális munkavállalást is megnehezíti. A bejelentett munkahelyről származó jövedelem 50%-át is letilthatják a tartozások rendezése céljából, azért többen előnyben részesítik a feketefoglalkoztatás különböző formáit. Az informális hitelezés (pl. rokonoktól kölcsönkért összegek, helyi boltban hagyott tartozások, uzsorásoktól felvett pénz) is csökkenti a családi bevételek összegét.

---

¹³ A középosztályra jellemző lakáshitelek – a szociális segítők elmondása alapján - alacsonyabb arányban fordulnak elő a hátrányos helyzetű népesség körében. A bankok korábban sem folyósítottak nagyobb összegű hitelt a bizonytalan bevételekkel rendelkező csoportok felé.

A gazdasági problémák összekapcsolódnak a tervezés és takarékoskodás hiányával, a javak illogikusnak tűnő felhasználásával is.¹⁴ A „szegénység kultúrája” a spontaneitást és a mának élés normáit erősíti, aláásva a hosszabb távú kiemelkedés lehetőségeit. A jövedelmek megérkezését követően a fogyasztás „szelep” funkciója, feszültséglevezető szerepe érvényesül: élvezeti cikkek, édességek vásárlása jellemző, hogy – ha rövid időre is – a család tagjai meg tudjanak felelni a fogyasztói társadalom által elfogadott normáknak. A minőségi termékek helyett a mennyiségi szempontok dominálnak, jellemzően olcsóbb árucikkeket vásárolnak. A gyerekek számára vett édesség ugyanakkor a szeretet fontos kifejezőeszköze. A jövedelem nagy hányadát fordítják élelmiszerre, a család jeles ünnepeit komoly anyagi ráfordítással ünneplik meg.

Az elmúlt időszakban a karanténhelyzettel összefüggésben nőttek a családok anyagi terhei. A munkahelyek elvesztése kevés családot érintett (a férfiak jelentős része dolgozik a válságtól kevésbé sújtott építőiparban segédmunkásként), a gyermekek otthonléte miatt azonban nőttek az étkezésre és fűtésre fordított kiadások.

ZSÁKUTCÁS OKTATÁSI RENDSZER

Az oktatással szembeni hozzáállás – a szakemberek elmondása alapján – sokat javult az elmúlt időszakban. Az általános iskola elvégzése általánosnak tekinthető a leszakadó térségekben is. A középiskolai lemorzsolódás viszont jelentős problémát okoz, erősítve a munkaerő-piaci hátrányokat, s konzerválva a marginalizált csoportok lemaradását. A középfokú oktatásból való kimaradás egyik legfontosabb okaként a korai gyermekvállalást jelölik meg a források. Az újabb vizsgálatok azonban rámutatnak: a rossz iskolai tapasztalatok, a reális jövőkép hiánya, a szegénység és kirekesztettség egyszerre jelenik meg okként és következményként a korai gyermekvállalás

---

¹⁴ vö. Oscar Lewis, „The culture of poverty” *Scientific American* 215, no. 4 (1966): 19-25.

lással kapcsolatban.¹⁵ A tizenéves szülők jellemzően együtt élnek a nagyszülőkkel, az egzisztenciális függőség számos családi konfliktus melegágyává válhat.

A megkérdezett édesanyák fontosnak tartják gyermekeik iskolai előmenetelét, ugyanakkor nem képesek pozitív mintákat átadni az iskolarendszerhez való viszony és a tanulás támogatása kapcsán. Megfelelő eszközrendszer és tapasztalat hiányában (többségében maguk is korai iskolaelhagyók voltak) nem képesek támaszt nyújtani a felserdülő gyermekek számára egy-egy sikertelenség, vagy iskolai konfliktus esetén. Ezen a téren komoly szerepe lehet a segítő intézményeknek, mentorprogramoknak, illetve a fiatalokhoz hasonló háttérrel rendelkező, sikeres karriert felmutatni tudó példaképek bevonásának.

CSALÁDI KONFLIKTUSOK

A családi konfliktusok hátterében – a fent említett többgenerációs családok előtt – kiemelt szerepe van az anyagi problémáknak, a szegénységnek, illetve a bevételek felhasználásával kapcsolatos vitáknak. A távlati tervezés hiányosságai a családi stratégiák sikertelensége mögött is felfedezhetők. A leszakadó térségekben élő családok sok szempontból „bezáródnak” a néhány száz fős kistelepülésekre. Az alkalmi munkából, vagy közfoglalkoztatásból élők számára a havi egy-két városi bevásárláson kívül nincs ok arra, hogy elhagyják a falut. Az utóbbi évre jellemző vírushelyzet tovább erősítette, mélyítette ezt a bezártságot, elmélyítve a meglévő mentális problémákat, feszültségeket. Az életvezetési problémák és a depresszió gyakran tör ki családon belüli erőszak formájában.¹⁶ A segítő szakmákban

---

¹⁵ Husz Ildikó és Elek Zsuzsanna Réka, „Megfelelőek-e a közpolitikai beavatkozások a tinédzserkorban szülő anyák munkaerő-piaci integrációjának elősegítésére?” *A munka a XXI. században*. Absztraktkötet, MSZT (2019): 51.

¹⁶ vö. Boros Julianna és Bucher Eszter, „Szerepváltozások hátrányos helyzetű településeken élő családokban,” *Esély*, no.4 (2020): 3-31.

dolgozók szerint egyre többen veszik igénybe az általuk nyújtott jogi szolgáltatásokat párkapcsolati konfliktusok, válások, gyermekelhelyezési perek kapcsán.

EGÉSZSÉGÜGYI PROBLÉMÁK

A leszakadó településeken élő népesség életesélyei jelentősen az országos átlag alatt mozognak. A születéskor várható átlagos élettartamot a központoktól való távolság, a településszerkezeti sajátosságok (aprófalvas jelleg), az iskolázottság és a roma népesség aránya befolyásolja negatívan.¹⁷ A korai gyermekvállalás és az anyák egészségtelen életmódja miatt magas a fejlesztésre szoruló gyermekek aránya. A segítő szakemberek elmondása alapján nagy igény mutatkozik a korai fejlesztésben részt vállaló munkatársakra, gyógypedagógusokra, gyógytornászokra, illetve pszichológusokra. A szakemberhiány a munkatársak fluktuációjával is párosul. A felnőtt népesség körében gyakoriak a kezeletlen krónikus megbetegedések, a mentális problémák. A költséges beavatkozások (pl. fogászati kezelések, szemüveg készítése stb.) jellemzően elmaradnak. A segítő munka fontos eleme a szűrés és megelőzés, amely egyre nagyobb szerepet kap a térségi fejlesztő programok során.

ÖSSZEGZÉS

A hatékony és konstruktív segítségnyújtás formáinak megalapozása érdekében kiemelten fontos, hogy a többségi társadalom nézőpontja mellett érvényesítsük a helyi szintű, a támogatásra szorulóknak szempontjait megvilágító perspektívákat is. Az érdemes és érdemtelen szegények merev megkülönböztetése, a szegénységben élők eltérő

---

¹⁷ Csité András és Németh Nándor, "A születéskor várható élettartam kistérségi egyenlőtlenségei az ezredforduló Magyarországon," *Kormányzás, Közpénzügyek, Szabályozás*, no. 2. (2007): 257-289.

kultúrájára való hivatkozás eltávolíthat a valódi problémáktól, illetve a valóság reális érzékelésétől. A tartós szegénységben élő, marginalizálódott társadalmi csoportok hasonló értékekkel és célokkal rendelkeznek, mint a társadalom más rétegei; problémáik azonban összekapcsolódnak, halmozódnak s olyan léhelyzetet teremtenek, melyben a reálisan adott megoldási stratégiák hosszabb távon megátolják, ellehetetlenítik a szegénységből való kilépést. A vidéki Magyarországon, a leszakadó csoportok körében megvalósuló segítő programok akkor lehetnek hatékonyak, ha képesek formálni, átalakítani azokat a destruktív mintákat, amelyek rögzítik és újratermelik a szegénységet.

IRODALOM

- Aschauer, Wolfgang és Málovics Éva. „Az értelmetlen szegénység mint társadalmi viszony.” *Competitio*, no. 2. (2012): 43–60.
- Bodor Ákos, Grünhut Zoltán és Horeczki Réka. „Városi bizalmatlanság, vidéki bizalom. Esetleg fordítva?” *Területi Statisztika*, no. 4. (2017): 406–421.
- Boros Julianna és Bucher Eszter. „Szerepváltozások hátrányos helyzetű településeken élő családokban.” *Esély*, no.4 (2020): 3–31.
- Csibe András és Németh Nándor. „A születéskor várható élettartam kistérségi egyenlőtlenségei az ezredforduló Magyarországon.” *Kormányzás, Közpénzügyek, Szabályozás*, no. 2. (2007): 257–289.
- Csoba Judit és Sipos Flórián. „Gazdasági és társadalmi integrációs modellek perifériális térségekben.” *Szociológiai Szemle*, no. 1. (2020): 2143.
- Henkel, Gerhard. „Dorf und Gemeinde.” in *Handwörterbuch zur ländlichen Gesellschaft in Deutschland*, szerk. Stephan Beetz et al. (Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2005), 41–53.
- Husz Ildikó és Elek Zsuzsanna Réka. „Megfelelőek-e a közpolitikai beavatkozások a tinédzserkorban szülő anyák munkaerő-piaci integrációjának elősegítésére?” *A munka a XXI. században. Absztraktkötet*, MSZT (2019): 51.

- Kovács Imre. „A vidék az ezredfordulón.” Budapest: Argumentum – MTA TKI, 2012.
- Ladányi János. „Leselejtezettek.” Budapest: L’Harmattan, 2012.
- Lang, Thilo. „Socio-economic and political responses to regional polarisation and socio-spatial peripheralisation in Central and Eastern Europe: a research agenda,” *Hungarian Geographical Bulletin*, no. 3 (2015): 171–185.
- Lewis, Oscar. „The culture of poverty.” *Scientific American* 215, no. 4 (1966): 19–25.
- MKIK GVI, „Fejlődő és leszakadó járások – 2017” (2019. aug.): 21. <https://gvi.hu/kutatasaink/2>
- Tickamyer, Ann Rachel. „Rural poverty.” in *The Handbook of Rural Studies*, szerk. Terry Marsden et al. (London: Sage, 2006): 411–426.
- Tóth István György. „Turánbánya. Értékválasztások, beidegződések és az illiberalizmusra való fogadókészség Magyarországon.” in *Hegymenet. Társadalmi és politikai kihívások Magyarországon*, szerk. Jakab András és Urbán László, (Budapest: Osiris, 2017): 37–50.
- Váradai Monika Mária. „Szegénység, projektek, közpolitikák.” *Tér és Társadalom*, no. 1 (2015): 69–96.
- Váradai Monika Mária és Virág Tünde. „A térbeli kirekesztés változó mintái vidéki terekben.” *Szociológiai Szemle*, no. 1. (2015): 89–113.

CSONTA RÉKA

A SZENT CSALÁD KIS KÖVETE – EGY HITBUZGALMI FOLYÓIRAT A PÉCSI EGYHÁZMEGYÉBEN

BEVEZETŐ

1891-ben *őszentsége áldásával és a pécsi püspök engedélyével*¹ egy szerény kis lelkeségi folyóirat látott napvilágot, és ajánlotta magát a papság és az olvasók pártfogásába. (A lap 17 évfolyamot ért meg, kezdetben Budapesten, 1906-tól Pécsen adták ki, 1907-1919 között Szent Család címen jelent meg.²) A címben kiemelt *kis* jelzővel egyrészt a fizikai megjelenés egyszerűségét jelölte a szerkesztő (két ív terjedelemben jelent meg, tehát 32 oldalon), ugyanakkor azt is, hogy lapját a cél nagyságához mérve szerény eszköznek tartotta.

A célt a korszak nagy pápája, XIII. Leó jelölte ki azzal, hogy számos körlevelében a buzdított a lelki élet megújítására. Ebben kiemelt feladatot szánt a katolikus egyesületeknek, illetve a sajtónak. 1886-ban a magyar püspököktől azt kérte, hogy az egyház- és hitellenesség terjedését erkölcsnemesítő szövegek terjesztésével akadályozzák meg.

Az uralgó tévelyek távoltartására és kiirtására terjesztessenek a nagyközönség között hasznos iratok, melyeknek tartalma megfeleljen az igazságnak és elősegítse a jó erkölcsöket. Jól tudjuk, hogy ezen dicséretre méltó és hasznos célra már néhány társulat jött

---

¹ Ezt a megjegyzést a kor divatjának megfelelően fennállásának teljes időtartama alatt a címlapon viselte.

² „Szent Család Kis Követe,” in *Magyar Katolikus Lexikon*, szerk. Diós István (Budapest: Szent István Társulat, 1980-2013). <http://lexikon.katolikus.hu/S/Szent%20Csal%C3%A1d%20Kis%20K%C3%B6vete,%20A.html>

Hozzáférés dátuma 2022. január 7.

létre, s nem sikertelenül működik. Nagyon óhajtjuk tehát, hogy e társulatok mind számban szaporodjanak, mind napról-napra bővebben gyümölcsözzenek.³

A felhívás nyomán létrejövő társulatok terjedésének mértékéről eligazíthatnak a katolikus egyesületek 1896-os országos kongresszusának adatai, melyek szerint a találkozón 400-nál több egyesület képviseltette magát.⁴ A titkári jelentés szerint ez a szám négy év alatt 1077-re emelkedett.⁵ A titkár maga is örvendetesnek tartotta a mozgalom fellendülését, viszont elégedetlenségét is kifejezte amiatt, hogy az egyesületek területi megoszlása nem volt egyenletes, mert Magyarország 3000 plébániájának csak mintegy harmada kapcsolódott be.⁶

Az egyesületek több szempontból is rétegződtek: a célok, a tagság életkora, társadalmi helyzete, életállapota (szerzetesek, papok, legények, családok) stb. szerint. Az 1896-os kongresszus négy csoportba sorolja valamennyit, ezek szerint a századfordulón léteznek *hitbuzgalmi és jótékony egyesületek, (katolikus) irodalmi egyesületek, társadalmi egyesületek, valamint legény- és munkásegyletek.*

TÁRSULAT ÉS LAPJA

Ez a tanulmány a hitbuzgalmi társulatok (szerényebben fogalmazva *imaegyesületek*) közé sorolt Szent József Társulat (később a Názáreti Szent Család Társulata) kiadványának, a *Szent Család Kis Követe*⁷

---

³ Quod multum diuque. 1886. aug. 22., 260. ASS, vol. XIX (1886), pp. 97-106. A magyar fordítás: Körlevél Magyarország püspökeihez. Quod multum diuque. In Szentséges atyánknak, XIII. Leo pápának beszédei és levelei. Fordította Prohászka Ottokár. Budapest, Szent István Társulat, 1891. 260-261.

⁴ Gyürky Ödön, szerk., *A magyarországi katolikus egyesületek első országos kongresszusa* (Budapest: Alkotmány Könyvnyomda, 1895), 16.

⁵ Gyürky Ödön, *Katolikus köreink 1900-ban*, 5.

⁶ Gyürky Ödön, *Katolikus köreink 1900-ban*, 5.

⁷ A továbbiakban Kis Követ

című folyóiratnak néhány évfolyamát tekinti át, hogy betekintést nyújtson abba a számos áldozatot kívánó munkába, amit Szemenyei Mihály regölyi plébános néhány társával a lelki élet felpozíciójáért végzett.

Az 1880-as években Szemenyei plébános Regölyben megalapítja a Szent József Folytonos Tiszteletének Társulatát,⁸ és ennek lapjává teszi a Kis Követet. A megalapítás háttéréről (okairól, kezdeményezőiről) nincsenek adataink, viszont a Kis Követből megtudjuk, hogy Magyarország irányába a hetvenes években Bécsből kezd kisugározni Szent József tisztelete.⁹ Valószínűleg IX. Piusz pápa buzdítására, aki 1870. december 8-án a *Quemadmodum Deus* kezdetű dekrétumában az egyház fővédőszentjévé teszi Szent Józsefet.¹⁰ Ennek 25. évfordulójára szervezett ünnepségekről a lap is megemlékezik a hercegprímás körlevele révén, és az évforduló méltó megünneplésére buzdít. ¹¹A főpásztori levél idézi XIII. Leó 1889. augusztus 15-én *Quamquam pluries* kezdetű dekrétumát, amelyben a pápa elrendeli, hogy az októberi Mária-ájtatosság végzése után Szent József tiszteletére meghatározott imát mondjanak a hívek.¹²

A fentebb már idézett kongresszusi anyag a Szent József Társulatot 1896-ban már mint közel 20 ezer tagot számláló egyesületet emlegeti.¹³ Ez a hatalmas szám nyilvánvalóan nem a plébánia híveit jelenti, a Kis Követ *Társulati ügyek* című rovatából tudjuk, hogy a tagság

---

⁸ Tengely Adrienn, „Katolikus hitbuzgalmi társulatok Pécsen a dualizmus korában” in *Lelkiségek, lelkeségi mozgalmak Magyarországon és Kelet-Közép Európában*, szerk. Barna Gábor – Povedák Edina (Szeged: SZTE BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, 2014), 115-129. A tanulmányban a szerző számot ad a korszak összes ilyen típusú egyesületéről.

A társulat nevét a korabeli szövegek következtetlenségül használják: a fentén kívül *Szent József Atyánk folytonos tiszteletére alakult egyesület*, valamint *Szent József Társulata* alakban és helyesírással is szerepel.

⁹ „Mit akar a Kis Követ?,” *SzCsKK* 6, 1. sz. (1896. január): 14.

¹⁰ *Quemadmodum Deus* ASS 6, 1870-71. 193-194.

¹¹ „Szent József pátriárka a katolikus anyaszentegyház legfőbb védőjének jubiláris megünneplése,” *SzCsKK* 5, 12. sz. (1895. december): 225.

¹² *Quamquam pluries* ASS 22, 1889-90, 65-69.

¹³ Gyürky Ödön, *A magyarországi...*, 52.

soraiban Gyergyószentmiklóstól Szombathelyig, az ország teljes területéről képviseltették magukat a hívek. Az egyes plébániákon létrejött társulatok a regölyi „anyatársulatba kebeleztettek be,”¹⁴ vagyis a központilag oda tartoztak.

A társulat tevékenysége elválaszthatatlanul összekapcsolódik a *Kis Követtel* mint annak közlönyével. Viszont ez nem merült ki pusztán abban, hogy a lap egyszerűen tükrözte a társulat tevékenységét (bár ez sem lenne elhanyagolható), hanem az egymástól távol élő imacsoportokat összekötötte egymással, szervezési kérdésekben eligazította a tagságot, lelkeségi (hitbuzgalmi) olvasmányok segítségével pedig tartalmat biztosított a Szent József tisztelői üdvös elköteleződésének.¹⁵ Ez utóbbival pedig hozzájárult ahhoz a fentebb már bemutatott egyházi jellegű népneveléshez, amellyel a korszak minden katolikus egyesülete XIII. Leó buzdítására megpróbálkozott. (Ebben a Szent István Társulat járt az élen, amely *Népiratkák* címmel 20 év alatt 329 füzetes kiadványt jelentetett meg, hogy a ponyvairodalom befolyását ellensúlyozza a vidéki hívek között.¹⁶)

A KIS KÖVET PROFILJA

A korszak hitbuzgalmi lapjainak, legalábbis a vidékieknek egy- legfeljebb kétszemélyes a szerkesztősége, ráadásul jórészt a szerkesztő(k) írja(k) a cikkeket is. A *Kis Követet* 1898-ig Szemenyei Mihály regölyi

---

¹⁴ „Társulati ügyek és levelezések,” *SzCsKK* 7, 1. sz. (1897. január): 15.

¹⁵ „Mit akar a Kis Követ?,” *SzCsKK* 6, 1. sz. (1896. január): 15. „ (...) a *Kis Követ* vállalkozott hazánkban a szent József folytonos tisztelete imaegyletének terjesztésére is, többi üdvös működése mellett, hogy az imaegylet magyarajkú tagjait, és e nagy védszentnek minden igaz tisztelőit, a szent József iránti ájtatosságukban és tiszteletének buzgólkodásában időnként lelkesítse és serkentsé.”

¹⁶ „Népiratkák,” in *Magyar Katolikus Lexikon*, szerk. Diós István (Budapest: Szent István Társulat, 1980-2013). //lexikon.katolikus.hu/N/N%C3%A9piratk%C3%A1k.html Hozzáférés dátuma 2022. január 7.

A sorozat 1889-1919 között jelent meg. Szerkesztették: Maszlaghy Ferenc, Winkler József, Kisfaludy Z. Lajos, Sziklay János, Kriston Endre.

plébános¹⁷ és Mészáros Kálmán¹⁸ ferences szerzetes szerkeszti (utóbbi Budapesten). 1899-től, mivel Mészáros Kálmánt a rend megbízta saját lapjának szerkesztésével, helyét Virág Ferenc¹⁹ káplán, későbbi pécsi püspök veszi át.

Az első néhány évfolyamban még nincs kialakult elrendezése a cikkeknek, a szerkesztők minden olyan szöveget megjelentetnek, ami az olvasó lelki épülésére szolgálhat. A fő szervezőelv Szent József személye, illetve az adott hónap liturgikus ünnepe(i), majd 1894-től, az ötödik évfolyamtól a Szent Család tisztelete is, utalva XIII. Leó pápa brevéjére. Ebben a pápa a püspököktől azt kéri, egyházmegyéikben szervezzék meg a Szent Család tiszteletét, hozzanak létre egy *általános társulatot*.²⁰ A társulati élet iránt fogékony plébános felajánlja lapját, hogy egyúttal ennek is szócsöve legyen, és kivonatossan ismerteti a rendelkező pápai dokumentumot.²¹

A profilmódosítás egy átgondoltabb, kiforrottabb szerkezetet eredményez, Szemenyei az 1894-es év első számában be is avat

---

¹⁷ „Szemenyei Mihály,” in *Magyar Katolikus Lexikon*, szerk. Diós István (Budapest: Szent István Társulat, 1980-2013). <http://lexikon.katolikus.hu/S/Szemenyei.html> Hozzáférés dátuma 2022. január 7.

Nagymizdón, Vas megyében született 1830-ban és 1908-ban, Regölyben hunyt el. Plébános, számos lelkiségi kiadvány (prédiációgyűjtemény, énekes- és imádságoskönyv, naptár stb.) szerzője.

¹⁸ „Mészáros Kálmán,” in *Magyar Katolikus Lexikon*, szerk. Diós István (Budapest: Szent István Társulat, 1980-2013). Ferences (1845-1908), a Szűz Máriáról nevezet ferences rendtartomány tagja, Esztergomban majd Budapesten házfőnök. Számos prédiációja, imakönyve, történeti munkája jelent meg, a Szent Család Kis Követe mellett a Pádúai Szent Antal Lapját is szerkesztette. <http://lexikon.katolikus.hu/M/M%C3%A9sz%C3%A1ros.html> Hozzáférés dátuma 2022. január 7.

¹⁹ „Virág Ferenc,” in *Magyar Katolikus Lexikon*, szerk. Diós István (Budapest: Szent István Társulat, 1980-2013). Pécsi megyéspüspök (Bonyhád, 1869 – Pécs, 1958). A századforduló környékén székesegyházi karkáplán, a szeminárium spirituális, a tanítóképző hittanára. Írásai között vannak lelkiségi kiadványok, verskötetek, beszédgyűjtemények. <http://lexikon.katolikus.hu/V/Vir%C3%A1g.html> Hozzáférés dátuma 2022. január 7.

²⁰ Szemenyei Mihály, „Beköszönő,” *SzCsKK* 4, 1. sz. (1894. január): 17-18.

²¹ *Neminem fugit* AAS 25, 1892-93, 8-15.

szándékaiba. Állandó rovat lesz a *Társulati ügyek*, amely közli az új tagok névsorát, a többiek imáiba ajánlja az elhunytakat, hozza a tagok közérdekű leveleit, és buzdít a Szent Család tiszteletének terjesztésére. Emellett a *vallásos elmélkedések és rövid elbeszélések, példák az életből* töltik meg a lapot. A lelki haszon mellett a mindennapi életben való eligazodáshoz is segítséget kínál naptára révén, illetve híreket is közöl. Érdemes megfigyelni, hogy a Szent István Társulat sorozatcímét mint műfajjelölőt maga is használja – a lap „*a kat(olikus) ker(esztény) nép lelki kalauza. Sz. József társulatának kis közlönye. Népiratkák, szent énekek terjesztője. Újságot nem olvasók kis hírmondója. A lelkészek híveiknek, a szülők gyermekeiknek a tanítók tanítványaiknak bátran kezökbe adhatják.*”²² Ezzel egyrészt pontosan kijelöli olvasói körét, másrészt azzal az igénnyel lép fel, hogy egymaga képes betölteni az olvasók lelki-kulturális igényeit.

A rossz olvasmányoktól való irtózás vörös fonálként vonul végig a lapszámokon, helyenként eltúlzott didaktikussággal ábrázolja a negatív következményeket. Az 1897-es évfolyam első számában nemcsak képpel illusztrálja ezt, de részletesen ki is fejtí:

Képünk eléggé megmagyarázza a jó és rossz olvasmány közti különbséget: az egyiknél az ördög áll strázsát és sugallja a rosszat, mely az olvasónak arcát egészen elkomorítja, mint az első kép mutatja, a másodiknál az angyal örködik s vidám kedélyérzettel tölti el az olvasót, amely arcáról leolvasható.”²³ Ezért „a jóra való keresztény ember előbb lelkipásztorával közli olvasmányát és csak az egyházi hatóság jóváhagyásával készült műveket olvassa és használja, és örködik, nehogy gyermekei is a rossz olvasmányok által tévútra vezettessenek.”²⁴

A fenti figyelmeztetés ma inkább hat gyermeknek, mint komolyan vehetőnek, ahogy a magukat jó olvasmánynak tételező, a romlott ponyva alternatívájaként kínáló szövegek között is szép szám-

---

²² SzCsKK 3, 1. sz. (1893. január), a címloldal felirata

²³ „Dicsértessék a Jézus Krisztus!”, SzCsKK 10, 1. sz. (1899. január): 5.

²⁴ „A Szent Család üzenete a rossz könyvekről, rossz újságokról s olvasmányokról,” SzCsKK 7, 10. sz. (1897. október): 199.

mal akadnak megmosolyogtató színvonalú versek²⁵, fohászok, igazi konfliktust nélkülöző, pusztán moralizáló történetek stb. Nézőpontot kell váltanunk, ha látni akarjuk bennük az értéket.

A hitbuzgalmi irodalom a lelkeségi megújulás programjának részeként, eszközirodalomként olvasható. Ezek a szövegek egy-egy hitigazságot világítanak meg, céljuk az egyház tanításához való ragaszkodás megszilárdítása. Némi leegyszerűsítéssel azt mondhatnánk, hogy a lényeg nem abban keresendő, amilyen művészi színvonalat nyújtani tudnak az olvasónak, hanem az, ahogyan ezeken keresztül a lap *hatni* tud. Az 1897-es évfolyam utolsó számában a szerkesztő elégedetten fogalmazza meg az első nyolc év eredményét: „*a nép között a katolikus érzelem felébresztésére nem kis befolyással voltunk,*”²⁶ ugyanakkor „*igen megszorodtak a Szent József Folytonos Tisztelete egyesületének tagjai a tömeges belépések folytán, miket a Szent Család Kis Követe eszközölt.*”²⁷

Akárcsak a többi egyházi sajtótermék, a *Kis Követ* is teret ad bemutatkozásra a laptestvéreknek, közli a legkülönbébb lelkeségi, esetenként teológiai munkákra küldött előfizetési felhívásokat, miáltal bekapcsolódik a *jó szellemű irodalomért* indított mozgalomba. Ezért a hasonló profilú lapokat nem konkurenciának, hanem bajtársaknak tartja, akikkel vállvetve feszülhetnek neki a legnagyobb ellenfélnek: a liberális sajtónak. Ezt számos esetben tételesen is megfogalmazza, sőt arról is számot ad, hogy a pápai ösztönzés már fontos papi kötelességként szüremlett be a papnevelés alaptankönyvébe.²⁸

---

²⁵ SzCsKK 4, 1. sz. *Vagyok a szent család/ kiküldött követe/, Itt van kis táskámban/ Az ő üzenete.// Örömhírt hozok én/ Az égből a földre/, Hogy ne legyen nektek/ Ez siralom völgye.* Az 1893-as évfolyam első számának borítóján olvasható.

²⁶ A „Kiskövet” tisztelt olvasóihoz SzCsKK 8, 12. sz. (1897. december): 226.

²⁷ uo.

²⁸ SzCsKK 11, 1. sz (1900. január): 18. „(...) minden pap szent kötelessége nem csak saját lelkiismeretét nem terhelni a rossz sajtó termékeinek igazolatlan olvasása és pártolása által, hanem inkább erejéhez képest kell ez ellen küzdenie, s a jó sajtónak emeléséhez járulnia.” Egy öreg plébános, „Hogyan rendeljük meg és hogyan terjesszük ezt a mi kedves kis újságunkat és a többi olvasmányokat?”

KARITATÍV CÉLOK

Szemenyei Mihály plébános lapja révén nem pusztán lelki táplálékot kínált, hanem aktív szociális tevékenységet is kifejtett: a jövedelemből árvákat nevelt. *A tiszta jövedelem (később a jövedelem egy része) a regölyi árvaházat illeti* – hirdette minden lapszám a címoldalon. Ez lehetett egyrészt marketingfogás újabb előfizetők toborzására, másrészt a nemes cél igazolása is, az előfizetők kétszeresen is jól járnak, ha megveszik a *Kis Követet*: lelki olvasmányokhoz jutnak általa, ráadásul jótékonykodnak is.

Az árvaház, egy „kisebbszerű lánynevelő intézet” létrehozásának gondolatát a plébános 1880-ban vette tervbe, és 1888-ban sikerült is elindítania benne a nevelőmunkát a Páli Szent Vince leányai (irgalmas nővérek) vezetésével. Az építkezés részben közadakozásból, részben a plébános jelentős adományából, nem utolsósorban pedig kiadványainak árából valósult meg.²⁹ A zárda működési költségeit és az árvák ellátását is maga gazdálkodta ki, ha kellett úgy, hogy az általa szerkesztett Szent Család imakönyvét megküldte a főpapság és az arisztokrácia befolyásos tagjainak megvételre. Emellett a lap minden évfolyamának kezdetén és végén az olvasók jószándékába ajánlotta vállalkozását.³⁰

1898 januárjától Mészáros Kálmán szerkesztő helyét Virág Ferenc veszi át, s ezzel a szerkesztőség átkerül Pécsre. Ez nem hoz különösebb változást, a lap ezután is közli *„mindazon dolgokat, mikről a szószékről beszélni nemigen lehet, de azért szükségesek és hasznosak mindazoknak, kik az anyaszentegyháznak ügyei iránt érdeklődnek, amely anyaszentegyház égi pártfogójának tiszteletére e kis lap tulajdonképpen alapítottott.”*³¹

---

²⁹ Porga Ferenc, „Regöly története 1867-1918-ig,” in *Regöly – régen. Szemelvények Regöly múltjából*, szerk. Torma István (Regöly, 2001), 113-136.

³⁰ „Szerkesztői közlemények,” *SzCsKK*, 5, 1. sz. (1894. január): oldalszám nélkül. *„A regölyi apácázárdában, amely ez idő szerint immár árvaház is, három hajléktalan árva részesül gondos ápolásban. Egyet a hitközség tart alamizsnán, a másikat a Szent Család Kis Követének tiszta jövedelméből tartjuk, a harmadik árva az árvaalapítvány kamatait élvezi, de ezen alapítvány még csekély (...).”*

³¹ „Dicsértessék a Jézus Krisztus!,” *SzCsKK*, 10, 1. sz. (1899. január): oldalszám nélkül.

ÖSSZEGZÉS

A korszak katolikus sajtóját böngészve az egyházmegyei, plébániai és szerzetesrendek által kiadott lapok elképesztő bőségével találkozunk. Ezek számos jellemzőben hasonlítanak egymáshoz: egy-egy lelkes tollforgató plébános, pap(tanár) üdvös lelkesedéssel hozzálát a hívek összefogásához, neveléséhez; segítség, társ kevés akad, az anyagi támogatás is csak a túlélésre elég, a szerkesztő kitartása viszont *lankadatlan*: az akadályok ellenére mégis *kiállítja* a lap következő számát. Nincs ez másképp a *Szent Család Kis Követével* sem, Szemenyei Mihály plébános a szellemi munkán túl anyagi áldozatokra is hajlandó, hogy lapja fennmaradjon. Mert annak biztos tudatában teszi ezt, hogy küzdelme nem öncélú: a lap és az imatársulat élete egymást feltételezi, és mindkettő a hívek lelki épülését szolgálja.

KUTI VERONIKA

LORD ROBERT BADEN-POWELL LELKISÉGÉNEK SZÍVÉBEN: A TÖRVÉNYTŐL A VÍZIÓIG

BEVEZETÉS

A cserkészzet jelenleg a világ és Magyarország legnagyobb ifjúság-nevelő mozgalma. Bár az alapító többször leszögezte, hogy vallásos mozgalom, ennek súlya a mozgalmon belül sokszor megingott, a 21. században ez a veszély talán még fokozottabb. Ráadásul vallás és hit ma már nem feltétlenül azonos, egyre nagyobb a spirituális éhség, mely nem találkozik vallásossággal.

Cikkemben a cserkészzet alapítója gondolkodásának és művének lelkeségét, annak is két központi elemét vizsgálom: a cserkészttörvényt és sajátos Isten Országa-vízióját. Bi-Pi¹ hite és élete ugyanis arról tanúskodik, hogyan lehet a praktikus, hétköznapi életben laikus hívőként meglátni Isten keze nyomát mindenben és mindenki-ben. Nem csak jónak lenni, de tenni a jót. Ő olyan egyensúlyát adja a gyermeki szívnek és a felnőtthöz méltó felelősségvállalásnak, melyet sokan keresünk. Spiritualitása egyszerű, mégis nemes.

Bár Baden-Powell élete, gondolkodása és nevelési elvei – elsősorban saját maga által – jól dokumentáltak, művei nem teológiai jellegűek, és inkább pedagógiai, mint lelkeségi érdeklődésűek. Nála is „csak valószínűsíteni tudjuk egy-egy spirituális tapasztalat hitelességét,”² életművének vizsgálata alapján mégis egészen jó közelítéssel rajzolhatjuk meg spirituális portréját. Hiteles példának tekinthetjük

---

¹ Az alapító monogramjából eredő becenevét az első magyar nyelvű cserkészirodalmak így, fonetikusán írva alkalmazták, és ezt folytatja a magyar hagyomány a mai napig, ezért rövidítve én is ebben a formában fogok Robert Baden-Powellre hivatkozni.

² Pehm Gilbert, *Bevezetés a spirituális teológiába* (Budapest: Sapientia, 2006), 27.

mind Istennel, mind emberekkel való kapcsolatában, ő pedig – bár mozgalmában minden valláshoz tartozónak volt hely, nyíltan volt keresztény, mércéje mindig Krisztus volt.³

Mivel a vallásossághoz többnyire ragaszkodó cserkészlet a külsőségeket könnyen tartja, de előfordul, hogy kiveszik belőle a lélek, az egyént és istenkapcsolatot átformáló tapasztalat, az alapító karizmáját ezért különösen érdemes tanulmányozni. Így újra és újra rátalálhatunk arra, mit mond ő maga nekünk a bennünk és köztünk lévő Isten Országáról, ennek fényében pedig mit mondhatunk ma a cserkészeknek rajta keresztül Istenről. Tovább kell lépniük életének tényszerű ismertetésén, különösen a fiatalok miatt – mind a kicsinyek, mind azok, akik már maguk is vezetők, konkrét segítséget igényelnek önmaguk és vezetettjeik életszentségre nyíló útjuk elején. Hogy újra felfedezzük gazdag írói életművét, több morzsát igyekszem hagyni cikkemben, melyek elvezethetnek egy-egy, lelki táplálékban gazdag alkotásához.

A lelkiesség a keresztény ember számára az Istennel való kapcsolat minősége, kérdőszava ezért főként: milyen? A spirituális teológia keskeny határon mozog dogmatika (mit hiszünk) és morális (hogyan éljük) között, az objektív keresztény alapigazságok szubjektív elsajátítását vizsgálja, így tehát a szingularitás tudománya, a személyesen megélt hit kialakulásának törvényszerűségeit vizsgálja, szemben a dogmatika vagy morális univerzális tudományával.⁴ Módszere egyszerre történeti és szisztematikus, a konkrét istentapasztalat teológiai olvasatára törekszik, ám éppen emiatt „*titokzatos és törekeny dolog, csak nehezen tudunk szólni róla, s mivel a keresztény valóság intenzív, egyéni és egyedi kibontakozását jelenti, minden kereszténynél óhatatlanul más és más, az egyén alkatának, életkorának, élettörténetének, kulturális és társadalmi környezetének, végső, sza-*

---

³ „*Almost any biography will have its useful suggestions for making life a success, but none better or more unfailing than the biography of Christ.*” Lásd tovább: Robert Baden-Powell, *Lessons from the Varsity of life* (London: C. Arthur Pearson Ltd, 1933), 8.

⁴ Pehm, *Bevezetés*, 6-7.

*bad és adekvátan egyáltalán nem reflektálható egyediségének függvényében.*⁵ Ebben rejlik nem csak szépsége, de jelentősége is, hiszen a hitről beszélni anélkül, aki hisz, olyan személytelen volna, mely ellentétben állna a Szentháromság belső kapcsolati voltával, és a megtestesült Logosz végsőig való személyessé válásával.

A CSERKÉSZTÖRVÉNY

A Bi-Pi spiritualitásából táplálkozó cserkészlelkiség szívében kezdetől fogva a cserkész törvény tíz pontja, és az arra tett fogadalom áll. Ezt a törvényt éli és értelmezi a cserkész minden korosztályban újra és újra, alkalmazza minden élethelyzetben. Mert a cserkész törvény egyszerűsége abban rejlik, hogy a cselekvésre koncentrál – arra, amit megtehetünk.⁶ Az erény elérése így nem nehezen elérhető, túl terhes cél, hanem a tettek lépésről lépésre kifejlődő következménye.

A cserkész törvény a magyar cserkészletben tíz, más országokban 8-12 pontban megfogalmazva szerepel, de minden formájában ugyanazt célozza: *„A törvények az igazságot, az Istenhez való hűséget, a segítőkészséget, a testvériességet, az önfegyelmet, a természet szeretetét, az engedelmisséget, a vidámságot, a takarékoságot és a testi, lelki tisztaságot vállaló életformát fogalmazzák meg.”*⁷ A magyar felosztás szerinti tíz pont megfogalmazása az 1912-es alakulás óta változatlan formában a következő:

- 1 A cserkész egyenes lelkű, és feltétlenül igazat mond.
- 2 A cserkész híven teljesíti kötelességeit, melyekkel Istennek, hazájának és embertársainak tartozik.
- 3 A cserkész, ahol tud, segít.
- 4 A cserkész minden cserkésztestvérének tekint.

---

⁵ Karl Rahner, „A jövő egyházának spiritualitása,” *Vigilia* (2012/12), 891.

⁶ Baden-Powell, *Lessons*, 142: „*The Scout Law, therefore, was devised as a guide to his actions rather than as repressive of his faults*”

⁷ Robert Baden-Powell, *A boldogulás ösvényein* (Budapest: Magyar Cserkészszövetség, 1932), 121.

- 5 A cserkész másokkal szemben gyengéd, magával szemben szigorú.
- 6 A cserkész szereti a természetet, jó az állatokhoz, és kíméli a növényeket.
- 7 A cserkész feljebbvalóinak készségesen és jó lélekkel engedelmeskedik.
- 8 A cserkész vidám és meggondolt.
- 9 A cserkész takarékos.
- 10 A cserkész testben és lélekben tiszta.⁸

Ez Bi-Pi sajátos parafrázisa a lovagi élet szabályaira⁹, kiegészítve az öngondoskodásra, önnevelésre való figyelemmel. Ezzel olyan módon fordítja önmaga felé a cserkész figyelmét, hogy kihangsúlyozza a cselekvőt egyrészt mint a tett feltételét, másrészt mint értékes teremtményt, aki „*felismeri a rokonságot maga és egyéb teremtmények közt, melyeket épp úgy az Isten helyezett a világba, mint őt, hogy örüljenek az életnek.*”¹⁰

Ez az életöröm azonban egyáltalán nem önző¹¹ hedonizmus. A cserkésztörvénybe ültetett lovagi erények mértéklessége végső soron ugyanúgy a belülről fakadó, kimunkált önfegyelem által küzd a test érzéki kívánságai ellen, mint a keresztény agónia: az önfenntartás, a birtoklás és az Istentől való elszakadás, vagyis a szív romlottsága ellen.

---

⁸ Constantinovits Milán, Németh-Nagy Melinda, Solymosi Balázs, Tekse Balázs, és Vargáné Balogh Orsolya, szerk., *EINK - Egységes Ifjúságnevelési kézikönyv* (Budapest: Magyar Cserkészszövetség, 2014), 6.

⁹ Robert Baden-Powell, *Cserkészlet fiúknak* (Budapest: Magyar Cserkészcsapatok Szövetsége, 1994), 13.: „...becsületük szent volt, hűségesekek voltak Istenhez, királyukhoz és hazájukhoz; különösen udvariasak voltak a nőkhöz és a gyerekekhez és az elesettekhez, mindenkin segítettek, pénzt és élelmet adtak a rászorulóknak, takarékoskodtak pénzüikkel, hogy teljék erre, megtanították egymást a fegyverforgatásra, hogy megvédhessék hitüket és országukat az ellenségtől.”

¹⁰ Baden-Powell, *Boldogulás*, 215.

¹¹ Robert Baden-Powell, *A cserkészvezető* (Budapest: Magyar Cserkészcsapatok Szövetsége, 1992), 76.: „*Ha megkérdeznének, mi a fő bűn a világon, azt felelném: az önzés. Lehet, hogy első hallásra nem értesz velem egyet, de gondolkodj csak el rajta, és azt hiszem, ugyanerre az eredményre jutsz. A legtöbb bűnténynek, mint azt a törvény is elismeri, az önzés a rugója, a szerzés, a legyőzés, a bosszú vágya.*”

A hármasköteleződés Isten, haza és embertárs felé¹² nem csak a törvény második pontjában (és a rá hangsúlyt tevő fogadalomban), de a köszönéskor és tisztelgéskor kézzel formázott cserkészelnek (feltartott három középső ujj) is fontos szimbóluma. Sajátos felfogása ez a szeretet főparancsának, ahogy a felebaráti szeretetet közösségre és egyénre vonatkoztatva egyaránt fókuszba helyezi; az angol *gentleman* eszményét hangsúlyozva a társadalmi státusszal szemben.¹³ Az Isten iránti szeretetet pedig szorosán összeköti önmaga, mint az étellel megajándékozott, és az embertárs szeretetben való szolgálatával.¹⁴

FOLYAMATOS NÖVEKEDÉS ISTEN FELÉ

Bár a cserkészmozgalom tevékenységének célcsoportja a gyermek és az ifjú, célja mégsem a tartalmas és értékes gyermekkor, hanem egy bizonyos típusú felnőtt, akivé a folyamat végén a gyermek válik: életrevaló, elkötelezett, felelős, egészséges polgárok, akiknek fontos,

---

¹² Érdekes, hogy a határon túli magyar cserkészek négyes fogadalmat tesznek, külön említve hazát és nemzetet. Cserkészelünk azonban maradt az eredeti.

¹³ Robert Baden-Powell, *Young knights of the Empire* (London: C. Arthur Pearson Ltd, 1917), 24.: „Many people are inclined to think that the word „gentleman” means a man who was born rich, and that a boy brought up at expensive school and colleges must therefore be a gentleman when he has grown up. [...] A gentleman is what the word says; he is a man, but a gentle man, not a rough, bullying, coarse customer, but a fellow, who, though big and strong, can be kind and chivalrous and helpful to other people.”

¹⁴ Baden-Powell, *Cserkészvezető*, 77.: „...megérti, hogy »Isten iránti kötelességének« része azoknak a talentumoknak a megőrzése és szent bizományként való kamatoztatása, amelyekkel Isten megajándékozta életútjára [...] és annak a léleknek, az Isten benne lakozó kis részének, más szóval a szeretetnek, amelyet állandó gyakorlásával növelhet, és tehet egyre erősebbé. Így tanítjuk meg rá, hogy Isten iránti kötelességének teljesítése nemcsak annyi, hogy bízik Isten jóságában, hanem hogy akaratát is cselekszi azzal, hogy szeretettel fordul felebarátja felé.”

hogy önmaguk folyamatos nevelése által Isten felé növekedjenek.¹⁵ A cserkésztvényre tett fogadalom egy életre elkísér, csak kezdete a cserkészéletnek. Bi-Pi úgy mondta: *„Ezt a fogadalmat nagyon nehéz megtartani, de ez nagyon komoly fogadalom, és mindaddig nem cserkész a fiú, míg mindent meg nem tesz; hogy fogadalma szerint éljen.”*¹⁶ Ez folyamatos önnevelést és kihívást jelent az Isten felé való növekedésre, hiszen a cserkész ezek szerint annyiban cserkész, amennyiben a törvény szerint él. A feladat sosem ér véget, a cserkész folyamatosan konvergál Istenhez és a cserkészszeszmeny szerinti élethez, de el nem éri.

Akár csak a keresztény: identitása közösségi és kulturális is, de valójában annyiban nevezhető kereszténynek, amennyiben Krisztushoz hasonlóvá válik. Bi-Pi ezt az attitűdöt akarta önmaga és fiataljai szívébe ültetni – napról napra, életük végéig. Így lesz szűk értelemben a cserkésznevelés végeredménye, tág értelemben az emberi élet végső célja az *„önzés elnyomása és azon szeretet s mások iránti szolgálatkészség kifejlesztése, ami a bennünk lakozó Isten, teljesen átalakítja az egyén szívét, s felragyog az igazi mennyország. Más emberré válik. Számára nem az lesz a kérdés: »mit kaphatok?«, hanem az: »mit adhatok az életben?«.*¹⁷

VALLÁSOSSÁG ÉS CSERKÉSZET

Bi-Pi első, a mozgalmat elindító cserkészkönyve 10-14 éves fiúknak íródott, és kimondottan módszertani, kalandra csábító írás, de ebben is megjelent itt-ott Isten és vallás fogalma; későbbi, idősebb cserkészeknek és vezetőknek szóló könyveiben, cikkeiben viszont annál több utalást találhatunk.

Mivel Bi-Pi érdeklődése praktikus, Istenről leginkább közvetetten beszél, mégis jól felismerhető belőlük istenképe. Leggyakrabban

---

¹⁵ Constantinovits *et al.*, *EINK*, 2.

¹⁶ Baden-Powell, *Cserkészzet*, 18.

¹⁷ Id., *Cserkészvezető*, 80.

mint az ember¹⁸ és a természet teremtőjéről¹⁹ beszél, és mint olyanról, akit alkotásaiból megismerhetünk. Gyakori kép az egyetlen, közös Atyáé²⁰, akit a vallások többsége felismer, de saját kereszténysége mindig nyilvános és fontos: Jézus számára üdvtörténeti fordulópont, aki a vallás rituális távolságát egészen személyesre csökkentette.²¹ Saját meghatározása szerint a vallás „nem csak annyi, hogy templomba járunk, hogy ismerjük a bibliai történeteket, vagy értünk a hittudományhoz. [...] A vallás röviden annyi, hogy először: felismerjük, ki az Isten és milyen; másodsor: hogy lehetőleg jól felhasználjuk életünket, amit tőle kaptunk, és végbe vigyünk, amit Ő kíván tőlünk. Ez főleg abban áll, hogy másokért tegyünk valamit. Ez legyen a te hited, nem, hogy egész vasárnapokat gondolkozzál róla, hanem, hogy e szerint élj napi életed minden szakában és órájában.”²² Bi-Pi Istene tehát közvetlen, szeretettel teremtő, aki közel van hozzánk, és aki megajándékoz minket, de olyan is, akihez csatlakozni tudunk tetteinkkel, az embertársat szeretve, önmagunkért felelősséget vállalva; elég számára a következő lépés, amit ha megteszünk, Ő tesz képessé egyre tovább haladni, tovább növekedni.

---

¹⁸ Baden-Powell, *Boldogulás*, 121.: „Isten testet adott neked, vagyis csak kölcsönözte, hogy legjobban használd.”

¹⁹ *Ibid.*, 188.: „A természet csodái és titkai határtalanok. [...] minél inkább elmerültök tanulmányozásukban, annál alázatosabbakká váltok a Teremtő munkája előtt.”

²⁰ *Ibid.*, 191.: „mindnyájan ugyanannak az Atyának akaratát igyekszünk teljesíteni, ha különböző módon is. Egy dolgot bizonyosan érzek s az az, hogy Isten nem szűkkeblű valaki, ahogyan némely ember képzelni látszik: Ő a végtelen szeretet *Lelke*, aki megáld minden embert, ha tőle telhetőleg igyekszik megtenni mindent, amiről megismerte, hogy neki szolgálhat vele.”

²¹ *Ibid.*, 172.: „A keresztény hit azt vallja, hogy Jézus Krisztus eljött az emberek közé, megmutatta nekik és megértette velük, hogy Isten a szeretet s hogy azok az áldozati adományok, melyeket Istennek a régi babonás vallásokban hoztak, nem olyan szükségesek, mint önmagunknak feláldozása és Isten szolgálata.”

²² *Ibid.*, 188.: 172-173.

Bi-Pi arra is kitér, mit tehetünk, ha egyszer maga a hit nem tanítható:²³ saját tapasztalatra van szükségünk Istenről, hogy vallásosságunk a belső tartalom kifejeződése legyen, és ne csak üres forma. „... némely esetben a hit veszedelemben forog, hogy babona lesz belőle; ellenszerűl azt ajánlják, hogy valami kézzelfogható dolog kell a gyerekeknek, hogy hite felépülhessen, máskülönben babonába merül.”²⁴ Ez a kézzelfogható eszköz kíván lenni a cserkészzet, melynek egyértelmű „törekvése nem az, hogy gyengítse, hanem ellenkezőleg, hogy erősítse az egyéni vallásos hitet.”²⁵ Hogy a forma bonyolultsága és külsőségei ne fedjék el a lényegét, fontos számára, hogy mindez egyszerűen és érthetően legyen megfogalmazva és belülről eredjen „a lelkiismeretből, a szemlélődésből, a szeretetből, ahogy az ember felhasználja mindabban, amit tesz.”²⁶ Mert a spirituális éhségben kínlódó modern korban kézzelfogható vallásosságra²⁷ van szükség.

Ez az ifjúságnevelő munka – különös tekintettel azokra, akik már ekkor szekuláris családban nőnek fel – Bi-Pi számára „az az eszköz, amellyel a leghamisítatlanabb huligánt is elvezethetjük a magasabb rendű gondolkodáshoz és az Istenben való hit elemeihez, és a mindennapi jótett cserkészkötelezettsége révén, megveti az Isten és az embertárs iránti kötelesség teljesítésének alapját, amelyre a szülő vagy a

---

²³ Baden-Powell, Cserkészvezető, 46.: „A hitet „meg lehet kapni”, de nem lehet „megtanulni”. Nem olyan, mint a ruha, amit kívülről magunkra ölthetünk vásárnapi használatra. Lényeges része a fiú jellemének lelki eredmény, nem pedig burok, amit le lehet vetni. Személyiség, belső meggyőződés kérdése, nem pedig oktatásé.”

²⁴ Id., Boldogulás, 174.

²⁵ Id., Cserkészzet, 6.

²⁶ Robert Baden-Powell, Bi-Pi horizontja. Válogatás a The Scouter folyóiratban 1909 és 1941 között megjelent írásokból (Szeged: Alapítvány a Szegedi Cserkészéletért, 2008), 67.

²⁷ Baden-Powell, Boldogulás 175.: „Tudom, hogy nálunk a mai fiatal emberek között komoly vágyódás van a vallás után, - olyan vallás után, amelyet megértenek és szerinte tudnak cselekedni. A háború alatt száz meg száz fiatal katonánk volt, akik mohón jöttek és írásban kötelezték magukat a cserkészfogadalomra, hogy teljesítik a cserkésztvényt - lásd a valamit, ami kézzelfogható ezen a téren.”

*lelkipásztor tovább építheti azt a hitet, amelyet szükségesnek tart.*²⁸
Vagyis leginkább preevangelizáció, mely előkészíti és érzékenyíti a cserkészeket sajátos lelkeségének megtapasztalásával.

VÍZIÓ ISTEN ORSZÁGÁRÓL

Mint az korábban említettem, Bi-Pi célja nem pusztán a gyermekkor gazdagítása, hanem aktív, cselekvő, szolgáló felnőttek nevelése, nem csak az egyén, hanem a társdalom szintjén is. Életművének összefoglalásaként írta meg (valójában halála előtt több mint 10 évvel²⁹) búcsúüzenetét, melyben kifejezi, mit kívánt hagyatékul hátra hagyni testvéreinek: a teremtés élvezetét és csodálatát, a hasznos élet boldogságát, mely mások szolgálata és a világ jobba tétele,³⁰ de nem

---

²⁸ Baden-Powell, *Cserkészvezető*, 30.

²⁹ A levelet valószínűleg 1929 előtt írhatta, mert aláírásában még nem szerepelt az „of Gilwell” titulus. Ezt a levelet minden útjára magával vitte egy „halálom esetén” címzésű borítékban.

³⁰ Robert Baden-Powell, „Búcsúüzenet”, *Magyar Cserkész* (December 1990): 10.: *„Kedves cserkészek! Ha valaha láttátok már a Pán Péter című filmet, emlékeztek, hogyan mondta el a főkalóz búcsúbeszédét minden alkalommal, attól tartva, hogy amikor eljön a halál órája, nem lesz már ideje a búcsúra. Így áll a helyzet velem is, és – bár nem haldoklom – most én is búcsúüzenetemet akarom elküldeni nektek. Emlékezzetek arra, hogy ez az utolsó üzenet, amelyet tőlem valaha kaptok, véssétek hát jól emlékezetetekbe. Nagyon boldog életem volt és azt akarom, hogy a tiétek is az legyen. Hiszem, hogy Isten azért teremtett bennünket ebbe a szép világba, hogy boldogok legyünk és élvezzük az életet. Csakhogy a boldogság nem a gazdagságból ered, nem a sikeres karrierből és nem saját vágyaink kielégítéséből. A boldogsághoz vezető út ott kezdődik, hogy fiú korotokban egészségessé és kitartóvá fejlesszétek magatokat, hogy felnőttként hasznosak lehessetek és élvezni tudjátok az életet. A természet ismerete megmutatja számotokra, hogy mennyi teljes szépségű és különleges dologgal látta el Isten boldogításunkra a földet. Legyetek elégedettek azzal, amit kaptatok és használjátok föl a lehető legjobban. Nézzétek a dolgok derűs oldalát, ne a borúsat. Ám az igazi boldogságot csak a másoknak nyújtott boldogság által érhetitek el. Igyekeztek ezt a világot egy kicsit jobb állapotban magatok mögött hagyni, mint ahogy találtátok: úgy amikor eljön halálotok órája, boldogan halhattok meg abban a tudatban, hogy*

csak rövid távon. A földi és mennyei boldogság az ő világképében szoros kapcsolatban áll, ahova lépésről lépésre akar eljutni a fiúk jellemnevelésétől, boldog felnőtté válásán át a társadalmi változásig:

Célunk a cserkészmozgalomban, hogy ha tudunk, abban segítsünk, hogy elhozzuk Isten Országát a földön azáltal, hogy az ifjúság életébe beépül az önzetlen jóakarat és az együttműködés szelleme és mindennapi gyakorlata. Nekünk, keresztényeknek Krisztus a hegyi beszédben fektette le ezeket az erényeket, és egyformán alkalmazhatóak Isten minden imádójára, fogadjanak el bármilyen vallást. [...] Az „Isten Országá” kifejezésen a szeretet túlsúlyát értem a világban az önző érdek uralmával és rivalizálással ellentétben, ahogy most van.³¹

A négyévente rendezett cserkész-világtalálkozók³² is azért váltak az eljövendő béke előképeivé, mert az egész Földet leképezve mutatják cserkészek szívében lakó testvéri tapasztalatán alapuló békét, hogy alapvetően nem különbözünk egymástól.³³ Bi-Pi nem sajnál olyan

---

nem vesztegettétek el az időtöket, megtettétek, ami tőletek telt. Legyetek készen a boldog életre és a boldog halálra. Ragaszkodjatok mindig a fogadalmatokhoz – akkor is, ha már nem vagytok gyerekek. Isten segítsen ebben benneteket.

Barátotok: Robert Baden-Powell”

³¹ Saját fordítás. Vö. Robert Baden-Powell, *Scouting and youth movements* (London: Bouverie House, 1929), 23.: „Our object in the Scout Movement is to give such help as we can in bringing about God’s Kingdom on earth by inculcating among youth the spirit and the daily practice in their lives of unselfish goodwill and co-operation. These virtues were laid down for such of us as are Christians by Christ, more particularly in the Sermon on the Mount; and they are equally applicable to all worshippers of God, whatever form of religion they may adopt. [...] By the term „God’s Kingdom” I mean the prevalence of love in the world in the place of dominance of selfish interest and rivalry such as at present exist.”

³² Zuluból kölcsönzött néven *jamboree*, azaz találkozás, tanácskozás.

³³ Koszterszitz József, „Nézelődni, nézni, látni,” *Jamboree Magyar Cserkész*, Augusztus 7, 1933, 2.: „Lásd meg a táborban az életet, az idegen cserkészruhában az embert, akinek anyja, apja, otthona, hazája, fájdalmai, örömei, ambíciói éppen úgy megvannak, mint neked. [...] Olyan képét látod meg rajta keresztül a világnak, amely soha el nem homályosodik.”

nagy szavakat használni a jamboree-k jellemzésére, mint „*egyfajta kinyilatkoztatás*”³⁴, „*cserkész keresztes hadjárat*”³⁵ vagy „*a béke gyakorlati támogatása*”³⁶. A táborlakók hazavihetik annak tapasztatát és „*tudatát, hogy a cserkész-törvény alapján lehetséges a világbéke és semmi szükség sincs véres háborúkra, ha érvényesülni engedjük az Evangéliumot és az Igazságot.*”³⁷ Így az egyéni tapasztalatok összeadódva hosszú távon társadalmi változást generálnak majd; ehhez azonban nem elég a cserkészmozgalom, szükséges az Egyház és az iskola jó munkája is.³⁸

Ahhoz, hogy Bi-Pi földi víziója Isten Országáról ne kerüljön a közhelyszerű világbéke-gondolatok sorába, tovább kell lépünk a puszta háborúmentesség gondolatán, együtt a 20. századi spiritualitás egyik fő témájával, a valódi megbékélés kérdésével, mely Isten „shalom”-ját keresi ember és ember, valamint Isten és ember között.³⁹ Hogy az eszkatologikus béke milyen kapcsolatban van a történelemben megvalósuló békével, abban Rahner idő- és örökkévalóság-szemlélete van segítségünkre: „*a végső személyes döntések legalábbis akkor, ha az élet egészét érintik és a halállal végérvényessé válnak - visszavonhatatlanok, az igazi örökkévalósághoz tartoznak,*

---

³⁴ Baden-Powell, *Bi-Pi horizontja*, 138.

³⁵ *Ibid.*, 180.

³⁶ *Ibid.*, 181.

³⁷ Velőssy Elek, „Mit viszel haza a Jamboree-ról?”, *Jamboree Magyar Cserkész* (Augusztus 15, 1933): 4.

³⁸ Baden-Powell, *Lessons*, 157.

³⁹ Philip Sheldrake, *A spiritualitás rövid története* (Budapest: Kálvin Kiadó, 2008), 182.: „*A 20. század folyamán a megbékélés horizontális dimenziója, az emberek közötti békesség került előtérbe az etnikai, politikai és vallási konfliktusok megoldása kapcsán. A keresztyén teológiában és spiritualításban a megbékélés (helyet adni a másnak, és nem önmagunkat keresni a „másikban”) sokkal többet jelent, mint toleranciát vagy kiegyezést, és ennek mintájára a béke megteremtésének ma legkényesebb pontja, hogy a megbékélés több, mint háború, erőszak és zavargások nélkül élni. A héber shalom szó (a béke keresztyén értelmezésének ez áll a háttérben) teljes lelki és fizikai harmóniát és jóllétet jelent, ami egyaránt megmutatkozik az egyénben, az emberek között, illetve - amire ez a kettő épül - Isten és ember között.*”

*mely az időben alakul ki.*⁴⁰ Bi-Pi személyes életében a kitartó hit a béke munkálásában a fiatalok nevelése által, utolsó gondolataiban is azt tanúsítja, hogy végső döntést hozott a remény és Isten Országá mellett. De az ő valószínű döntése még önmagában nem lehetne senki üdvösségére, mozgalmából még nem születhetne meg lépésről-lépésre a végső béke, ha csak nem tekintjük szabad döntéseink jelentőségét oly nagyra, hogy abból valamiféle végérvényesség születhessen, vállalva a lelkiismeret felelősségét az önzetlen szeretet-cselekedetekkel, melyeket aztán Isten maga teljesít be az örökkévalóság perspektívájában. Ha pedig lehetséges egyáltalán a történelemből, apró emberi tettek sorából megszülető örökkévalóság, az szükségszerűen Isten Országá, mert „*amit a kereszténység hirdet, így hangzik: ahol hitben, reményben, szeretetben élnek, ott ebben az időben [...] voltaképpen örökkévalóság születik, amely nem azért lesz, hogy elmúljen, hanem megmarad*”⁴¹. Így abban is hinnem kell, hogy amennyiben valóban ezzel a szándékkal csatlakozik Bi-Pihez akár csak egyetlen cserkész is, ott valóban megvalósul valami ebből a vízióból, ott ténylegesen közelebb kerülhetünk Istenhez és benne egymáshoz.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Baden-Powell, Robert. „Búcsúüzenet.” *Magyar Cserkész* (December 1990): 10.

_____. *A boldogulás ösvényein*. Budapest: Magyar Cserkészszövetség, 1932.

_____. *A cserkészvezető*. Budapest: Magyar Cserkészcsapatok Szövetsége, 1992.

_____. *Bi-Pi horizontja. Válogatás a The Scouter folyóiratban 1909 és 1941 között megjelent írásokból*. Szeged: Alapítvány a Szegedi Cserkészéletért, 2008.

---

⁴⁰ Karl Rahner, „Az időből születő örökkévalóság”, *Vigilia* (1983/4): 261.

⁴¹ *Ibid.*, 262.

- _____. *Cserkészzet fiúknak*. Budapest: Magyar Cserkészcsapatok Szövetsége, 1994.
- _____. *Lessons from the 'varsity of life*. London: C. Arthur Pearson Ltd, 1933.
- _____. *Scouting and youth movements*. London: Bouverie House, 1929.
- _____. *Young knights of the Empire*. London: C. Arthur Pearson Ltd, 1917.
- Constantinovits Milán, Németh-Nagy Melinda, Solymosi Balázs, Tekse Balázs, és Vargáné Balogh Orsolya, szerk. *EINK - Egységes Ifjúságnevelési kézikönyv*. Budapest: Magyar Cserkészszövetség, 2014.
- Koszterszitz József. „Nézelődni, nézni, látni.” *Jamboree Magyar Cserkész* (Augusztus 7, 1933).
- Pehm Gilbert. *Bevezetés a spirituális teológiába*. Budapest: Sapientia, 2006.
- Rahner, Karl. „A jövő egyházának spiritualitása.” *Vigilia* (2012/12): 891-899.
- _____. „Az időből születő örökkévalóság.” *Vigilia* (1983/4): 258-262.
- Sheldrake, Philip. *A spiritualitás rövid története*. Budapest: Kálvin Kiadó, 2008.
- Velőssy Elek. „Mit viszel haza a Jamboree-ről?” *Jamboree Magyar Cserkész* (Augusztus 15, 1933).

CSONTA ISTVÁN

EGYHÁZ ÉS ÁLLAM METSZÉSPONTJÁN: AZ 1938-AS BUDAPESTI EUCCHARISZTIKUS KONGRESSZUS

Kétségtelen, hogy a két világháború közötti időszak egyik legnagyobb, ha nem a legnagyobb jelentőségű egyházi eseménye volt az 1938-as budapesti eucharisztikus kongresszus. Írásomban nem az esemény részleteinek bemutatására koncentrálok, hanem arra törekszem, hogy bemutassam a magyar politikai és egyházi célok összefonódását, sokszor közös érdekeik mentén, valamint az ebben az időszokban európai szempontból sajátosnak mondható magyar egyház-állam viszonyt.

BEVEZETŐ

Bár a közgondolkodás az első világháborút lezáró versailles-i/trianoni békediktátum esetében ritkán lép tovább annál, hogy ez a vesztesek, esetünkben az Osztrák-Magyar Monarchia megbüntetését és szétrobbantását szolgálta, nem szabad elfelejteni a megcsonkított ország tudatos elszigetelését sem, mely a szomszédai által formált gyűrűbe zárással teljesedett ki. Ez a két világháború közötti időszakában a diktátum egyik legfájdalmasabb következményének is tekinthető. Ebben a kontextusban az ún. kisantant (Szerb-Horvát-Szlovén Királyság, később Jugoszlávia, Románia és Csehszlovákia) nem csak a magyar revízió ellehetetlenítését célozta, hanem Magyarország lehető legteljesebb nemzetközi elszigetelését is.¹ Ebben a helyzetben a magyar külpolitika először a kisantant Jugoszlávián keresztül törté-

---

¹ Hamerli Petra, "A két világháború közötti magyar-olasz kapcsolatok vázlata," *Közép-Európai Közlemények* 10, no. 4 (2017): 46.

nő fellazítását célozta meg, s mivel ez a próbálkozás a húszas évek közepe után nem hozott kézzel fogható eredményt, Olaszország irányába fordult. Az 1922-től Benito Mussolini által vezetett ország, mely a győztesek oldalán fejezte be az első világháborút, szerzeményeivel nem lehetett elégedett, hiszen az 1915-ös hadba lépését megelőző londoni titkos szerződésben garantált területek megszerzése nem sikerült maradéktalanul, mivel a békeszerződések folyamán a Jugoszláviával vitás területek kivétel nélkül ez utóbbihoz kerültek.² Így groteszk módon a háború nagy vesztese, Magyarország és szerény győztese, Olaszország a húszas évek közepétől azonos oldalra sodródott, mely később többszintű szövetséggé vált.

Magyarország másik jelentős szövetségese a nemzetközi elszigetelődéssel vívott harcban a Római Katolikus Egyház volt. Bár jellegéből adódóan a vatikáni egyházi vezetés támogatása nem hasonlítható egy szuverén állammal kötött gazdasági vagy katonai szövetségre, főleg nem 1929-et megelőző időszakban – egy, még a római kérdés megoldása előtt álló Szentszék esetében. Mindenesetre Magyarország a pápaság irányából nézve leginkább egy egyházhű, lojális állam képét festette.³ Ezt mi sem bizonyítja jobban, hogy egyes európai országokban tapasztalható gyakorlattal, melyben az egyház periferiára szorítása a 19. században folyamatos volt, s csak ennek intenzitása változott, éppen ellentétes folyamatok játszódtak Magyarországon. Ha szemügyre vesszük a két világháború közötti időszakot, azt tapasztaljuk, hogy a katolikus egyház jelen volt a magyar társadalom legtöbb szintjén a világi krisztushívők szociális és hitbuzgalmi szervezeteitől kezdve egészen a minisztériumokban felelős be-

---

² Tarján M. Tamás, “1915. április 26. | A londoni titkos szerződés aláírása,” accessed November 23, 2021, <https://rubicon.hu/kalendarium/1915-aprilis-26-a-londoni-titkos-szerzodes-alairasa>.

³ Természetesen voltak olyan alkalmak, amikor nem egyezett teljes mértékben a magyar püspökök és a római kúria álláspontja. Ennek egyik kiemelkedő mozzanata az I. vatikáni zsinaton (1869-70) meghozott pápai tévedhetetlenség tanára adott reakció. Ekkor több magyar püspök osztrák és német társaikkal együtt a végső szavazás előtt, hátrahagyva *non placet*/nem szavazatát, még a szavazás előtt távozott a Vatikánból.

osztásban részt vevő katolikus papokig.⁴ Az egyházak, felekezettől függetlenül, de népességarányosan iskolákat, különböző szociális otthonokat tartottak fenn, átvállalva ezzel állami feladatokat. Sokak társas összefüggéseinek is az egyházi ünnepek, paraliturgikus cselekmények, például körmenetek és zarándoklatok adták a keretet, ezáltal pedig az ember mindennapjaiban is részt vett az egyház.⁵ A nyilvánvaló egyházpolitikai lobbitevékenység mellett bizonyos mértékben az említett jelenségnek is volt köszönhető az 1938-as eucharisztikus kongresszus budapesti megszervezésének odaítélése, mely nemzetközi résztvevők, s lényegében a világ előtt bizonyította, hogy Magyarország kormánya jó viszonyt ápol mind a magyar katolikus hierarchia, mind a római kúria vezetőivel, az ország része az európai vérkeringésnek, s a kisantant államainak szorgos igyekezete ellenére nem sikerült Magyarországot a két világháború között teljesen elszigetelni.

Hogy az olvasó érzékelhesse annak jelentőségét, mit jelentett a kongresszus megrendezésének lehetősége Magyarország számára, mindenekelőtt ismernünk kell az eucharisztikus világkongresszusok történetét és egyáltalán az eucharisztia fogalmát, jelentőségét a katolikusok számára. A görög eredetű *eucharisztia* szó hálaadást jelent, mely Krisztus utolsó vacsorai cselekedetére utal, ahol az evangéliumok tanúsága szerint hálát adott, majd megtörte a kenyeret és odaadta tanítványainak. Ma eucharisztian alatt tágabb értelemben a liturgia, a mise értendő, szűkebb értelemben maga az oltáriszentség, vagyis a pap szavai által Krisztus testévé átváltozott ostya.⁶ A liturgiának egyértelműen központi elemévé váltak az átváltoztatás szavai, mozzanatai, s már az őskeresztény közösségek tagjai is hitték, hogy az átváltoztatott ostyában, melyet haldoklók szent útrava-

---

⁴ Például Vass József vagy Ernszt Sándor. Cf. Miklós Péter, "Az apostoli királyság és a protestáns kormányzó: Horthy Miklós és a katolikus főpapok," *Közép-Európai Közlemények* 6, no. 4 (2013): 52.

⁵ Miklós, 52.

⁶ Katolikus Lexikon, "Eucharisztia," <http://lexikon.katolikus.hu/E/Eucharisztia.html>, 2021. 11.18.

lójának tartva a liturgiától függetlenül nekik kiszolgáltattak, maga Krisztus van jelen.⁷ A hívek egyre inkább tudatosan elkülönített, megkülönböztetett helyen tisztelheték az átváltoztatott ostyában Krisztust, mely elhozta a tabernákulumok megjelenését. Az ezredforduló után Krisztus valóságos jelenléte annyira előtérbe került, hogy az áldozásra nem tartotta magát méltónak a hívő, ezért a IV. lateráni zsinatnak el kellett rendelnie a legalább évi egyszeri áldozást. Ezért is érthető, hogy miért alakult ki az eucharisztia tisztelete, azaz a szentségimádás, ahol a résztvevők az Úr testét szemlélve vehették őt magukhoz.⁸ Az eucharisztia tisztelete szentségimádás és körmenetek formájában a 14-17. század között szinte egész Európában elterjedt, időről időre megerősödött. A 19. században egy hasonló fellendülés volt tapasztalható, mely válaszreakció volt több európai ország egyházellenes törekvéseire, bár nem csak az eucharisztiatisztelet, de más hitbuzgalmi mozgalmak, s általában véve az Egyházhoz hűséges hívek is egyre aktívabbak lettek. Közvetve ez az aktivizálódás indította útjára az eucharisztikus kongresszust is, melyben a főszerepet egy hívő francia asszony, Émilie Tamisier játszotta, aki 1874-75-ben több zarándoklatot is szervezett különböző francia városokba, melyekhez több tízezres tömeg csatlakozott. Érzékelve a hívők készségét, az eucharisztikus mozgalom vezetőivel elhatározták, hogy a zarándoklatok fókuszába az eucharisztiaát helyezik, s a minden évben megrendezésre kerülő programot egy kongresszussal zárják le. Ennek eredményeként Faverney-ben, egy kis kelet-franciaországi településen rendezték meg még abban az évben az ekkor még nemzeti eucharisztikus találkozót, melyet a politikai helyzetre való tekintettel nem tudtak folytatni a következő években. 1881-ben kerülhetett sor a következő találkozóra az észak-franciaországi Lille-ben, mely első alkalommal a határokon átnyúlva egyben nemzetközi eseménnyé terebélyesedett. Így vált a Lille-i az első nemzetközi eucharisztikus kongresszussá. Az esemény megrendezésére a szer-

---

⁷ Nóda Mózes, "Eucharistic Devotion: Historical and Theological Perspectives," *Studia Universitatis Babeş-Bolyai - Theologia Catholica Latina*, no. 1 (2014): 50.

⁸ Nóda, 53.

vezők nem sok támogatást remélhettek a hatóságok részéről, ugyanis Franciaországban a kongresszus előtt nem sokkal léptek életbe olyan egyházellenes törvények, melyeket Kelet-Európa népei csak a sztálini egyházüldözés alkalmával tapasztaltak meg. Franciaországban már 1879-től fokozatosan ellehetetlenítettek különböző egyházi, főként oktatási intézményeket. A törvények célkeresztjében főképp papok, szerzetesek álltak, hiszen a szerzetesi iskolák az oktatás által társadalomformáló erő tudott lenni. A szerzetesrendek közül is leginkább a jezsuitákat érintették érzékenyen az egyházellenes törvények, hiszen az ő esetükben nem csak iskoláik bezárására került sor, hanem 1880 márciusában elfogadott törvények értelmében a jezsuita rend működését is megtiltották. A jezsuiták mellett más szerzetesrendeket is érintettek a korlátozó intézkedések, melyek következtében több mint 250 férfikolostor szűnt meg az országban.⁹ Ebben a légkörben nem meglepő, hogy az első kongresszus körmenetét is csak a templom falain belül lehetett megtartani, mivel közterületen a vallás bármilyen megjelenése tilos volt. Az első kongresszus jelentőségénél mindenképp meg kell említeni a világiak kiemelkedő munkáját, mely a kongresszusok sajátossága volt a 20. században. Ez nem meglepő, hiszen pontosan ebben az időszakban indul el a világiak egyre aktívabb részvétele az egyházban, mely az 1920-as évektől kezdődően az *Actio Catholica*, a katolikus hívek szervezetében teljeseedik ki.¹⁰

---

⁹ Molnár Péter, "A Szeretet Köteléke: A 80 Éve Megrendezett XXXIV. Eucharisztikus Világkongresszus Rendhagyó Felelevenítése," *Keresztény Szó* 29, no. 8 (2018), https://epa.oszk.hu/00900/00939/00213/EPA00939_kereszteny_szo_2018_08_01.html.

¹⁰ A folyamat rövid történeti összefoglalóját lásd: Csonta István, "From Movement to Document. Vatican II's Reception of the Preconciliar Catholic Action Movements," in *La Théologie Catholique Entre Intransigeance et Renouveau: La Réception Des Mouvements Préconciliaires à Vatican II*, ed. Gilles Routhier, Philippe Roy-Lysencourt, and Karim Schelkens, vol. 95, Bibliothèque de La Revue d'histoire Ecclésiastique (Louvain-La-Neuve; Leuven: Collège Érasme; Universiteitsbibliotheek, 2011), 179–98; Magyar vonatkozású kérdésekben lásd: Gianone András, *Az Actio Catholica története Magyarországon 1932-1948* (Budapest: ELTE BTK Történelemtudományok Doktori Iskola, 2010).

AZ ESEMÉNY ELŐKÉSZÍTÉSE

A lehetőség, hogy Magyarország eucharisztikus világtalálkozást szervezzen, már a húszas években felmerült, bár a traumatizált és politikailag elszigetelt kis országban nem sokan hihettek annak, hogy sor kerülhet egy ekkora világesemény megszervezésére. A gondviselés jóvoltából azonban pontosan egy eucharisztikus világtalálkozás kapcsán adódott erre valós esély, amikor Mikes János szombathelyi püspök elhatározta, hogy elutazik az 1928-ban Sidneyben rendezett 29. világtalálkozásra. Előtte viszont az Egyesült Államokban élő katolikus magyar közösségeket akarta meglátogatni, s ezen az úton épp a Nemzetközi Eucharisztikus Találkozások Állandó Bizottsága vezetőjével utazott együtt.¹¹ Mikes jó politikai érzékkel megragadta a lehetőséget és felvetette, hogy Magyarország is szívesen rendezne eucharisztikus világtalálkozást. A megbeszélésekről a püspök mielőbb igyekezett értesíteni Serédi Jusztinián bíboros hercegprímást: „Alig szálltam hajóra, már írok, de az ügy sürgős. Együtt utazom az Euch. Találkozások elnökségével, azt közölték velem, hogy ha 1936-ban (előbb nem lehet) Budapesten óhajtjuk a nemzetközi Euch. Találkozást megtartani, a meghívásnak most, Sydney előtt kellene megtörténnie Eminenciád részéről.”¹² Valószínű, hogy az említett meghívás nem azonnal érkezett, hanem csak 1929 tavasza után, ugyanis először a márciusi püspökkari konferencián Serédi kikérte a püspökök véleményét, hogy Szent István halálának 900. évfordulóján tartsák a találkozást, melyet a püspökök támogattak. Az időpont kiválasztása mindenképp meghatározó volt, hiszen a találkozást a szervezők igyekezte valamilyen kiemelkedő egyháztörténelmi emlékévhöz kapcsolni. Így például az 1930-ban rendezett karthágói találkozást Szent Ágoston halálának 1500. évfordulójával vagy a Dublinban 1932-ben rendezett Szent Patrik Írországi partra szál-

---

¹¹ Tóth Krisztina, “Az 1938-as Eucharisztikus Világtalálkozás,” <https://barankovics.hu/az-1938-as-eucharisztikus-vilagtalalkozás/?fbclid=IwAR0W-xlGuT-CMxIzraWZjiXcjXUNFqsBueNkiv8zCCW3MWzcKj9xuILctJfY>, 2021.12.17.

¹² Forrásmegjelölés nélkül idézi: Tóth.

lásának szintén 1500. évfordulójával kapcsolták össze. A hercegprímás, miután hivatalosan jelezte Magyarország rendezési szándékát Thomas Louis Heylen namuri püspöknek, az Állandó Bizottság elnökének, elkezdte nemzetközi útjain népszerűsíteni a Szent István évet.¹³ Közben, amolyan főpróbaként 1930-ban Szent Imre jubileumi év szervezéséről döntött a püspökkari konferencia, melybe az állam is bekapcsolódott. Az ünnepi programsorozat április 5. és november 16. között zajlott. Ennek több része valódi főpróbája volt az eucharisztikus világtalálkozásnak, mint például a kiemelkedő vendégek jelenléte (hat bíboros és több mint száz püspök, köztük Aloisio Sincero pápai legátus, Michael von Faulhaber, München-freisingi érsek vagy Giuseppe Roncalli püspök, Bulgária apostoli vizitátora, a későbbi XXIII. János pápa), Sincero legátus szabadtéri szentmiséje augusztus 19-én a félmilliónál is nagyobb tömeg előtt vagy a 20-i hajós körmenet.¹⁴ Az emlékév sikere bizonyította Serédi hercegprímás számára, hogy az eucharisztikus világtalálkozás Budapesten megszervezhető. 1934-re az Állandó Bizottság elnökének visszajelzéséből nyilvánvalóvá vált, hogy Magyarországnak oda fogják ítélni a szervezési jogot, ám a hivatalos döntésre még 1936-ig várni kellett.¹⁵ Fontos még megjegyeznünk, hogy közben napvilágot láttak olyan hírek is, melyek szerint Zágráb, Prága, Varsó vagy akár Bejrút¹⁶ is szóba jöhet a világtalálkozás megrendezési helyszínéül.¹⁷ Végül, miután Varsó Budapest javára visszalépett a rendezéstől, 1936. november 17-én, Párizsban az Állandó Bizottság egyhangú döntésével eldőlt, hogy Magyarország szervezze a 34. eucharisztikus világtalálk-

---

¹³ Gianone András, “Az Eucharisztikus Világtalálkozások,” *Praeconia*, no. 1 (2015): 89.

¹⁴ Gergely Jenő, *Eucharisztikus világtalálkozás Budapesten: 1938* (Budapest: Kossuth, 1988), 31–33.

¹⁵ Tóth, “Az 1938-as Eucharisztikus Világtalálkozás.”

¹⁶ Gianone, “Az Eucharisztikus Világtalálkozások,” 92.

¹⁷ Kacsoh Dániel, “Katolikus Seregszemle Ateista Ideológiák Szorításában, a Világháború Küszöbén,” https://mandiner.hu/cikk/20210907_katolikus_seregszemle_ateista_ideologiak_szoritasaban_a_vilaghaboru_kuszoben, 2021.12.21

szust 1938-ban.¹⁸ XI. Piusz pápa 1936. november 22-én jóváhagyta a döntést, s a november 30-i találkozón, amikor a pápa fogadta Horthy Miklóst és feleségét, Purgly Magdolnát, személyesen adta át az eucharisztikus kongresszus megrendezésének felkérését. A kongresszus azonban csak egyike volt annak a hármas programsorozatnak, melyet abban az évben megtartottak. Az ország Szent István halálának 900. évfordulójára emlékévet tartott, melynek maga Horthy Miklós kormányzó volt a fővédnöke, az egyház pedig jubileumi évet hirdetett. Ez utóbbi esemény lényegében összekapcsolódott az eucharisztikus kongresszussal, hiszen hivatalosan a kongresszus zárásának másnapján, május 30-án nyílt meg a jubileumi év programsorozata. Másrészt jubileumi szentév néven az egyház hivatalosan is összekapcsolta a kettőt, mely 1937. május 23. és 1938. november 5. között tartott.¹⁹ Mivel pedig a szentév fókuszja egyrészt államalapító királyunk halálának 900. évfordulója, másrészt az eucharisztikus kongresszus volt, kettős szentév néven vált ismertté.

A KONGRESSZUS FŐBB ESEMÉNYEI

Írásomnak nem célja részletesen bemutatni a kongresszus napjainak eseményeit, ám ezek közül néhány kiemelkedőt meg kell említenem. Maga a kongresszus 1938. május 25-29. között zajlott.²⁰ Az esemény különlegességéhez hozzátett, hogy az kongresszus ideje (szerda-vasárnap) pünkösdi ünnepét megelőző és az azt magába foglaló hétre volt időzítve. Az egyházi év ezen időszakából kiemelkedik az áldozó-

---

¹⁸ Kosztolányi Tímea, "Magyarország a nemzetközi katolicizmus pódiumán: az 1938. évi Eucharisztikus Világkongresszus," <https://ujkor.hu/content/magyarorszag-nemzetkozi-katolicizmus-podiuman-az-1938-evi-eucharisztikus-vilag-kongresszus>, 2021.12.13

¹⁹ Katolikus lexikon "Jubileumi szentév," <http://lexikon.katolikus.hu/J/jubileumi%20szentev.html>, 2022.01.13.

²⁰ Legtöbb forrás megegyezik a május 25-29-es időszakban, ám Gergely Jenő egyértelműen május 26-ra, áldozócsütörtökre teszi a program hivatalos kezdetét. Lásd Gergely Jenő, *Eucharisztikus világkongresszus*, 118.

csütörtök, azaz Jézus mennybemenetelének ünnepe, mely 1918-ig a húsvéti szentáldozás határnapja volt, s az egyedülálló magyar név is innen ered.²¹ Mindenesetre magyar megközelítésből az eucharisztia fontossága és maga a szentáldozás is az év ezen időszakában hangsúlyos volt, mely jól kapcsolódott a kongresszus lényegéhez.

Bár a kongresszus csak május 25-én délután nyílt meg, már ez előtt több igen fontos esemény történt, melyek közül kiemelkedik a pápai legátus, vagyis a szentatya személyes képviselőjében érkező vatikáni küldött és kíséretének Magyarországra érkezése. A legátus, Eugenio Pacelli megérkezése, akit alig tíz hónap múlva XII. Piusz néven pápává választanak, jelentős eseménynek számított mind egyházi, mind politikai szempontból. A római kíséret részeként jelen volt Giovanni Battista Montini is, aki ekkor az államtitkárság protokollfőnöki funkcióját látta el, s akit később, 1963-ban VI. Pál néven szintén pápává választanak. Pacelli és több mint tíz főből álló kísérete díszes fogadtatásban részesült, először röviden a Keleti pályaudvaron, ahol maga a kormányzó fogadta őt, majd a fogadási csarnokban egyházi és politikai méltóságok egész sora köszöntötte a magas rangú vendégeket.²² Maga a fogadás is, majd a nap végi Pacelli-Horthy találkozó a királyi palotában, ahol a pápai követ tolmácsolta XI. Piusz elismerését a kormányzónak, hogy a kongresszust és implicite az egész magyar egyházat támogatja, különös jelentőséggel bírt, ugyanis Európában ekkor már egyre kevesebb ország viseltett szimpátiával a Katolikus Egyház iránt. Bár Pacelli a két világháború közötti időszak egyik legaktívabb pápai diplomatájaként járta az európai országokat, s jogászként kétoldalú egyezményekkel, ún. konkordátumokkal igyekezett biztosítani az adott országok határain belül a katolikus egyház helyzetét, ez egyre kevésbé látszott hatásos eszköznek. Az egyház és állam közötti feszültség nem csak olyan országokban volt egyre nagyobb, mint a hitleri Németország vagy az Anschluss utáni Ausztria, de maga Olaszország is, a pápaság *anyaor-*

---

²¹ Katolikus lexikon “áldozócsütörtök,” <http://lexikon.katolikus.hu/A/áldozócsütörtök.html>, 2022.01.13.

²² Gergely Jenő, *Eucharisztikus világkongresszus*, 119.

szága. Bár 1929-ben Mussolini kiegyezett az egységes olasz államra évtizedek óta nem sok szimpátiával tekintő pápasággal, nem hagyott fel az egyház hatalmának folyamatos csorbításával. Épp ezért vált fontossá az egyház vezetése számára, hogy létrehozzon egy olyan, az egyház közvetlen vezetése alatt működő, világiakból is álló egyházi szervezetet, mely védelmet nyújt a különböző, leginkább a fiatalok körében terjedő új ideológiákkal szemben. A húszas években létrejött, majd az európai és tengerentúli országokban elterjeszteni kívánt Actio Catholica (AC) vagy Katolikus Akció nevű szervezet ezt a célt szolgálta volna: újra kereszténnyé tenni a társadalmat, ezzel együtt megvédeni a fasiszmus, kommunizmus támadásai ellen. Bár Magyarországon is létrejött az AC²³ sőt aktívan működött a két világháború között, nem tudta teljesíteni e védelmi célját egész egyszerűen azért, mert a Horthy-rendszerben a magyar egyházat az állam nemhogy nem támadta, sokkal inkább támogatta. E támogatást jól példázza az eucharisztikus kongresszus anyagi háttérének biztosítása, melynek nagyobb részét az állam fedezte, amelyhez természetesen az egyház is hozzájárult, másrészt Budapest székesfőváros és tehetős családok adományából valósulhatott meg.²⁴

A május 25-én délután 5-kor Budapest templomaiban megkonduló harangok jelezték a kongresszus hivatalos megnyitását. Az ünnepi beszédek sorában elhangzott XI. Piusz pápa Eugenio Pacellit legátussá kinevező latin nyelvű bullája, Serédi hercegeprímás és Hóman Bálint korábbi vallás- és közoktatásügyi miniszter (egyház és állam) köszöntője, valamint Pacelli beszéde.²⁵ Itt érdemes kiemelni, hogy Serédi előbb latinul majd magyarul tartotta beszédét, a legátus latin köszöntőjét azonban a tömeg nem értette, kivétel ez alól csak a jól képzett egyházi és világi személyek voltak. S bár a németet sokkal

---

²³ A téma kimerítő feldolgozásáért lásd Gianone, *Az Actio Catholica*.

²⁴ Filepkó Dominik, "Az Egész Katolikus Világ Budapestre Figyelt Az 1938-as Eucharisztikus Kongresszus Idején," https://pestbuda.hu/cikk/20190929_filepko_dominik_amikor_az_egesz_katolicizmus_budapestre_figyelt_az_1938_as_budapesti_eucharisztikus_kongresszus, 2022.01.19.

²⁵ Molnár, "A Szeretet Köteléke."

többen érthették volna ekkor Magyarországon és Pacelli jól tudott németül (mint müncheni majd berlini nuncius éveket töltött Németországban, ahol jól elsajátította a nyelvet), látogatása alatt beszéde-it latinul tartotta. Ez a tartózkodás nyilvánvalóan az Anschluss-szal valóban birodalmi célokra törő Harmadik Birodalom vezetőitől való tartózkodás volt, akik ekkor már leplezetlenül támadták a Katolikus Egyházat, s egy ideje a Szentszék sem rejtette véka alá a német nemzetszocializmusról alkotott véleményeit. Ennek keretében 1937-ben XI. Piusz *Mit brennender Sorge*²⁶ kezdetű körlevelével konkrét támadást intézett a náciizmus ellen, melyre reakcióként Hitler megtiltotta a dokumentum felolvasását a német templomokban. Ennek a konfliktusnak egyik vetülete volt, hogy Hitler nem engedte a német és osztrák zarándokok részvételét a kongresszuson. Az előzetesen ötvenezer fős német ajkú zarándokok hiánya a nemzetközi vendégeknek fenntartott szállások kihasználatlansága is mutatta.²⁷

A május 26-án, áldozósütörtökön 9 órakor a Hősök terén tartott ifjúsági szentmise és az esti dunai hajós körmenet volt a nap kiemelkedő eseményei. Az említett szentmisén százezres nagyságrendű volt azon gyermekek száma, akik ezen a napon vettek részt első szentáldozásukon. Az utóbbi esemény is hasonlóan bensőséges és látványos volt: több dunai híd és fővárosi épület díszkivilágítást kapott, s tíz hajó részvételével megtartották a vízi körmenetet, ahol az eucharisziát a Szent István gőzös vitte.²⁸

A következő nap az áhítaté volt, melyek mellett az előző naphoz hasonlóan nemzetközi vendégek csoportos eszmecserei zajlottak. Ezeket egy-egy magas rangú egyházi vagy világi személy vezette. A lelki programok közül kiemelkedik a százötvenezer férfi éjszakai szentségimádása, melyet Bangha Béla jezsuita vezetett. Rendtársa, Csávossy Elemér misztériumjátékra hívta a zarándokokat, melyben

---

²⁶ Pius XI, "Mit brennender Sorge" (AAS 29, 1937), 145–67.

²⁷ Gergely Jenő, *Eucharisztikus világkongresszus*, 116.

²⁸ Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus Főbizottsága, *A XXXIV. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus emlékkönyve*. (Budapest: Szent István Társulat, 1938), 130–31.

a „tiltakozunk!” felkiáltásokkal vonta be őket beszédébe, s nem felejtette el az egyházellenes atrocitásokat elkövető rendszerek ostromozását sem.²⁹

Május 28-a szintén bőséges programkínálattal várta a résztvevőket: az egyház egységéről tartottak konferenciát neves egyházi személyek részvételével, majd a magyar lányok ünnepi ülése következett a kongresszusi csarnokban negyvenezer feletti résztvevővel. Délután népviseletbe öltözött lányok sokasága vonult a várhoz, hogy az eucharisztikus kongresszus fővédnökét, Horthy feleségét köszöntsék. Az utolsó nap, ahogy az lenni szokott a kongresszusok programjában, a záró szentmise után köszönhetően szintén kiemelkedik ünnepélyességével. 1938. május 29-én sem volt ez másképp, hiszen a félmillióra becsült tömeg előtt több száz pap és püspök jelent meg szentmisére. A szentmise végén rádión keresztül XI. Piusz pápa szól az ünneplőkhöz, mely a kor emberének, bár a latin szöveget nem érthette, páratlan élményt jelenthetett. A kongresszus lezárását a körmenet jelentette, mely alatt a bazilikától a Hősök terére menet Pacelli vitte díszes szentségtartóban az oltáriszentséget.³⁰

SAJTÓVISSZHANG ÉS UTÓÉLET

A *L'osservatore Romano*, vagyis a pápa hivatalos lapja, tíz hónappal a kongresszus megkezdése előtt hosszú cikket szentel a magyarországi előkészületeknek és a Szent István-évnek. A cikk hosszasan ecseteli a szent király életművének fontosságát, fiához intézett intelméit, s nem feledkezik meg bemutatni a király kisebbségpolitikáját, melyet a modern országoknak példaként ajánl.³¹ A lap, mint kiemelkedő egyházi eseményt, a május 25-29. közötti időszakban is hírt ad a budapesti eseményekről. De nem csak a pápa lapja, hanem

---

²⁹ Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus Főbizottsága, 181.

³⁰ Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus Főbizottsága, 192–222.

³¹ MTI archívum, <https://archivum.mtv.hu/stories/34-Eucharisztikus-Vilag-kongresszus>.

az európai országok lapjai is cikkeztek az eseményekről, kivéve a hitleri Németországot és a bekebelezett Ausztriát. Az MTI archívuma nyomán például betekintést nyerhetünk a francia lapok reakciójába, melyet az eucharisztikus kongresszus megnyitóján elhangzott Pacelli-beszédre adnak.³² A kongresszus befejezése után az olasz katolikus lapok elragadtatva számolnak be a budapesti eseményekről, melyet a *L'osservatore Romano* is megerősít. Ez utóbbi főként Horthy Miklós szerepét emeli ki, melyben az összhangot véli felfedezni a magyar nép és vezetője között, s nem felejt el megemlíteni, hogy nem csak a kormányzó, de maga a kormány is kivette részét az ünneplésből. Az MTI 1938. június elsejei beszámolója szerint Pacelli bíboros miután visszatért Rómába, elégedettségéről adott hangot a sajtónak, s elismerését fejezte ki az eucharisztikus kongresszust illetően.³³ Július elsején a milánói *Avvenire* c. lap ismétli meg a magyarországi eucharisztikus kongresszussal kapcsolatos dicsérő szavakat, kiemelve a kormányzó feleségének fővédnöki szerepét, a politikusok és a kormány igyekezetét a kongresszus sikeréért.³⁴

Látva az említett nemzetközi lapok elégedettségét, nem mehetünk el amellett, hogy a megközelítőleg huszonötezer külföldi zarándok eltörpült a hazai közönség mellett. Ez nem meglepő annak tudatában, hogy Hitler megtiltotta a német és osztrák katolikusoknak a részvételt, így az egyik legszámosabb zarándokcsoport maradt távol a kongresszustól. Gergely Jenő is megjegyzi, bár ezt teljesen más élel teszi, hogy érzékelhető volt az idegenforgalmi bevételek elmaradásánál a német és osztrák zarándokok 50.000 főre becsült csoportjának hiánya.³⁵ Bár messze nem ennyire népes csoportról van szó, meg kell említeni a Szovjetunió területén élőket, akik szintén nem vehettek részt a kongresszuson. Mindezek mellett érdekes a romániai görögkatolikus püspökök távolmaradásának kérdése is. Ők a román nyelvű ortodoxia és a magyar nyelvű római katolikusok

---

³² *Ibid.*

³³ *Ibid.*

³⁴ *Ibid.*

³⁵ Gergely Jenő, *Eucharisztikus világkongresszus*, 116.

között lavírozva a politikai helyzetre való tekintettel jobbnak látták távol maradni a kongresszustól. Döntésüket olyan átlátszó indokkal okolták meg, mely szerint az 1930-31-es Magyar Katolikus Almanach a magyar egyházszervezetnél jelölt meg három görögkatolikus egyházmegyét: a lugosit, a nagyváradit és a szamosújvárit.³⁶ S bár az észrevétel jogos volt, s abban a formában a kijelentés az erdélyi román ajkú görögkatolikusok számára elfogadhatatlan volt, mégsem szolgáltatott akkora csapást számukra, hogy az egyébként Rómával hagyományosan jó kapcsolatokat ápoló felekezeti távol maradjanak a kongresszustól. Az ok sokkal inkább lehetett a revizionista megnyilvánulások megjelenésétől való félelem, mellyel jelenlétükkel, akarva-akaratlan, a görögkatolikus püspökök is egyet értettek volna.

ÖSSZEZGÉS

Az 1938-as eucharisztikus világkongresszus minden kétséget kizáróan kiemelkedik mind a politikai, mind az egyházi programok közül, melyet a két világháború között rendeztek. A Trianonban megcsontított és elszigetelt Magyarország számára kiváló alkalom volt ez az egyházi rendezvény arra, hogy kitörjön abból az elszigeteltségből, amelyet főként szomszédai igyekeztek fenntartani. Bár a kongresszusra árnyékot vetettek nemzetközi szinten a hitleri Németország katonai előkészületei, melynek keretében Ausztriát bekebelezte, nemzetközi sikere vitathatatlan. Ahogy az e rövid írásból látszik, az országnak a kongresszusnak köszönhetően súlyánál nagyobb hatást tudott gyakorolni az európai politikai térben,³⁷ s ez nem kis jelentőséggel bírt a második világháború előestéjén.

---

³⁶ Tóth Krisztina, "Akik nem voltak ott az 1938-as eucharisztikus világkongresszuson," n.d., https://institutumfraknoi.hu/sites/default/files/2019-01/toth_krisztina_akik_nem_voltak_ott_az_1938-as_eucharisztikus_vilagkongresszuson.pdf.

³⁷ Kacsoh, "Katolikus Seregszemle Ateista Ideológiák Szorításában, a Világháború Küszöbén."

ASZTALOS KATALIN

THE APPLICABILITY OF NARRATIVES IN RELIGIOUS EDUCATION¹

INTRODUCTION

The research is conducted by the Religious Education Research Group of the Episcopal Theological College of Pécs as a part of the Subject-pedagogical Research Program of the Hungarian Academy of Sciences (MTA). The title of our research: The applicability of narratives in religious education.² Our goal is to measure the applicability of biblical parables in the classroom. We are curious what effect biblical parables can have on the audience, and if they are able to achieve the same effect, as in the age when they were born.³

According to our hypothesis, a biblical story in Jesus' time created such tension in the listener toward their own value system that it forced them to rethink and question it. This gives the pedagogical greatness of such parables: it creates tension in the listener and stimulates thinking, thus developing them.⁴

We believe telling such a parable today causes less tension in the hearer, which may be for several reasons. First of all, few people today know what it means to work in a vineyard, or to become unclean from a touch. Jesus spoke to the people of his day and therefore he

---

¹ This research is related to the MTA-PPHF Religious Education Research Group. The research was funded by the Content Pedagogy Research Program of the Hungarian Academy of Sciences (2016-2020).

² Gusztáv Kovács, "Az etikai gondolat kísérletek osztálytermi működéséről," in *Példabeszédek, élettörténetek és gondolat kísérletek*, ed. Réka Csonta and Gusztáv Kovács (Pécs: PPHF, 2021), 70-78.

³ Gusztáv Kovács, "Intuíció és erkölcsi nevelés," in *Az elbeszélés ereje*, ed. Gusztáv Kovács and Ottilia Lukács (Pécs: PPHF, 2019), 81.

⁴ Gusztáv Kovács, *Thought Experiments in Ethics* (Pécs: PPHF, 2021), 16-33.

used stories that were easy to relate to for those people. They could easily find themselves in the position of the protagonists, understand the implication beyond the words and not only did they understand it, but they had the life experience through that they could connect with these parables drawn from life. Listeners today have little or no experience with the life situations depicted in biblical parables.

According to the other hypothesis, today's European culture is built on a Christian foundation and our constitution is based on Christian values. Today, Christian culture permeates our everyday lives so much that the parable of the Good Samaritan is about such a self-evident moral act that listening to it does not cause the same tension in us as it did in the ancient people.

In their 1973 social psychological experiment, Darley and Batson⁵ asked theology students to prepare for a sermon based on biblical parables. One part of the group was given the story of the Good Samaritan; the other part was given another biblical parable.

They were then asked to go over to another building after they had finished with the preparation, and on the way they met a man lying on the ground. One part of the group was told they really needed to hurry and the other part had time to walk over. Only every tenth person from the hurrying group stopped to help, regardless if they had the Good Samaritan parable or another. In contrast, 50% of those who had time stopped by which shows that the external circumstances had a greater effect on the helping attitude than the studying of the coherent biblical story.

According to the two social psychologists the reason behind not helping was the stressful effect of the external circumstances. The question arises if it is really the lack of time that refrained the participants from helping, or this experiment rather supports our hypothesis that we are already immune to the real tension of a well-known biblical story, and it does not make us reassess our values.

---

⁵ DARLEY, J. M., & BATSON, C. D. "From Jerusalem to Jericho": A study of situational and dispositional variables in helping behavior. *Journal of personality and social psychology*, 27/1, 100, 1973.

1. THE RESEARCH

1.1. Methodology

In our research, we asked theology students and actively practicing religion teachers to fill in a two-stage semi-structured questionnaire, which we have compiled. In the questionnaire, we listed ambiguous stories and parables from the Bible, and asked the research participants to write down what they think about each story and if the reactions of the characters were reasonable. (Is Job's anger at God righteous? etc.)

The answers were then decoded by two psychologists and two theologians. We created three different groups to categorize the responses, based on three theories of religious psychology.

1.2. Participants

The questionnaire was filled by 33 theology students and 82 actively practicing teachers.

1.3. Theoretical Background of Categorizing the Responses

The three theories of religious psychology were David Wulff's religious attitudes, Oser-Gmünder's stages of religious judgement and James W. Fowler's stages of faith.

A. David Wulff - Religious attitudes

Analyzing the relationship of psychological schools to religion, David Wulff came to the conclusion that attitudes can be summarized in a two-dimensional model. One dimension is the inclusion of transcendence, the other is symbolic interpretation. The inclusion of transcendence describes the person's openness toward the transcendent being, and symbolic interpretation expresses the attitude to religious doctrines. He represented the two dimensions along two axes,

where the y-axis is the inclusion of the transcendent, with a range between the inclusion and the exclusion of it. On the x-axis is the symbolic interpretation, with literal (fundamentalist) interpretation of the religious doctrines on one end, and symbolic interpretation on the other. Based on the model there are four religious attitudes. Hutsebaut created his post-critical belief scale⁶ based on this model.

The four attitudes:

- orthodoxy: attitude of literal affirmation, affirmation of the transcendent and literal interpretation of religious doctrines
- external critique: attitude of literal disaffirmation, rejection of the transcendent, literal interpretation of doctrines, atheism
- relativism: reductive interpretation is the exclusion of the transcendence but symbolic interpretation of doctrines
- second naïveté: restorative interpretation, affirmation of the transcendent and restorative interpretation of religious doctrines⁷

B. Oser-Gmünder - Stages of religious judgement

In their theory, Oser calls the person's attitude toward God religious judgement, which determines their religious behavior.

He distinguishes five subjective levels irrespective of religious affiliation.

- 1 The first level is the total dependence on God, in which the man is exposed to the functioning of the transcendent.
- 2 On the second level, the person still considers the Ultimate Reality to be omnipotent, but feels that they can influence it with prayers and offerings. A kind of reciprocity appears.
- 3 On the third level, one's attention is diverted to their own auto-

---

⁶ URBÁN SZ. A vallásosság kötődéseméleti megközelítése. Doktori értekezés. Debreceni Tudományegyetem. Debrecen, 2012.

⁷ HORVÁTH-SZABÓ K. (2003). Hazai vizsgálatok a kritika utáni vallásosságskálával. Magyar Pszichológiai Szemle, 58/1, 127-152, 2003.

onomy, recognizing their own responsibilities and thus questioning the existence of the Transcendent.

- 4 On the fourth level, one's autonomy is retained and thus they connect back to God, who will be the basis of their freedom. There is a bilateral connection between God and man.
- 5 The fifth level belongs to the mystics. The relationship with God becomes the essence of human existence, and the freedom comes from and returns to God.⁸

C. James W. Fowler - Stages of faith

In his theory, Fowler starts from the premise that the development of faith can be separated to distinctive stages. He bases it on Piaget's cognitive and Kohlberg's moral development theories. By faith, Fowler means our work of cognizing and organizing the segments of faith. He divides it to seven stages according to the structure of faith and the arrangement of its elements.

Stages of faith:

0. Pre-Stage: Undifferentiated faith (infancy)

Experiencing basic concepts of faith in a relationship with a caregiver, such as faith, trust, and so on. However, it is not true faith yet, only a basis for further development.

1. Intuitive-projective faith (early childhood)

Faith incorporates elements of fantasy and reality. The example of contact persons is important. Still egocentric in thinking, applying everything to him/herself.

---

⁸ KÉZDY A. Fejlődési krízisek késő serdülő- és fiatal felnőttkorban. Doktori értekezés. Semmelweis Egyetem Mentális Egészségtudományok Doktori Iskola. 2010.

2. Mythic-literal faith (school years)

At this stage, faith is also a form of belonging to a community. Children are already able to distinguish between reality and fantasy. Stepping out of their egocentric worldview, they can change their viewpoint and think with God's perspective. Their relationship with God becomes more personal, but at the same time, this stage is characterized by an anthropomorphic image of God. Literal interpretation is typical, possibly leading to conflicts e.g. in reconciling the narratives of evolution and creation.

3. Synthetic-conventional faith (adolescence)

With the emergence of formal thinking, the adolescent becomes capable of abstraction, which helps in interpreting more complex concepts of faith. At this stage, faith plays a major role in the formation of the identity, as the values derived from the belief system help the orientation in the world. Relationships with peers, communities, role models become very important, so the interpretation of an individual's faith also aligns with these factors.

4. Individuative-reflective faith (young adulthood)

In the fourth stage the critical approach of thinking appears, and thus the contents of faith are also questioned. Commitment is made to the values that are acceptable to the individual, and the failure to do so makes the formation of a stable identity impossible. One understands symbols, but does not yet think much about paradoxes of faith.

5. Conjunctive faith (middle age and older adulthood)

Stable identity allows openness to embrace paradoxes and contradictions, which was not possible in the previous stage in order to protect the identity. People at the fifth stage are able to open up to tension caused by different points of view or distinct beliefs considered incompatible.

6. Universalizing faith

This stage is assumed only, no such person appeared among Fowler's interviewees. Unity with God and commitment to the community becomes the main driving force. The person in this stage is characterized by compassion for everyone and a sense of openness and responsibility for the whole world. This often makes them take action, e.g. Mother Teresa of Calcutta.⁹

1.3. The three categories used for decoding

1.3.1. Orthodoxy

The first category was named orthodoxy, which includes answers that emphasize the literal interpretation of the Bible or the unquestionability of the Transcendent. Their faith is characterized by conformism (based on the theories of Wulff, Hutsebaut and Fowler). Other than that, here are the answers where the first level of Oser's theory appears i.e. that man is completely dependent on God.

Examples of responses falling into the category of orthodoxy are:

Adam and Eve in the Garden of Eden: who is responsible for the fall of man? Explain why. (Answer examples below)

- Eve, because it was her who picked the apple from the tree. If she had not picked it, she also had not given it to Adam and they had not fallen into sin.

Can God ask Abraham to sacrifice Isaac?

- Yes, God can ask anything of His children.

Story of Job: Is Job's complaint against God justified?

- I think Job's complaint is understandable, but not justified, because God has not taken anything away from him that violated the essence of his human person.

---

⁹ KÉZDY A. *Fejlődési krízisek késő serdülő- és fiatal felnőttkorban*. Doktori értekezés. Semmelweis Egyetem Mentális Egészségtudományok Doktori Iskola. 2010

1.3.2. Individuative-reflective faith

The name of the second category is individuative-reflective faith, which clearly shows it was based on Fowler's fourth stage of faith. These responses already show a sort of critical perspective on the biblical stories. Respondents dare to question the righteousness of the stories and God. Here appears a quality that is autonomous and independent of God (Oser), and listed here are those respondents, who accept the tension of ambiguous stories, but are not yet able to integrate the opposing feelings.

Examples for answers in the individuative-reflective category:

Can God ask Abraham to sacrifice Isaac? (Answer examples below)

- No, he cannot.

The story of the golden calf: is Aaron responsible for the creation of the golden calf?

- Partly responsible. He didn't oppose it as strongly as Moses, but he wasn't as temperamental as Moses. They were different in nature; he couldn't have acted with such a determination.

Story of Job: Is Job's complaint against God justified?

- Yes, complaining is normal human behavior.

1.3.3. Conjunctive Faith:

The third category, conjunctive faith, was also named after an element of Fowler's theory. This category includes those responses, which clearly show that the respondent is able to deal with intimidating contents, interpret symbolically, overcome the tension and integrate it into his faith and image of God.

Story of Job: Is Job's complaint against God justified? (Answer examples below)

- Yes, he was honest with God about the disasters that hit him.

Can God ask Abraham to sacrifice Isaac?

- Yes. He may seem like a particularly cruel God at first, but this is not the first time Abraham fully trusted him his life, and he

owed God everything, including his child. In this era, human sacrifices were presented to pagan gods that did not even exist, which Abraham knew. I think Abraham had complete trust in his God, and that is why he was committed to the binding of Isaac as he knew God wouldn't want his son's death... though it must have been a terribly difficult situation.

The story of the Good Samaritan: how problematic is the indifference of the priest and the Levite?

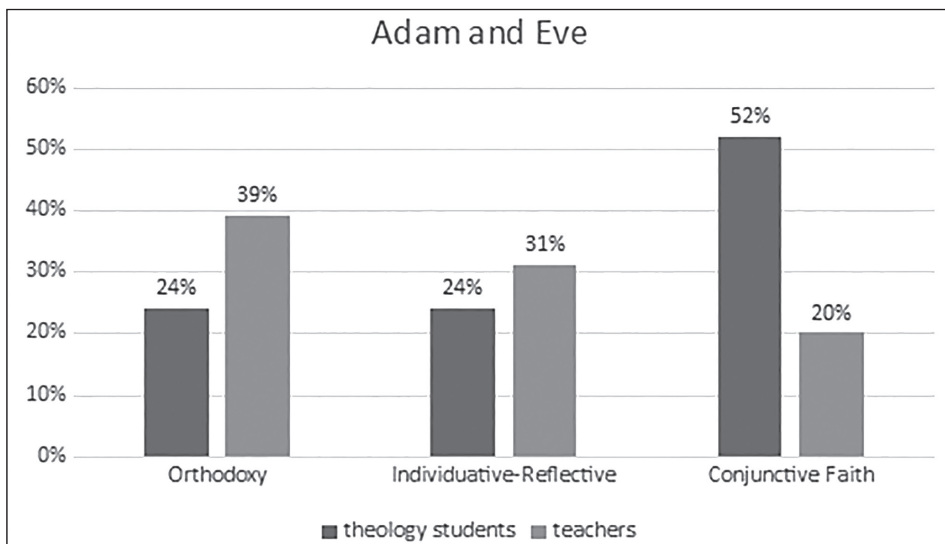
- In the priest's case it was somewhat justified, as he would have become unclean by touch. This however is only religiosity manifested in appearances.

2. RESULTS

The results of theology students are shown on dataset 1 (blue bars), that of teachers are shown on dataset 2 (orange bars).

Question I:

Adam and Eve: who is responsible for the fall of man?

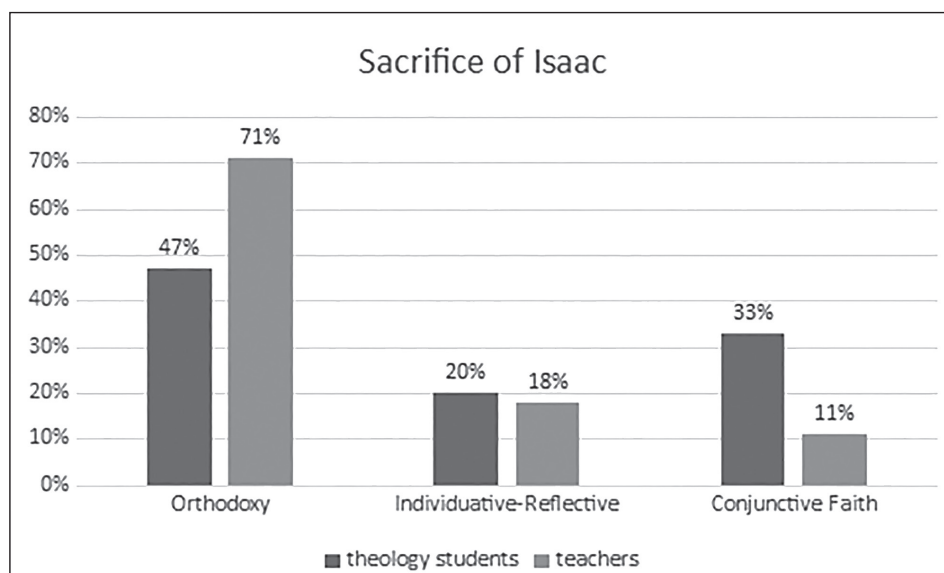
From the theology students' responses 24% were categorized as Orthodoxy, 24% as Individual-Reflective Faith, and 52% as Conjunctive Faith.

From the teachers' responses 39% were categorized as Orthodoxy, 31% as Individual-Reflective Faith, and 20% as Conjunctive Faith.

The answers given to this particular question fell in the following categories: 31,5% in Orthodoxy, 27,5% in Individuative-Reflective Faith and 36% in Conjunctive Faith category.

Question II:

Sacrifice of Isaac is it fair for God to ask Abraham to sacrifice his only child?

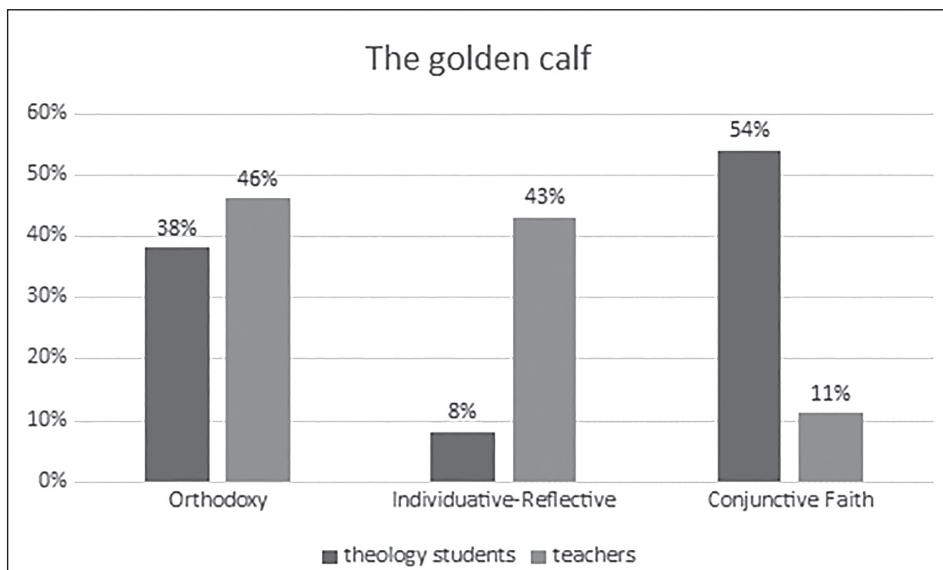
From the theology students' responses 47% were categorized as Orthodoxy, 20% as Individual-Reflective Faith, and 33% as Conjunctive Faith.

71% of the answers of the teachers can be classified as Orthodoxy, 18% as the Individuative-reflective faith, 11% as Conjunctive faith.

The answers given to this particular question were assigned in the following categories; 59% in the Orthodoxy, 19% in the Individuative-Reflective Faith, and 22% in the Conjunctive Faith category.

Question III:

The golden calf: Is Aron Responsible for building the golden calf?

From the theology students' responses 38% were categorized as Orthodoxy, 8% as Individual-Reflective Faith, and 57% as Conjunctive Faith.

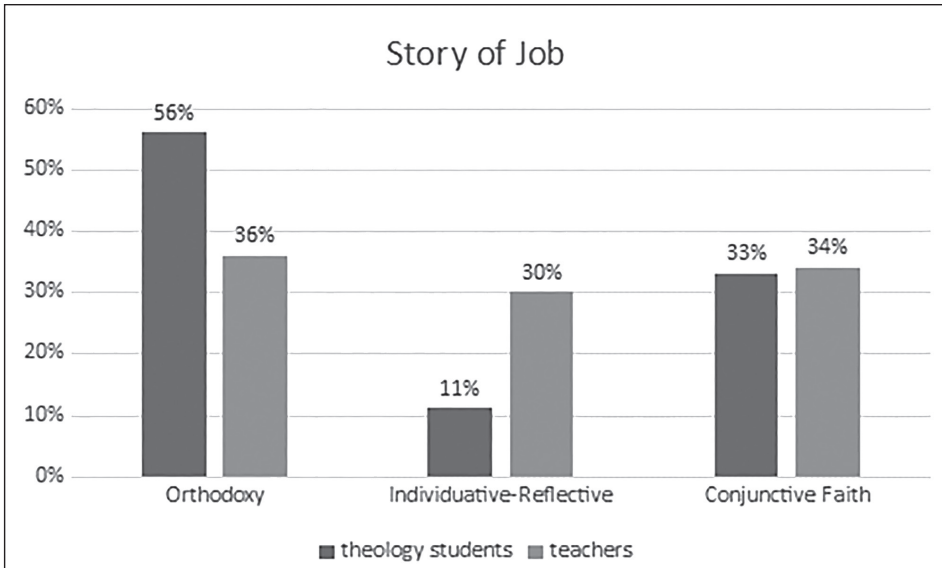
From the teachers' responses 46% were categorized as Orthodoxy, 43% as Individual-Reflective Faith, and 11% as Conjunctive Faith.

The answers given to this particular question fell in the following categories: 42% in Orthodoxy, 25.5% in Individuative-Reflective Faith and 32,5% in Conjunctive Faith category.

Question IV:

Story of Job: Is it right for Job to be angry at God?

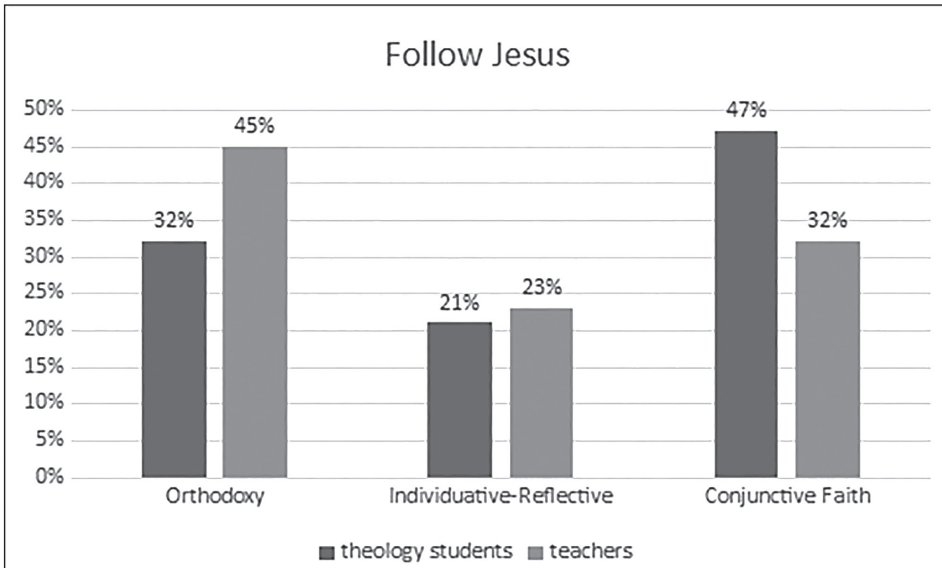
From the theology students' responses 56% were categorized as Orthodoxy, 11% as Individual-Reflective Faith, and 33% as Conjunctive Faith.

From the teachers' responses 36% were categorized as Orthodoxy, 30% as Individual-Reflective Faith, and 34% as Conjunctive Faith.

The answers given to this particular question fell in the following categories: 46% in Orthodoxy, 20.5% in Individuative-Reflective Faith and 33.5% in Conjunctive Faith category.

Question V:

Following Jesus Is it right for Jesus to say: „let the dead bury the dead!

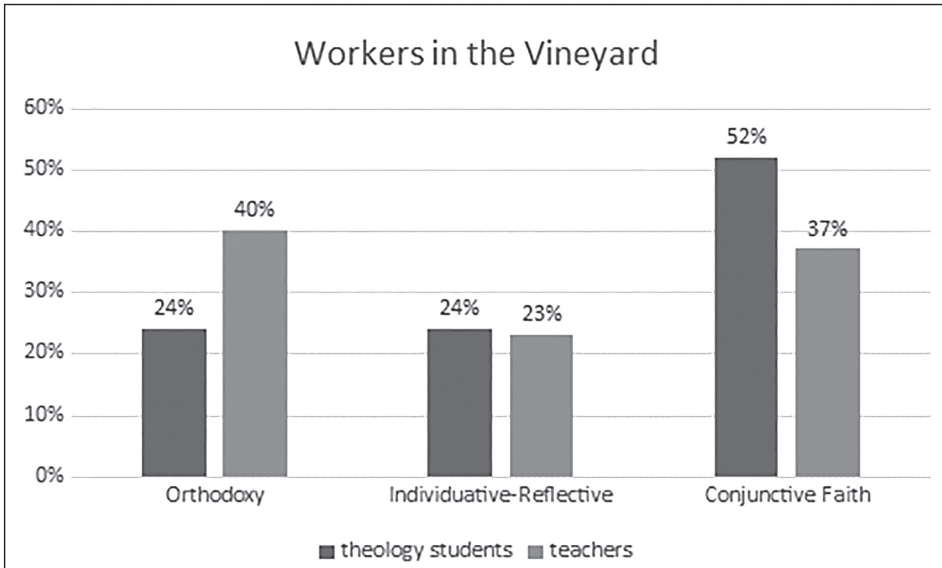
From the theology students' responses 32% were categorized as Orthodoxy, 21% as Individual-Reflective Faith, and 47% as Conjunctive Faith.

From the teachers' responses 45% were categorized as Orthodoxy, 23% as Individual-Reflective Faith, and 32% as Conjunctive Faith.

The answers given to this particular question fell in the following categories: 38,5 % in Orthodoxy, 22% in Individuative-Reflective Faith and 39,5% in Conjunctive Faith category.

Question VI:

Workers in the vineyard (Mt 20,1-16): is it fair that all the workers earn the same wage regardless the amount of work that they have done?

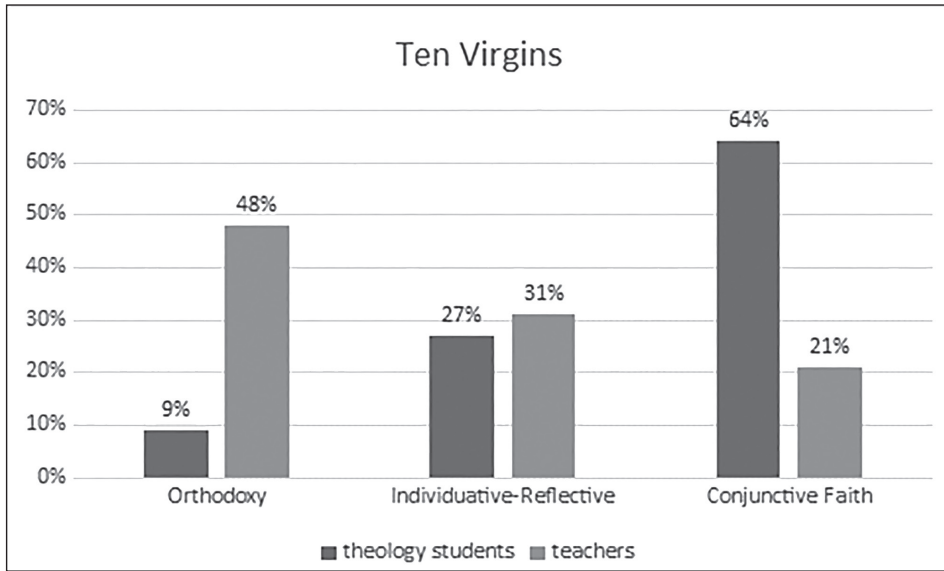
From the theology students' responses 24% were categorized as Orthodoxy, 24% as Individual-Reflective Faith, and 52% as Conjunctive Faith.

From the teachers' responses 41% were categorized as Orthodoxy, 23% as Individual-Reflective Faith, and 37% as Conjunctive Faith.

The answers given to this particular question fell in the following categories: 32% in Orthodoxy, 23.5% in Individuative-Reflective Faith and 44.5% in Conjunctive Faith category.

Question VII:

Ten virgins: is it right that the five clever virgins didn't share their oil with the others?

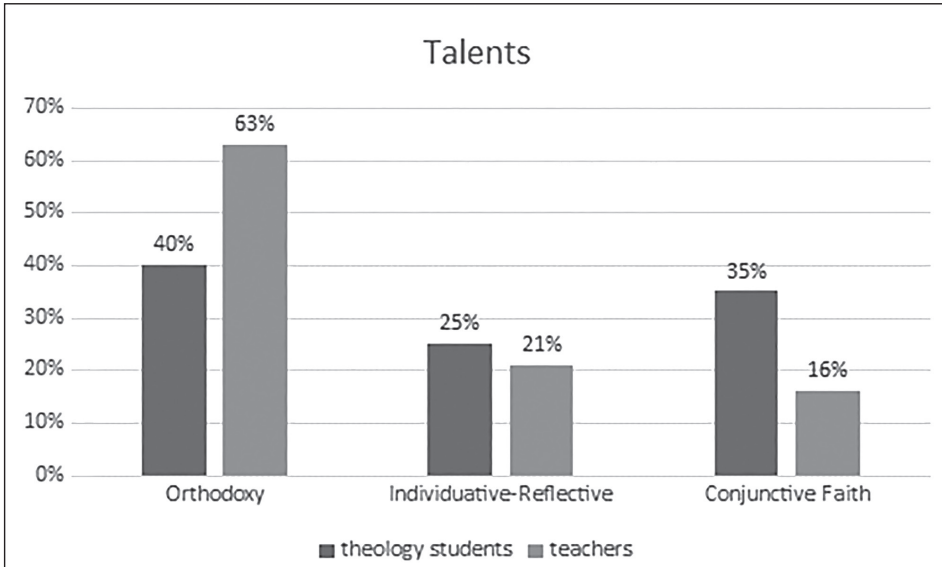
From the theology students' responses 9% were categorized as Orthodoxy, 27% as Individual-Reflective Faith, and 64% as Conjunctive Faith.

From the teachers' responses 48% were categorized as Orthodoxy, 31% as Individual-Reflective Faith, and 21% as Conjunctive Faith.

The answers given to this particular question fell in the following categories: 28,5% in Orthodoxy, 29% in Individuative-Reflective Faith and 42,5% in Conjunctive Faith category.

Question VIII:

Parable of the talents (Mt 25,14-30): was the final judgement fair?

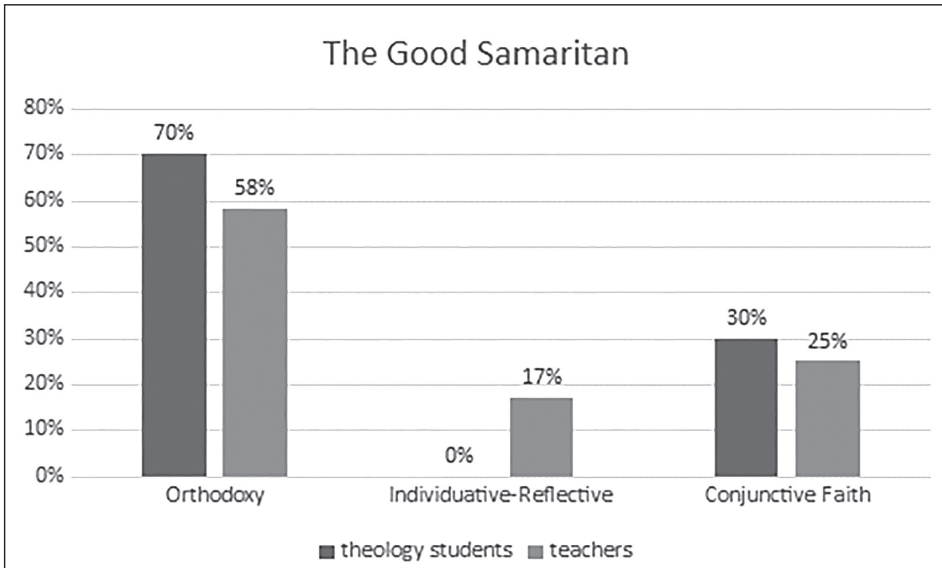
From the theology students' responses 40% were categorized as Orthodoxy, 25% as Individual-Reflective Faith, and 35% as Conjunctive Faith.

From the teachers' responses 63% were categorized as Orthodoxy, 21% as Individual-Reflective Faith, and 16% as Conjunctive Faith.

The answers given to this particular question fell in the following categories: 51,5% in Orthodoxy, 23% in Individuative-Reflective Faith and 25,5% in Conjunctive Faith category.

Question IX:

The Good Samaritan: is it really wrong for the priest and the Levite to be indifferent?

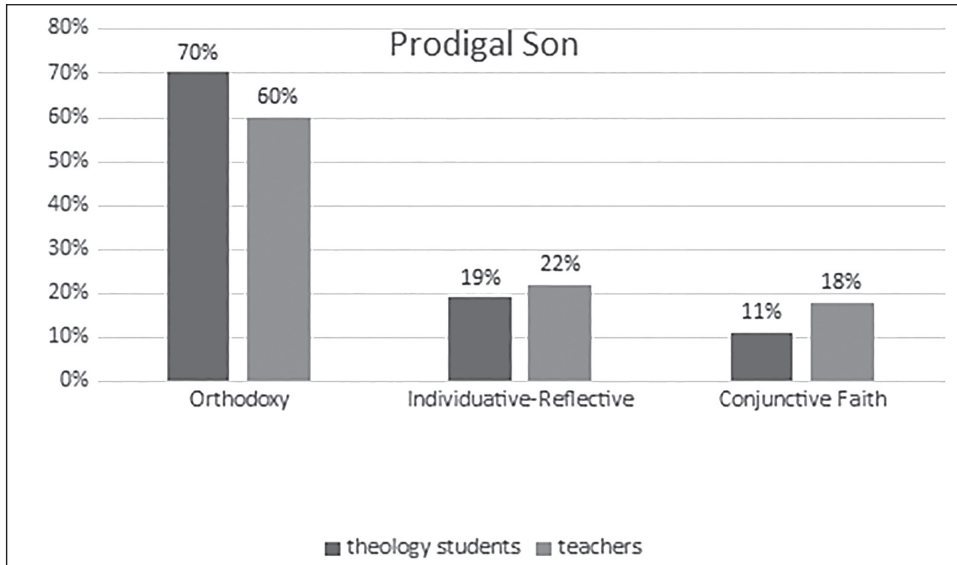
From the theology students' responses 70% were categorized as Orthodoxy, 0% as Individual-Reflective Faith, and 30% as Conjunctive Faith.

From the teachers' responses 58% were categorized as Orthodoxy, 17% as Individual-Reflective Faith, and 25% as Conjunctive Faith.

The answers given to this particular question fell in the following categories: 64% in Orthodoxy, 8,5% in Individuative-Reflective Faith and 27,5% in Conjunctive Faith category.

Question X:

The prodigal son: was the father fair to both of his sons?

From the theology students' responses 70% were categorized as Orthodoxy, 19% as Individual-Reflective Faith, and 11% as Conjunctive Faith.

From the teachers' responses 60% were categorized as Orthodoxy, 22% as Individual-Reflective Faith, and 18% as Conjunctive Faith.

The answers given to this particular question fell in the following categories: 65% in Orthodoxy, 20.5% in Individuative-Reflective Faith and 14.5% in Conjunctive Faith category.

Summary

The responses of the theological students were: 41% Orthodoxy, 17% Individuative-reflective faith and 42% Conjunctive faith.

The answers of the teachers were: 51% classified as Orthodoxy, 26% as Individuative-reflective faith and 23% as Conjunctive faith.

Overall, the answers fall in the categories as follows: 46% Orthodoxy, 21.5% Individuative-reflective faith and 32.5% Conjunctive faith.

CONCLUSION

In our research, we wanted to find an answer to how theology students and actively practicing religion teachers deal with ambiguous parables that are hard to untangle. Three theories of religious psychology were used to decode the responses, and to create three categories to classify the answers. The results show that 46% of the responses can be classified as orthodoxy, 21.5% as individuative-reflective faith, and 32.5% as conjunctive faith.

The high number of the answers from both theology students and actively practicing religion teachers falling into the category of orthodoxy is quite thought-provoking. It draws attention to the need to emphasize the strengthening and development of critical approach in the training of theologians and religion teachers. If critical thinking does not develop and thus the elements of the belief are not questioned, a higher-level conjunctive faith cannot evolve. It is also interesting to note that answers of orthodoxy appeared at a higher rate among teachers than among theologians. We presume that the teacher's role conserves certain questions of belief. The interaction with children can put them under pressure and they might need to give an answer even to biblical stories that are difficult to interpret and this can force teachers to form a definite opinion about the meaning of such stories. This on the other hand prevents them from experiencing the tension, which would deepen their relation to the meaning.

We think it is necessary to mention that the task of decoding answers was made difficult by the fact that it was not clear if the response comes from deep faith or is merely learned. To be able to find out more about the research question a more complex examination of the topic is considered important. It is worth pursuing further studies on the field for a more precise clarification of the research results.

BIBLIOGRAPHY

- Darley, J. M., és Batson, C. D. „From Jerusalem to Jericho’: A study of situational and dispositional variables in helping behavior.” In *Journal of personality and social psychology* 27/1 (1973), 100.
- Horváth-Szabó, K. Hazai vizsgálatok a Kritika utáni vallásosságskálával. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 58/1 (2003): 127-152.
- Kézdy, A. A. *Fejlődési krízisek késő serdülő- és fiatal felnőttkorban*. Doktori értekezés. Semmelweis Egyetem Mentális Egészségtudományok Doktori Iskola (2010).
- Gusztáv Kovács. “Az etikai gondolat kísérletek osztálytermi működéséről.” In *Példabeszédek, élettörténetek és gondolat kísérletek*. Eds. Réka Csonta and Gusztáv Kovács. 70-78. Pécs: PPHF, 2021.
- _____. “Intuíció és erkölcsi nevelés.” In *Az elbeszélés ereje*. Eds. Gusztáv Kovács and Ottilia Lukács (Pécs: PPHF, 2019), 81.
- _____. *Thought Experiments in Ethics*. Pécs: PPHF, 2021.
- URBÁN SZ. A vallásosság kötődéseméleti megközelítése. Doktori értekezés. Debreceni Tudományegyetem. Debrecen, 2012.

PIOTR MORCINIEC, RIMAI BÁLINT (FORD.)

A CSALÁDON BELÜLI GYERMEKKORI MAGÁNYRÓL - TÉNYEK, OKOK ÉS LEHETŐSÉGEK

Amikor a magányról beszélünk, akkor vagy egy olyan személyt képzelünk el, aki önszántából választotta ezt az élethelyzetet, vagy egy olyat, akinek egyszerűen „nem alakult jól” az élete, és saját akaratán kívül maradt egyedül. A magány tapasztalata voltaképp az emberi lét lényegébe ütközik, hiszen a társas kapcsolatok definíció szerint az ember alapvető létszükségletei közé tartoznak. A magány és a családi élet együttes megléte ily módon először ellentmondásosnak tűnhet. Bizonyos körülmények között azonban mégis könnyen elképzelhető, hogy például a patológiai esetekkel, gondatlansággal vagy erőszakkal is jellemezhető családok gyermekkorú tagjait érintheti e probléma. A cikk címe ezzel együtt mégsem követel meg ilyesfajta szűkítést, mivel az elfogadott hipotézis szerint a legtöbb családban a gyermekek egy bizonyos életkorban a magányt általánosan állandó vagy átmeneti állapotként élik meg.¹

A GYERMEKKORI MAGÁNYÉRZÉS JELENSÉGÉNEK FŐBB JELLEMZŐI²

A magányt különböző kifejezésekkel is leírhatjuk, például lelki magány, lelki árvaság vagy elidegenedés. Személy szerint továbbiakban

---

¹ Marta Kowalewska, Anna Goździalska, and Jerzy Jaśkiewicz, „Cierpienie w samotności wśród ludzi – o samotności dziecka we współczesnej rodzinie,” *Państwo i Społeczeństwo* 2013, no. 1 (2013): 97.

² Die aufbereitete Dissertation von Monika Bobulska: Ethische Aspekte des Freizeit-Verbringens im Kontext des Phänomens der Einsamkeit von Kindern, widmet sich dem Problem der Überwindung der Einsamkeit von Kindern. Große Dankbarkeit für Ihre Hilfe bei der Erstellung dieses Textes.

egyszerűen a magány kifejezést kívánom használni, amely a jelen-ség valamennyi vonulatát magában foglalhatja. A gyermekkori ma-gányérzet a jelenkori civilizáció és társadalom változásának egyik jele. A magány olyan szubjektív emberi tapasztalatként határozható meg, amely a más emberekkel és az önmagunkkal való kapcsolat hiányában mutatkozik meg. Ez a jelenség negatív érzelmi állapottal, pszichikai kényelmetlenségérzéssel is társul, melyek korlátozhatják az egyén fejlődését, és nyugtalanságot okozhatnak. Mindez pszicho-lógiai terhet jelent, és veszélyezteti az egyén mentális egészségét.³ A magány ilyesfajta értelmezését a másikkal való ragaszkodás, a má-sok iránti megértés és elfogadás hiánya jellemzi. Ily módon az egyén magányát az olyan személyes kapcsolódási pontok hiánya határoz-za meg, mint a szeretet, a tisztelet és megértés, amelyek alapvetően személyek közötti kontaktusokat hoznának létre (itt: szülő-gyermek kapcsolat). Pszichológiai szempontból ez a jelenség az egyén olyan belső megélésére utal, amely egy másik jelentős személlyel való szo-ros kapcsolatának hiányával függ össze, s amely tönkretelheti annak egyensúlyát és biztonságérzetét.⁴

Sok kutató foglalkozik a gyermekek elszigeteltségének problémá-jával. E jelenségnek a fokozódását, illetőleg egyre összetettebb okait és veszélyes következményeit is megállapították már. Néhány példa: Norvégiában becslések szerint a 7–16 év közötti gyermekek 20,5%-a hetente vagy akár naponta érzi magát magányosnak.⁵ Lengyelor-számban 2016-ban több mint 116 000 telefonhívást fogadtak a segély-vonalak olyan gyermekektől, akik elpanaszolták az embertársaiktól származó elutasítást, félreértéseket és a szüleik támogatásának hi-

---

³ Zofia Dołęga, *Samotność młodzieży – analiza teoretyczna i studia empiryczne* (Katowice: Wyd. Uniw. Śląskiego, 2003) 22-24.

⁴ Jacek Śliwak, Urszula Reizer, and Józef Partyka, „Poczucie osamotnienia a przystosowanie społeczne”, *Studia Socialia Cracoviensia* 7, no. 1 (2015): 64. s. 61–78.

⁵ Audhild Løhre, “The impact of loneliness on self-rated health symptoms among victimized school children,” *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health* 6, no. 1 (May 2012): 3. <https://doi.10.1186/1753-2000-6-20>.

ányát.⁶ A média tudósításai azt mutatják, hogy a gyermekek 20%-a nem érzi magát boldognak, és az iskolás korú gyermekek 70%-át nem ölelik meg rendszeresen a szülei.⁷ A lengyel vizsgálatokban a tinédzserek növekvő öngyilkossági aránya a magányhoz is kapcsolható.⁸ A gyermek elszigetelődése általában nem a szabad választásának az eredménye, hanem azoké a szociális körülményeké, amelyek súlyos funkcionális rendellenességre vagy a családi élet kritikus helyzeteire utalnak.⁹

Feltételezzük, hogy „a gyermek soha nem igyekszik keresni a magányt, elszigetelődni vagy bezárni a belső világát, benyomásait és gondolatait. A gyermek elszigeteltsége egyfajta szükségyszerűség, amelyre a másokkal való kapcsolattartás kudarca okán kényszerül. Mindig egy bizonyos élethelyzet eredménye, [...] amelyet az jellemez, hogy a gyermek és más emberek (anya, apa, testvérek, barátok) közötti kapcsolat meggyengül, fellazul ...”¹⁰

Az egyik szerző a magány érzését „(...) annak az egyénnek a mentális állapotaként írja le, amelyiknek viszonylag tartósan beteljesületlen igényei vannak az elfogadásra, az összetartozásra és a szeretetre, ezzel együtt a pozitív társadalmi kapcsolatok kiépítésére [...] más emberekkel kapcsolatban. Ezt az állapotot kellemetlen pszichikai megélések (szomorúság, neheztelés, depresszió) okozzák, amelyek káros hatással vannak az egyén fejlődésére, aktivitására és társadal-

---

⁶Justyna Suchecka, „Dzieci masowo dzwonią na telefon zaufania. Prośby o pomoc,” *Gazeta Wyborcza*, 27 November, 2013, http://wyborcza.pl/1,76842,15028285,-Dzieci_masowo_dzwonia_na_telefon_zaufania__Prosby.html.

⁷Informacja prasowa Kliniki Inventiva, „Dziecko (nie)szczęśliwe?,” <http://www.forumpediatryczne.pl/artukul/dziecko-nie-szczesliwe/11912>.

⁸Antoni Szymański, „Trzeba przerwać samotność nastolatka,” *eKAI* 24 May, 2017, <https://ekai.pl/trzeba-przerwac-samotnosc-nastolatka/>.

⁹Henryk Cudak, „Mikrospołeczne uwarunkowania osamotnienia dziecka we własnej rodzinie,” *Pedagogika Rodziny. Family Pedagogy*, no. 1 (2011): 34.

¹⁰Jadwiga Izdebska, „Dziecko osamotnione w rodzinie dysfunkcyjnej – przejawy, przyczyny, wsparcie,” in *Pedagogika opiekuńcza. Przeszłość- terażniejszość – przyszłość*, edited by Elżbieta Jundziłł, and Róża Pawłowska (Gdańsk: Harmonia, 2008), 362.

mi alkalmazkodására.”¹¹ A magányérzet az egyén saját érzéseitől, érzékenységtől, szükségleteitől függ, de annak személyes beállítottságától is. Összefoglalva elmondható, hogy a gyermek magánya abból adódik, hogy a szülők nem tudják kielégíteni a gyermek alapvető mentális, érzelmi és lelki szükségleteit.¹² Izdebska a gyermek magányát „mentális kényelmetlenségként”, egyfajta „érzelmi éhségként” írja le, amely a gyermek és a szülők közötti nem megfelelő érzelmi kapcsolatokból fakad, és amely megzavarja a gyermek megfelelő fejlődését is.¹³

A gyermek elszigeteltsége nagyon szorosan összefügg a primer környezetével, a családdal. Ez jelentősen befolyásolja ennek az érzésnek a kialakulását. A magány állapotának lényege a szeretet és a megértés hiányának, az elhagyatottságnak, az elutasításnak és az el nem fogadásnak az érzése, amely nemcsak az árvákat (természeti és szociális szempontból) érinti, hanem rendszeresen, sőt állandóan kíséri a gyermekeket és serdülőket a látszólag „normális” családok esetében is.¹⁴ Az ilyen családokban a szülők gyakran hiányoznak a gyermek életéből: nem nyújtanak neki kellő támogatást. Ennek következménye a bizonytalanság, a bizalmatlanság és az élettől való félelem, egy későbbi szakaszban a gyermek elvesztése lehet.¹⁵ A magány érzése tehát a gyermek reakciója arra, hogy a szülők csak részben vagy egyáltalán nem elégítik ki a szeretetnek, a családi kapcsolatoknak, az elfogadásnak és a párbeszédnek az igényét, és hogy

---

¹¹ Aleksandra Maciarz, *Mały leksykon pedagoga specjalnego* (Kraków: Impuls, 2005): 26.

¹² Magdalena Ewa Ruszel, „Sieroctwo duchowe dziecka,” *Studia Gdańskie* 28 (2011): 153.

¹³ Izdebska Jadwiga, „Samotność dziecka,” in *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku*, edited by Tadeusz Pilch (Warszawa: Żak, 2006): 657.

¹⁴ Teresa Ewa Olearczyk, *Sieroctwo i osamotnienie. Pedagogiczne problemy kryzysu współczesnej rodziny* (Kraków: WAM 2007): 97.

¹⁵ Marzena Sendyk, „Osamotnienie dziecka w rodzinie. Przegląd badań,” *Małżeństwo i Rodzina* no. 8 (2003). <http://www.psychologia.edu.pl/czytelnia/58-maestwo-i-rodzina/665-osamotnienie-dziecka-w-rodzinie-przeglad-badan.html>.

csupán biológiai és anyagi szükségleteiket veszik figyelembe. Ez a családon belüli, belső érzelmi elszigeteltségből fakadhat.¹⁶ A gyermekkori magány jelenségének elemzésekor figyelembe kell venni ennek a nehéz tapasztalatnak az időtartamát, okait és az alanynak abba a tudatba vetett hitét, hogy e helyzetet szabályozni, illetve befolyásolni tudja.¹⁷

A lengyel kutatók egyike kísérletet tett arra is, hogy meghatározzon egy alacsonyabb, gyengébb, és egy magasabb, erősebb magányérzetet. A kutatásban 90 különböző, 11 és 13 év közötti gyermek vett részt. Az eredmények alapján két szélsőséges csoport volt elkülöníthető: magányos gyermekek (magas pontértékekkel) és szociális gyermekek (alacsony pontértékekkel). A kutatások kimutatták, hogy azok a gyermekek, akik jelentősebben magányosnak érzik magukat, zárkózottabbak, introvertáltabbak, érzékenyebbek, félénkebbek és hajlamosabbak túlgondolni a problémáikat. Fokozottan feszült helyzetekben rendszerint önostorozó, önbizalomhiányos és értékvesztett magatartást, következésképpen pedig depresszív hangulatot, pesszimista elképzeléseket mutattak.¹⁸

A gyermekek kiszolgáltatottsága, vagyis a tudat, hogy a családon belül nincs lehetőség a változásra és pozitív visszajelzésre, azt eredményezi, hogy a gyermek inkább azonnal kerülni kezdi a kapcsolatot azokkal a kortársaival és a szülőkkel, akik egyre inkább távolságtartóak vele szemben. Ennek következményeként a gyermek elhatárolja magát a külvilágtól, beleragad a saját belső megéléseinek és fájdalmas tapasztalatainak világába, így egy javarészt befelé forduló, a közelállók elutasításától nem mentes, szomorú gyermekkora alakulhat ki.¹⁹

---

¹⁶ Róża Pawłowska, and Elżbieta Jundziłł, *Pedagogika człowieka samotnego* (Gdańsk: Wydawnictwo Gdańskiej Wyższej Szkoły Humanistycznej, 2006): 21.

¹⁷ Zofia Dołęga, „Skala poczucia samotności (SBS-C) do badania dzieci – doniesienia wstępne,” *Psychologia Rozwojowa* 22, no. 1 (2017): 98.

¹⁸ Maria Oleś, „Psychologiczna charakterystyka dzieci o wysokim i niskim poczuciu osamotnienia,” *Roczniki Psychologiczne* 9, no. 1 (2006): 121.

¹⁹ Jadwiga Izdebska, *Dziecko w rodzinie u progu XXI w. Niepokoje i Nadzieje* (Białystok: Trans Humana, 2000): 150.

A családdal és a közvetlen környezettel való személyes kapcsolatok hibái, felületessége azt okozzák, hogy amennyiben a gyermek szeretet iránti igénye nem talál kielégülésre, úgy a gyermeknél érzelmi rendellenességek léphetnek fel. Ezek megakadályozhatják abban, hogy a jövőben tartós kapcsolatokat alakítson ki társaival, ezáltal egészségtelenül, nem megfelelően reagáljon olyan élethelyzetekre, mint például egy válás, egy kudarc vagy épp egy másik személytől kapott kritika.²⁰

A GYERMEKKORI MAGÁNY FŐBB OKAI

A pszichológiai kutatási paradigma összefüggésében a magány jelenségét vizsgálva, annak összetettsége miatt, több dimenzió is figyelembe veendő: a szubjektív dimenzió (az, akinek magányérzése van), a relációs dimenzió (aki miatt, akivel kapcsolatban magányosnak érzi magát), időbeliség (ideiglenes vagy krónikus magány), a magány értékelése (pozitív, negatív, ambivalens), a szubjektív kontroll mértéke (kényszerű vagy önkéntes magány).²¹ A gyermekkori magányt (fent említett összetettsége, fokozatai és osztályozása alapján) különböző csoportokra oszthatjuk.

Az okok első csoportja a *modern civilizációs és kulturális változásokra* vonatkozik. A társadalmi élet jelenlegi helyzete korlátlan fogyasztást és közönyt eredményez a pluralizmus, az elfogadás és a relativizmus szlogenei által elkendőzve. A városi élet névtelensége, a közösségek fokozatos összeomlása és a család fogalma elleni támadások mind-mind hozzájárulnak a társadalmi elidegenedéshez. Ezt csak elmélyíti a virtuális világ, amely ma már sok fiatal számára az egyetlen fontos szociális felület. Ennek eredményeképpen „kommu-

---

²⁰ Halina Semenowicz, *Kształtowanie więzi rodzinnej*, (Warszawa: Instytut Wydawniczy CRZZ, 1996): 85-89.

²¹ Anna Wojnarska, Katarzyna Korona, „Poczucie osamotnienia a nieprzystosowanie społeczne,” *Niepełnosprawność. Dyskursy pedagogiki specjalnej* no. 28 (2017): 174.

nikációs rabszolgáság” alakul ki, amelyben az internet fontos szerepet játszik, különösen a közösségi médiára vonatkozóan.²² A személyek közötti kommunikáció ezzel sajátos jelleget ölt. A gondokról, problémákról vagy frusztrációkról nem vesz tudomást a közösség, így azokat az egyénnek kizárólag magának kell megélnie. A fiatalok nem rendelkeznek megfelelően mély szülői kapcsolatokkal, nem kapnak elég érdeklődést és odafigyelést, így megpróbálják kompenzálni a helyzetet. A szülők hiánya egyfajta üzenetté válik. A fiatalok oktatási terét is az interaktív média fejleszti, tölti ki és váltja fel.²³ A kommunikációs média fejlődése, ami úgy tűnik, hogy megkönnyíti a kapcsolatokat, valójában problémákat okoz a közvetlen kommunikációban. Ezt a hatást „hálózat magánya” kifejezés szemlélteti, mely szerint a közösségi háló felhasználója bár sok online ismerőssel rendelkezik, a való életben azonban még sincsenek barátai.²⁴

Egy másik szintér, amely szintén befolyásolja a gyermek magányérzetének kialakulását, az maga a család. A család (egyre gyakoribbá váló felbomlása) mind jelentősebb faktorrá válik a kapcsolatok és érzelmi kötelékek kutatása terén. Ez a felbomlás, szétesés főképp a normálistól eltérő emocionális viszonyban, a nem megfelelő szülő-gyermek kapcsolatban²⁵, a gyermek problémái felé irányuló kis mennyiségű és felületes figyelemben, a beszélgetésre, közös étkezésekre, közös játékokra jutó idő hiányában, az általánosan gyenge érzelmi kötődésben nyilvánul meg. Az is előfordulhat, hogy a túlzott munkahelyi terhek, szülői feladatok és a fáradtság vezet a szülők között különböző félreértésekhez és vitákhoz, ami szintén elmélyítheti a gyermek magányát, s amitől olykor úgy érezheti, hogy önmaga is felelős e konfliktusok kirobbanásáért. A szülők nem megfelelő attitűdjeit is meghatározhatjuk: következetlenség, túlzott követelmé-

---

²² Mariusz Sztaba, „Pedagogika integracyjna wobec wieloaspektowego problemu samotności człowieka,” *Rozprawy Społeczne* 7, no. 1(2013): 54.

²³ Olearczyk, *Sieroctwo i osamotnienie*, 156.

²⁴ Wojnarska, and Korona, „Poczucie osamotnienia,” 177.

²⁵ Karolina Słomka, and Sylwia Józwiak, „Poczucie osamotnienia dziecka we współczesnej rodzinie – zarys problematyki,” in *Samotność dziecka we współczesnej rodzinie*, edited by Dorota Sikora (Chełm, 2011): 5.

nyek a gyermek felé, az autonómia korlátozása, illetőleg elutasítás. Ez utóbbi a gyermekkorban a magány alapvető forrása. E negatív szokások megnyilvánulhatnak abban, hogy a szülők elhanyagolják a gyermeket vagy épp hideg, távolságtartó közegben nevelik, elégedetlenek vele, túl nagy követeléseket támasztanak felé, amelyek nem teljesítése után triviális, banális indokokkal vádolják meg, túlzottan szigorú fegyelemben tartják, vagy akár a pszichológiai bántalmazás különböző formáival is élnek. Az érzelmi távolságtartás és a túl magas elvárások következményei a következők lehetnek: depresszióra való hajlam, a biztonságérzet megrendülése, félelem, bűntudat, alacsony, sérült önbecsülés.²⁶

A család intézményének működésében napjainkban minden családtag gyakran kizárólag a saját céljait és feladatait követi, s arra törekszik, hogy olyan saját igényeket és törekvéseket elégítsen ki, melyek nem feltétlenül egyeznek a család érzelmi és társadalmi céljával. Maga a tény, hogy a családtagok fizikailag bár együtt vannak, valójában kiélezheti ezt a helyzetet, mert a mindennapos közöny, a megszokások, a valódi kapcsolatok elkerülése, a belső ellentétek szellemileg-lelkileg valójában elhatárolják egymástól a családtagokat. A gyermek megértésének nehézségei, az együttműködés és a szülői támogatás hiánya a különböző családi, iskolai vagy akár hétköznapi szituációkban valójában erősítik az egyedüllét érzését. A gyermekek úgy élik ezt meg, hogy egyedül maradtak a saját életükkel és problémáikkal. A gyermek magányának tehát egyik legfontosabb és legismertebb okozója, hogy a szülők nem mutatják ki a szeretetüket.²⁷

Napjainkban az általános anyagi nehézségek, ugyanakkor a velük párhuzamosan növekvő gazdasági törekvések, befektetések azt okozzák, hogy különösen az apák vállalnak további feladatokat, többletmunkát. A jó anyagi helyzet elérésére való törekvés mellett a felesleg felhalmozása válik a gazdasági tevékenységek alapvető indítékává.

---

²⁶ Agnieszka Rowicka, „Źródło osamotnienia dziecięcego we współczesnej rodzinie,” in *Wybrane obszary dysfunkcjonalności rodziny*, edited by Mieczysław Dudek (Krasnystaw: Polianna, 2010): 147.

²⁷ Cudak, „Mikrospołeczne uwarunkowania,” 34.

Ez azonban csak más, fontosabb értékek (különösen a családdal töltött idő rovására) tud megvalósulni. Sok családban nincs elég idő a gyermekkel való kizárólagos és közvetlen kapcsolatra, és ez még az otthoni elfoglaltságok ideje alatt sem oldódik meg.²⁸ A szülőtől származó érv, miszerint csak a család anyagi helyzetét szeretné ezzel javítani, nem meggyőző a gyermek számára. Ezt a helyzetet az iránta való csekély érdeklődés kifejeződésének tekinti. Ezzel együtt a szülők olykor bébisittert is fizetnek, hogy kompenzálja e hiányt, ahelyett, hogy magukról a gyermekekről gondoskodnának inkább. Ilyen helyzetben nehéz a gyermeknek megbirkózni a csalódással, és annak érdekében, hogy fenntartsa a pozitív visszacsatolásokat, mindenáron megpróbálja felkelteni a szülei figyelmét. Minthogy a negatív magatartásformákra a szülők is jobban felfigyelnek (pl. agresszív magatartás, idegesség, szorongás, testi-fiziológiai tünetek, étvágytalanság), a gyermek gyakran öntudatlanul választja az ilyen viselkedést. Végül a gyermek, annak ellenére, hogy az a szülei elméletileg ott tartózkodnak a mindennapjaiban, a folytonos elhagyatottság érzésével nő majd fel.²⁹

Ne feledkezzünk meg emellett a szülői nevelés olykor fellépő *tekin-télyelvű stílusáról* sem. A gyermek képességeit túlszárnyaló irreális igények megakadályozhatják őt abban, hogy elismerésben, dicséretben részesüljön a szüleitől. A gyermek gyakran csak azt hallja, hogy mennyire ügyetlen, felelőtlen, lusta vagy ostoba. A szülők ilyesfajta visszajelzése azt éreztetheti a gyermekkel, hogy nemkívánatos, léte egyszerűen szükségtelen és soha nem lesz méltó arra, hogy elnyerje szülei tetszését. Fontos megjegyezni, hogy mind a felesleges és túlzó büntetés, mind pedig az értelmetlen és vég nélküli jutalmazás a gyermek közönyéhez, elidegenedéséhez vezethetnek.³⁰ A túl szigorú-

---

²⁸ Marzena Sendyk, *Spoleczne przystosowanie dzieci z poczuciem sieroctwa duchowego* (Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls, 2001): 48.

²⁹ Tomasz Bajkowski, „Samotność dziecka w rodzinie,” in *Rodzina XX w. wobec dobra dziecka*, edited by Józef Wilk (Lublin: Katedra Pedagogiki Rodziny KUL, 2003): 438.

³⁰ Pawłowska, and Jundziłł, *Pedagogika człowieka samotnego*, 31.

an büntetett gyermeknek alacsonyabb lesz az önbecsülése, amit az általa mutatott hiányosságok is megerősítenek benne, következésképpen érzelmileg mindenkitől elszigeteli magát. Másrészt, amikor a gyermek szülői figyelem és megfelelő érzelmi támogatás helyett egyszerűen ajándékokat kap csupán, úgyszintén magányosnak érezheti magát. A szülők és a gyermek közötti megértés hiánya a családban blokkolja a gyermek gondolatainak és érzelmeinek spontán és akadálytalan kinyilvánítását, megosztását, valamint a gyermekbe és annak gondjaiba, képességeibe vetett bizalmat. Ennek eredményeképpen a gyermek sem bíz meg a szüleiben, s minduntalan befelé fordul „saját világába”, saját tapasztalataihoz és saját problémáihoz.³¹

Sok családban a családtagok között folyamatosan negatív, ideges, feszült és zajos légkör uralkodik. Egy ehhez hasonló otthoni atmoszféra, amely egyszerűen kedvezőtlen a megfelelő együttműködéshez, elsorvasztja a családi kötődéseket, lelki-érzelmileg elhatárolja egymástól a házastársakat, a szülőket és gyermekeket. A párbeszéd egy ilyen családi környezetben igencsak gyenge, a családtagok a mindennapokban is inkább szétszóródnak, nem közösködnek egymással. Ez az állapot is a gyermek mentális-érzelmi elidegenedését okozhatja. A kvantitatív kutatások szerint ez a fajta negatív légkör a családok 37,1%-nál van jelen.³²

Összefoglalva elmondható, hogy a családon belüli érzelmi kiüresedés gyakran csak elrejtve lelhető fel a társadalmi szempontból látszólag jól működő családi álarc mögött. A prioritás az, hogy a család egy külső szemlélőnek tetsző képet hoz létre, és a családtagok közötti, kölcsönös érzelmi kapcsolatokra helyeződik a hangsúly. Az érzelmek megélését, kifejezését, a nyílt beszédre való kísérleteket a nemkívánatos gyengeség jeleként fogják fel az emberek. Ez

---

³¹ Mirosława Gawęcka, *Poczucie osamotnienia dziecka w rodzinie własnej* (Toruń: Wyd. Adam marszałek, 2004): 37.

³² Sławomir Cudak, „Atmosfera domu rodzinnego jako przyczyna osamotnienia dziecka we własnej rodzinie,” in *Profilaktyka zagrożeń dzieci i młodzieży. Studia i Monografie*, edited by Sławomir Cudak (Łódź, Warszawa: Wyd. Społecznej Akademii Nauk, 2015): 63.

automatikusan arra tanít minket, hogy rejtjük el valódi érzelmeinket a másik elől, és csak a család lehet a különböző magatartási formák, őszintébb megélések kifejezésére alkalmas közeg. Gyermekeknél ez az ellentmondás az elidegenedés tüneteinek megjelenéséhez vezet.

LEHETŐSÉGEK A MAGÁNY LEKÜZDÉSÉRE

A gyermekek egészséges fejlődése nyomán a fent említett negatív hatások mennyisége arra hathat ösztönzőleg, hogy a magányérzet lehetséges prevenciós és kezelési módszerei is górcső alá kerüljenek. Az első lépés a gyermekek érzelmi és pszichológiai szükségleteinek felismerése, annak érdekében, hogy segítséget kaphassanak a magány leküzdésére vonatkozólag.

Az ún. „viselkedésháromszög” fontos elméleti eszköz lehet a magány ellen való segítségadás érdekében: párbeszéd (kommunikáció) – ajándék, adomány (ebben az értelemben maga a gyermekre fordított figyelem) - összetartozás (a gyermekkel együtt töltött szabadidő).

Mivel a magányos gyermekek magatartása a természetszerű viselkedési normákra vezethető vissza, elengedhetetlennek tűnik a megrögzött, sematikus életmód megszakítása, annak érdekében, hogy legyőzzék az egyedüllét érzését. A tény, hogy a szülők részvétele a gyermek életében segít minimalizálni vagy teljesen leküzdeni a gyermek magányérzetének a kialakulását, prevenciós lehetőségek széles körét teremti meg.

Különösen a gyermekkel töltött szabadidő jelenthet új lehetőségeket. A szabadidő olyan színtér a gyermek életében, ahol a másokkal való kapcsolatok az önkéntességen és a kölcsönös örömmön alapulnak. Ilyen helyzetben a gyermek tartós és intenzív kapcsolatokat építhet ki társaival, ezáltal szintén csökkentve a magány kockázatát. Ilyen tevékenységek közé tartozik például a testmozgás és sport, a kulturális tevékenységek, a turizmus és a rekreáció.

Amikor gyermekek szabadidejüket a közvetlen hozzátartozóikkal, rokonaikkal (szülők, testvérek, nagyszülők) töltik, olyan társas kapcsolati hálót hoznak létre, amely megakadályozza a jövőbeli el-

idegenedést. A gyermekek (preferenciáiknak, érdeklődési körüknek és lehetőségeiknek megfelelő) időmenedzsmentje, szabadidejük beosztása tovább erősíti a családi kötelekeket és megakadályozhatja a magányérzet kialakulását.

A szabadidő (azaz a nem kötelező tevékenység) egyik legfontosabb funkciója a gyermek önmegvalósítása, kibontakozásának lehetősége. A szabadidős tevékenység számos olyan formát kínál, amely segíti a gyermeket érdeklődési körének és lehetőségeinek felfedezésében, készségei fejlesztésében és megerősítésében, tehetségének és képességeinek kibontakoztatása terén. A szabadidő tehát (amely számos különböző típusú tevékenységet foglal magába) nagyon fontos terület a személyiségfejlődés szempontjából. Hangsúlyozni kell azonban, hogy a legnagyobb felelősség a szülőket illeti meg abban, hogy megfelelően megszervezzék gyermekük szabadidejét, és ennek a feladatnak a harmadik félre való átruházása a gyermek és szülő közötti szövetség felbomlásához, ezáltal pedig a magány, az egyedüllet erősödéséhez vezethet.

BIBLIOGRÁFIA

- Bajkowski Tomasz, „Samotność dziecka w rodzinie,” in *Rodzina XX w. wobec dobra dziecka*, edited by Józef Wilk (Lublin: Katedra Pedagogiki Rodziny KUL, 2003): 433-439.
- Cudak Henryk. „Mikrospołeczne uwarunkowania osamotnienia dziecka we własnej rodzinie,” *Pedagogika Rodziny. Family Pedagogy* no. 1 (2011): 33–42.
- Cudak Sławomir, „Atmosfera domu rodzinnego jako przyczyna osamotnienia dziecka we własnej rodzinie,” in *Profilaktyka zagrożeń dzieci i młodzieży. Studia i Monografie*, edited by Sławomir Cudak (Łódź, Warszawa: Wyd. Społecznej Akademii Nauk, 2015): 57-78.
- Dołęga Zofia, „Skala poczucia samotności (SBS-C) do badania dzieci – doniesienia wstępne,” *Psychologia Rozwojowa* 22 no. 1 (2017): 93-111.

- Dołęga Zofia, *Samotność młodzieży – analiza teoretyczna i studia empiryczne* (Katowice: Wyd. Uniw. Śląskiego, 2003).
- Gawęcka Mirosława, *Poczucie osamotnienia dziecka w rodzinie własnej* (Toruń: Wyd. Adam Marszałek, 2004).
- Informacja prasowa Kliniki Inventiva, „Dziecko (nie)szczęśliwe?,” <http://www.forumpediatryczne.pl/arttykul/dziecko-nie-szczesliwe/11912>.
- Izdebska Jadwiga, „Dziecko osamotnione w rodzinie dysfunkcyjnej – przejawy, przyczyny, wsparcie.” In *Pedagogika opiekuńcza. Przeszłość- terażniejszość – przyszłość*, edited by Elżbieta Jundziłł, and Róża Pawłowska. Gdańsk: Harmonia, 2008.
- Izdebska Jadwiga, „Samotność dziecka,” in *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku*, edited by Tadeusz Pilch (Warszawa: Żak, 2006): 657.
- Izdebska Jadwiga, *Dziecko w rodzinie u progu XXI w. Niepokoje i Nadzieje* (Białystok: Trans Humana, 2000).
- Kowalewska Marta, Anna Goździalska, and Jerzy Jaśkiewicz. „Cierpienie w samotności wśród ludzi – o samotności dziecka we współczesnej rodzinie,” *Państwo i Społeczeństwo* 13, no. 1 (2013), 95-103.
- Løhre Audhild. “The impact of loneliness on self-rated health symptoms among victimized school children,” *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health* 6, no. 1 (May 2012): 1-10. <https://doi.org/10.1186/1753-2000-6-20>.
- Maciarz Aleksandra, *Mały leksykon pedagoga specjalnego* (Kraków: Impuls, 2005).
- Olearczyk Teresa Ewa, *Sieroctwo i osamotnienie. Pedagogiczne problemy kryzysu współczesnej rodziny* (Kraków: WAM 2007).
- Oleś Maria, „Psychologiczna charakterystyka dzieci o wysokim i niskim poczuciu osamotnienia,” *Roczniki Psychologiczne* 9, no. 1(2006): 121-140.
- Pawłowska Róża, and Elżbieta Jundziłł, *Pedagogika człowieka samotnego* (Gdańsk: Wydawnictwo Gdańskiej Wyższej Szkoły Humanistycznej, 2006).

- Rowicka Agnieszka, „Źródło osamotnienia dziecięcego we współczesnej rodzinie,” in *Wybrane obszary dysfunkcjonalności rodziny*, edited by Mieczysław Dudek (Krasnystaw: Polianna, 2010): 143-149.
- Ruszel Magdalena Ewa. „Sieroctwo duchowe dziecka,” *Studia Gdańskie* 28 (2011): 151-157.
- Semenowicz Halina, *Kształtowanie więzi rodzinnej*, (Warszawa: Instytut Wydawniczy CRZZ, 1996): 85-89.
- Sendyk Marzena, „Osamotnienie dziecka w rodzinie. Przegląd badań,” *Małżeństwo i Rodzina* no. 8 (2003). <http://www.psychologia.edu.pl/czytelnia/58-maestwo-i-rodzina/665-osamotnienie-dziecka-w-rodzinie-przeglad-badan.html>.
- Sendyk Marzena, *Społeczne przystosowanie dzieci z poczuciem sieroctwa duchowego* (Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls, 2001).
- Słomka Karolina, and Sylwia Józwiak, „Poczucie osamotnienia dziecka we współczesnej rodzinie – zarys problematyki,” in *Samotność dziecka we współczesnej rodzinie*, edited by Dorota Sikora (Chełm, 2011): 5-7.
- Suchecka Justyna, „Dzieci masowo dzwonią na telefon zaufania. Prośby o pomoc,” *Gazeta Wyborcza*, 27 November, 2013, http://wyborcza.pl/1,76842,15028285,Dzieci_masowo_dzwonia_na_telefon_zaufania_Prosby.html.
- Sztaba Mariusz, „Pedagogika integracyjna wobec wieloaspektowego problemu samotności człowieka,” *Rozprawy Społeczne* 7, no. 1(2013): 52-60.
- Szymański Antoni. „Trzeba przerwać samotność nastolatka,” *eKAI* 24 May, 2017, <https://ekai.pl/trzeba-przerwac-samotnosc-nastolatka/>.
- Śliwak Jacek, Urszula Reizer, and Józef Partyka. „Poczucie osamotnienia a przystosowanie społeczne,” *Studia Socialia Cracoviensia* 7, no. 1 (2015): 61–78.
- Wojnarska Anna, and Katarzyna Korona, „Poczucie osamotnienia a nieprzystosowanie społeczne,” *Niepełnosprawność. Dyskursy pedagogiki specjalnej* no. 28 (2017): 174-191.

**TOUSSAINT KAFARHIRE MURHULA, S.J., PHD,
CSONTA ISTVÁN (FORD.)**

AZ AMORIS LAETITIA AFRIKAI OLVASATA

BEVEZETÉS

Pápasága elején, 2014-ben Ferenc pápa rendkívüli püspöki szinódust hívott össze a család és az evangelizáció témájában. Egy évvel később rendes püspöki szinódus következett. E fontos összejövetelek végén Ferenc pápa 2016. április 8-án kiadta az *Amoris laetitia* (A szeretet öröme) kezdetű apostoli buzdítást, amelynek hamarosan az ötödik évfordulóját ünnepeljük. Hálás vagyok, hogy részese lehetek ennek az eseménynek, amely egy ilyen fontos mérföldkő egyházunk életében.

A dokumentum nyitó sorai szerint „A zsinati folyamat lehetővé tette a családok helyzetének vizsgálatát a mai világban” (AL, 1.). A zsinat célja természetesen a házasság és a család fontosságának keresztény tudatában való megújítása volt. Ferenc pápa elismeri, hogy „a felmerült kérdések összetettsége rávilágított számos doktrinális, erkölcsi, spirituális és lelkipásztori kérdés folyamatos nyílt tárgyalásának szükségességére” (AL, 1.). Ferenc, a megkülönböztetésre és a Szentlélek ösztönzésére nyitott ember, aki az igazság teljessége felé vezet minket, azt is megerősíti, hogy „az Egyházban természetesen szükséges a tanítás és a gyakorlat egysége, ám ez nem akadályozza meg, hogy a tan egynéhány szempontja, vagy az azokból származó néhány következmény értelmezésének eltérő módjai létezzenek.” (AL, 3.). Ezért a szöveg arra hív minket, hogy folytassuk a gondolkodás kimerítő munkáját és a különböző kultúráinknak megfelelő legjobb megoldások keresését „a helyi hagyományok és kihívások figyelembevételével”. „A kultúrák ugyanis nagyon különböznek egymástól, és minden általános elvnek (...) szüksége van arra, hogy inkulturálják, ha azt akarjuk, hogy szem előtt tartsák és alkalmazzák.”

(AL 3.). Az emberi családdal, a szeretettel és a házassággal kapcsolatos kérdések körül zajló viták egyszerre reményeket és kétségbeesést keltettek a fiatalabb generáció körében. Az emberi család jelenlegi társadalmi és emberi tapasztalataira reflektálva, főként a globalizált Északon sok katolikus, különösen az ifjúság, egy befogadó egyházra várt, amely nyitott arra, hogy integrálja az azonos neműek szövetségének valóságát az egyház szentségeinek megünneplésébe.

A buzdítás második pontjában ezt olvassuk: *A lelkipásztorok és teológusok reflexiója, amennyiben hűséges az Egyházhoz, tisztességes, valóság-hű és kreatív; segít majd bennünket a világosabb tájékozódásban.* A médiában vagy a sajtóban - de még az Egyház szolgálói között is - megjelenő viták a mindent kellő megfontolás vagy alap nélkül megváltoztatni akaró *féktelen vágytól* egészen addig a magatartásig mennek, amely mindent általános szabályozás, vagy néhány teológiai megfontolásból levont túlzó következtetés révén *szándékozik megoldani.*¹ (AL 2.). Ezt a szakaszt úgy is értelmezhetjük, mint egy meghívást az egyház gazdag hagyományának megkülönböztetésben való megélésére - vagyis a Szentlélek meghallgatására és a Krisztus által elnyert szabadságunkhoz való hűségre, hogy ne térhessünk vissza a rabszolgaság régi formáiba (Gal 5:1).

A hét elején (2021. márc. 15. – ford. megj.) Ferenc pápa támogatta az Egyházi Tanítóhivatal dokumentumát, mely elutasítja az azonos nemű párok katolikus áldásban részesülését. Bár a pápa korábban megengedhetőnek vélte polgári házasságukat, a legutóbbi dokumentum értelmében egy katolikus pap nem adhat áldást ezekre a párokra, mert lehetetlen, hogy Isten megáldja a bűnt. Ez azonban „nem az igazságtalan megkülönböztetés egyik formája akar lenni, hanem inkább emlékeztetés a liturgikus szertartásrend igazságára”.²

---

¹ A dőlt betűs kiemelések a szerző sajátjai.

² <https://www.bbc.com/news/world-56402096>

A KULTURÁLIS ÖSSZETETTSÉG AFRIKAI PERSPEKTÍVÁI

Ebbe a beszélgetésbe a nyilvánvaló megfogalmazásával szeretnék belépni. A szeretet egyetemes. A család tényleg az emberiség növekedésének alapját jelenti. És hogy az emberi sebzettség sok párnak fájdalmas élményeket okozott. Visszatérve arra a hangsúlyra, amelyet Ferenc pápa a kulturális sokszínűsége és a kérdéses tárgy összetettségére helyez, azt szeretném, ha idéznénk Bukavu³ korábbi érsekrét, Msgr. Munzihirwa Christorphe-ot, akit 1996-ban gyilkoltak meg az emberi méltóság védelmében betöltött szerepe miatt. Munzihirwa azt írja, hogy a család mint az inkulturáció alapja, az a hely, ahol a természet kifejezi önmagát a kultúra révén («Jeunesse et Développement au Zaïre en dialog avec la Famille et la Nation en voie d'inculturation», Zaïre-Afrique, 188. (1984, 480. o.).

Az afrikaiak nagy becsben tartják a családot. Egy afrikai családban - állítja Msgr. Munihirwa - a férfiak hozzák a törvényeket, a nők pedig a szokásokat (hagyományokat) alkotják meg. Vagyis az apa a törvény objektív oldalát képviseli, míg az anya a gyermekek oktatásának és szocializációjának őre. Ezért az afrikaiak az emberi családon egy apát és egy anyát értenek - vagyis egy férfit és egy nőt -, akik olyan gyermekeket vállalnak, akikért felelősséggel tartoznak a kulturális értékek és hagyományok átadásában, de akik iránt olyan kötelességgel is tartoznak, hogy segítsék őket beilleszkedni a tágabb társadalomba. Afrikában a többnejűség a hagyomány része volt, melyet a gazdagság jeleként, státuszszimbólumként értelmeztek. Ugyanakkor elősegítette több gyermek megszületését is, akik akár a mezei munkával, akár a házasság révén a gazdasági jólét újabb forrásává válhattak.

Az afrikai kultúrák és hagyományok nagyszerű, ma már klasszikus regényében Chinua Achebe nigériai író megmutatja, hogy nem minden család volt poligám. Bár főszereplője, Okwonko több feleséget is megengedhetett magának, ugyanez nem volt lehetséges apjának, aki lusta, szegény ember volt. De Okwonko, aki címekeket és

---

³ Kongói Demokratikus Köztársaság

tiszteletet szerzett a társadalomban azzal, hogy bajnok birkózó volt a faluban, attól tartott, hogy „agbalának”, vagyis nőies embernek minősül majd, ezért még erőszakosabbá vált saját családjával, feleségeivel és gyermekeivel. Például megsértette a béke hetét, és megverte fiatalabb feleségét egyszerűen azzal az indokkal, hogy az aszszony elment haját fenni egy barátjához, anélkül, hogy ételt készített volna neki és a gyerekeinek. A szerepek és a hierarchiák merevek voltak. Erőszakos volt fiával, Nwoyével is, aki végül otthagya apját, hogy menedéket találjon a fehér telepesek által a faluba hozott új vallásban. Egy másik alkalommal Okwonko erőszakos cselekedetei már túl messzire mennek, mivel megállapodott a jóssal és megölte Ikemefunát, a fiút, aki apának szólította őt, bár egy másik faluból fogadták örökbe. Ez jól szemlélteti, hogy az afrikai család nemcsak a közvetlen apa, anya és utódaik, hanem mindenki más, akivel a faluban (vagy a környéken) rokonságban állnak.

Ennél is fontosabb kijelentenünk, hogy a fenti fogalmak, értelmezések vagy értékek nem maradtak statikusak. Ezek annyira átalakultak a más kultúrákkal való találkozás során, hogy manapság az afrikaiak úgy vélik, hogy ha valaki gyorsabban vagy túl hamar akar meghalni, akkor vegyen feleségül két nőt (uo., 482. o.). Msgr Munzihirwa hozzáteszi, hogy a poligám kapcsolatban élő nő nem tekintheti magát a férfi igazi társának, hanem ő egyszerűen ágyastárs lehet. Mint a legalapvetőbb emberi valóság, az élet, a kultúra és a társadalom eredeténél az afrikaiak soha nem bízzák egyedül az esküvő (házasság) jogát a fiatal párra. Ha a szerelembe esés érzelme megszületik közöttük, akkor a családjuk az, amely olyan társadalmi támogatást nyújt számukra, amire szükségük van ahhoz, hogy teljes házassági kapcsolattá növekedjenek. A családjuk a csírázó mag körüli talaj lesz, amely lehetővé teszi számukra a növekedést.

Így tehát ennek a püspöknek a kereszténység és Afrika találkozása lehetővé tette Krisztus szeretetének megvilágítását az idők és az emberi kultúrák esetlegességeiben, hogy a teremtés kezdetén tudatosítsa a férfi és a nő közötti kölcsönös és kizárólagos szeretet eredeti alapjait („Le Zaire face a l'avenir des familles”, Zaire-Afrique, 206. sz., 1986, 329. o.).

Ez az afrikai perspektíva jobban egybecseng az AL 11. pontjával, amikor a pápa ezt írja: „A szerető és életet fakasztó emberpár az igazi élő „szobor” (...), mely képes megjeleníteni a teremtő és üdvözítő Istent. Ezért a termékeny szeretet Isten benső valóságainak szimbóluma lesz.” (AL 11.). És valóban „a család olyan *érték*, amelyet a társadalom nem nélkülözhet és védenie kell”. ’Az egyház küldetésének mindig is részét képezte a házasság és a család támogatása, valamint az őket támadókkal szembeni védelme’, különösen manapság, amikor a politikában alig figyelnek rájuk (AL 44.) – a dokumentum mindenesetre emlékeztet bennünket arra, hogy a kultúrák és a körülmények sokfélesége kizár minden kísérletet a házasság és a családi élet sztereotípiájára és idealizálására. Krisztus követőinek hivatásához tartozik, hogy boldog és teljes életet éljenek az emberiség szolgálatában. Mégis el kell ismerni, hogy a családok konkrét realitásai és kihívásai kultúránként és szerte a világon eltérőek a történelem, a kontextus és a személyes körülmények függvényében.

Bár nem tudom elhallgatni azt a tényt, hogy minden emberi probléma, függetlenül attól, hogy hol történik, mindannyiunkat érint, alázattal kell tudomásul vennem, hogy kulturális háttérremhez mindig szükségem van Krisztus kegyelmére, hogy elérjem a szeretet teljes érettségét. Ennélfogva nem bújhatok egyszerűen a gondolat mögé, hogy kultúrám védett maradt a modern világ kihívásai és a mai LMBT-igények alakulása elől. Tudom, hogy vita van e közösség afrikai környezetben való létezéséről, amely szintén megköveteli, ha nem is a katolikus áldást, mint nyugati társaik, de az elismerést és a tiszteletet. A legtöbb afrikai családban egy LMBT közösséghez tartozó gyermek megtestesítené a család szégyenét és az azonnali kitagadást és elutasítást jelentené. Az a csend, amely ezt a társadalmi valóságot eltakarja, önmagában erőszakos cselekmény az ilyen embertársakkal szemben, akik szintén Isten képmására és hasonlóságára lettek teremtve.

Hasonlóan Dr. Martin Luther King Jr.-hoz azt szeretném mondani - „az igazságtalanság bárhol veszélyt jelent az igazságosságra”. A jelenlegi helyzet a kihívás nagysága és összetettsége ellenére sem hagy kétségbeesésben és nem jelenti a támogatástól és lelkipásztori

megoldásoktól való megfosztottság érzését. Ezért hű missziójához az egyház, az *Amoris Laetitia* által továbbra is a szeretet örömeit és reményeit hirdeti anélkül, hogy bagatellizálni akarnánk a problémákat és a kihívásokat. Ebben az evangelizáló misszióban az egyház kiemeli és aláhúzza a házasság és a család értékeit, mint az emberi élet vágyakozását a bőséges élet, a szeretet és a kiteljesedés iránt. „Én azért jöttem, hogy életük legyen és bőségben legyen.” (János 10:10).

AZ AFRIKAI CSALÁDOK KIHÍVÁSAI

Megtanultam Sandra Schneider nővértől a posztkoloniális tanulmányaim során és a dekonstrukció elmélet által, hogy a kritika önmagában soha nem elegendő. Alternatívát kell nyújtanunk annak a gondolatnak, amellyel nem értünk egyet. Sandra arra szokta emlékeztetni tanítványait, hogy az, amit természetesnek veszünk, mindig értelmezésre szorul. Még az „Isten Igéje” metaforát is meg kell érteni és el kell magyarázni, magunkévá kell tenni és megfelelően használni az egyéneknek és a közösségeknek azért, hogy e és más generációk egzisztenciális céljait szolgálja. Ennek a „felelősségnek” a tagadása, mely a világ megközelítésére és értelmezésére vonatkozik minden bizonnyal az egyik gonoszság, amelyet Ferenc pápa a populizmus és a neoliberalizmus kritikájában hangsúlyozott.

A házasság és a családi élet számos kihívással szembesül, beleértve a túlzott individualizmust, a féktelen fogyasztást, a szex kereskedelmét, az emberi test bántalmazását és a felszínes kultúrát, amely állításait nyílt ellentétben, sőt ellenségként állítja szembe a házasság és a család hagyományos értékeivel. Ez a kultúra sok álruhát feltételez, és gyakran a szabadság és a személyes választás jelentésének hamis megértésén alapul. Könnyen elhomályosítja a határokat egyrészt a személyes szabadság és az önkény, másrészt a mély igazságok, szilárd értékek, a mély erkölcs és egyenes elvek között. Még a házasság és a családi élet területén is vannak határok. Nem minden lehetséges vagy megengedett.

Tudomásul kell vennünk, hogy feszültség áll fenn a kortárs globális kultúrák házasságot szemlélő mértéke között, amely például a házassági elkötelezettség mulandóságában nyilvánul meg, valamint a fogadalmak stabilitása és a közösség kizárólagossága között, amelyet az egyház tanít és támogat a házastársak között. Míg az egyháznak törekednie kell a kortárs kultúra megértésére, megtartja kötelességét, hogy a globális emberi család érdekében formálja és tájékoztassa a lelkiismeretet. Az egyház nem engedheti meg magának, hogy megfossa a világot gazdag értékeitől és attól, hogy tanítson a szeretettel, szabadsággal, házassággal és családdal kapcsolatos kérdésekről.

A MEGKÜLÖNBÖZTETÉS AZ EGYHÁZ ÉLETEREJE

A lelkipásztori módszertan sikerének garantálása érdekében, melyet Ferenc pápa az *Amoris Laetitia*-ban népszerűsít, az egyház, papjai és laikus keresztényei révén, egy egészséges adag önkritikát igényel. Ezzel együtt a folyamatos megkülönböztetés, tanulás és meghallgatás, amely lehetővé teszi az egyház számára, hogy felfedezze azt a felelősséget, mely segít megszólítani és keresni a lelkipásztori megoldásokat a házasság és a család intézményeiben mindenki számára közös kihívások kezelésében: „Attól is vonakodtunk, hogy teret biztosítsunk a hívők lelkiismeretének, akik sokszor a lehető legjobban válaszolnak az evangéliumra a maguk korlátai között, és előbbre tudják vinni személyes megkülönböztetésüket olyan helyzetekben, amelyekben az összes séma csődöt mond. A hivatásunk az, hogy neveljük a lelkiismereteket, és nem az, hogy helyettesítsük”. (AL 37)

Számos házassági probléma vagy más kapcsolódó kérdés merül fel a házasság és a szerelem terén. Mi, akiket a párok szolgálatával bíztak meg – ami egyben áldást jelent számunkra – fejet hajtunk azelőtt, amit a keresztény házassági környezetben alkalmazott szeretet és megbocsátás erényeiről megtanultunk. Azok a dolgok, amelyeket egyébként egy emberi szív elképzelni sem tudna, nemhogy megvalósítani, a kiséret, a türelem és a megbocsátás kegyelmével válnak lehetségessé. Így ezeket a dolgokat „türelmesen, átgondolva és meg-

különböztetéssel kell kezelni, arra ösztönözve a házastársakat, hogy bocsássanak meg egymásnak, elismerve, hogy „mindnyájan vétkeztek, és nélkülözik az Isten dicsőségét” (Róm 3:23).” (Peter Knox).

„Amikor nehéz helyzetekkel és sérült családokkal találkozunk, mindig emlékeznünk kell egy általános alapelvre: 'A pásztoroknak tudniuk kell, hogy az igazság iránti szeretet arra kötelezi őket, hogy helyesen különböztessék meg egymástól a konkrét helyzeteket' (*Familiaris consortio*, 84). A felelősség mértéke nem egyenlő minden esetben, és lehetnek olyan tényezők, amelyek korlátozzák a döntési képességet. Ezért, miközben világosan kifejezésre juttatjuk a tanítást, el kell kerülni az ítélezést, amely nem számol a különböző helyzetek összetettségével, és figyelembe kell venni, ahogyan az emberek élnek és szenvednek állapotuk miatt.” (AL 79)

Valóban, ennek a buzdításnak a módszertanát érdemes megismételni. Arról van szó, hogy az erkölcsi előírások betartatásán túlmenően meglátjuk az embereket a családi és házassági kapcsolatokban, és megvilágosítjuk az emberi lelkiismeretet. Ebben az értelemben fontos bemutatni a házasság és a család választásának okait és motivációit, válaszul arra a kegyelemre, amelyet Isten felajánl az embereknek személyes és közösségi kiteljesedésük érdekében. Ebben a lelkipásztori megközelítésben a házasságot nem pusztán a hősiesen elviselhető teherként kezelik, hanem egy kegyelemmel teli tapasztalatként, amelyet Isten életforrásként szán. Ha dinamikusan mutatják be a személyes fejlődés és a kiteljesedés útjaként, a házastársak növekedhetnek a családi értékek iránti hála és az egész életen át tartó elkötelezettség érzetében.

A CSALÁD KÉPE AZ AFRIKAI TEOLÓGIÁBAN

Talán, amint a buzdításban látjuk, jó kiindulópont az emberi szeretet mélységének, valamint a házasság és a család mély és kimeríthetetlen misztériumának elismerése és megünneplése, amelyet Jézus Krisztus életében és küldetésében szemléltetnek. Ugyanilyen fontos a kulturális és gyakorlati összefüggések változó jellegének tudatosítása, ame-

lyek a házassági elkötelezettség jelentését és megértését alakítják a mai világban. Fontos, hogy az egyház hogyan reagál és viselkedjen ezekben az összefüggésekben. Az erkölcsi és doktrinális tekintélynek érvényesítésére és bevezetésére tett elhamarkodott kísérlet elidegenedéshez és cinizmushoz vezethet. Az irgalmasság, a szeretet és az együttérzés az előnyben részesített lelkipásztori megközelítések.

Közel huszonöt évvel ezelőtt afrikai papok, püspökök és teológusok gyűltek össze Rómában az első afrikai zsinat történelmi pillanatában. Meg akarták hallgatni azokat a kihívásokat, melyekkel az afrikai egyház szembesül, és választ akartak adni ezekre. A záródokumentum szerint, amely II. János Pál pápa utolsó buzdító levele, az *Ecclesia in Africa* (1995), a teológusok és püspökök egyetértettek abban, hogy az afrikai egyházat „családként” kell képviselni, mert a család valósága Afrika értékeinek a szívét jelenti. Olyan egyházat akartak, amely a család mintájára készült. Fr. E. Orobator, nigériai teológus és jezsuita pap, felteszi a kérdést: Miért? Azért, mert az afrikaiak idealizálják a családot? Az afrikai családoknak nincsenek saját problémáik, mint mindenhol máshol?

A kulturális idealizálás ellenére elismeri [Fr. E. Orobator] az afrikai családok korlátait és hiányosságait. Valójában a férfiak és a nők, valamint a gyermekek közötti merev hierarchia és hatalomelosztás gyakran a visszaélések gyökerei, amelyeket a hagyományokkal és a kultúrákkal igazolunk. Emlékszem, ahogy figyeltem és szótlánul maradtam azelőtt, ahogyan az idősebbek és rokonok lerombolták egy özvegy minden jogát azért, hogy örököljék az elhunyt férj házáat vagy vagyonát, azon az alapon, hogy ezek a javak az elhunyt testvérük tulajdonát képezték, miközben ez a nő idegen maradt a családi kötelékben. Az ilyen brutális és erőszakos szokásokat nem szabad tolerálni. „A családnak nevezett egyház elősegíti a sokszínűséget minden alkotórésze között. Ha a családon belül sokszínűség és minden tag szerepének és karizmájának komplementaritása van, a közösség átalakul [lelki] közösséggé a sokféleségben. Ez egy olyan közösséget jelent, amely értékeli és támogatja mindenki ajándékát és tehetségét. Minden tagnak fontos szerepe van, amely nem csupán annak rendelt vagy el nem rendelt státusán alapul. Ez arra készítet

bennünket, hogy az egyház mint család vitatott, de döntő dimenzióját vegyük fontolóra, nevezetesen a nők kérdését az egyházban.”

I. TEOLÓGIAI MODELLEK ÉS ALKALMAZÁSUK

„Az afrikai teológiában gyakran hiátus van a teológiai modellek és a pasztorális alkalmazások között. Az egyház mint család modellje nemcsak teológiai utópia. Számos lelkipásztori alkalmazással és következménnyel bír, amelyek közül néhányat ebben az utolsó szakaszban vázolok fel. Ennek a modellnek az egyik központi pallója a vendéglátás és az üdvözlés afrikai tapasztalata. Az egyházban, amit családnak hívunk, mindenkit szeretettel várunk. Van egy otthon és egy olyan hely, ahol Isten kibővített családjá található, ahonnan senkit sem zárnak ki.”

II. A NŐK SZEREPE ÉS HELYE

„Az egyház hosszú ideje számontartja a nők méltóságát és szolgálatát az egyházban. Jelenleg néhány egyházi hagyományban tabu rákérdezni, hogy a szentelés az egyház férfi tagjai számára van-e fenntartva. Sokan ezt olyan igazságtalanságként értelmezik, amely nemcsak gyengíti Krisztus Testét, hanem akadályozza evangelizáló küldetésének teljes megvalósítását is. Ezen álláspont megerősítésének jó teológiai okai vannak, de ez nem egy könyv a nők szenteléséről vagy nem-szenteléséről.”

III. MIÉRT CSAK NŐK? BÁNTALMAZHATÓK AZ AFRIKAI CSALÁDBAN ÉS EGYHÁZBAN ÉLŐ FÉRFIAK IS?

„A nők központi szerepet játszanak (vagy kellene játszaniuk) az egyházban mint családban. Hogyan lehetne Istennek fia anélkül, hogy előbb felesége lenne? Ez volt Okonkwo hitének egyik legfontosabb

botlása. Hogyan beszélhetünk az egyházzal mint családról, anélkül, hogy felismernénk a nők mint anyák és vezetők döntő szerepét? A családnak nevezett egyház elsősorban a családja.”

V. AZ EXTRA MÉRFÖLD

Szakadék van közöttük, hogy milyen képeket mutatnak be nekünk Afrikáról és milyen valóságban élnek az afrikaiak. Éppen ezért döntő fontosságú magukat az alanyokat meghallgatni. Megengedni nekik, hogy elmondhassák a történeteiket. Visszaadni nekik a hatóerőt. Ez az igazságosság és a méltóság kezdete. Ez a tisztelet jele, amellyel tartozunk a másoknak. Az alázat attitűdje, hogy mindannyian el kell hagynunk az álláspontjainkat, mint a valóság objektív értelmezését, hogy meghallgassuk azt a történetet, hogy a „másik” hogyan szervezi belső világát. A megtestesülés misztériumának legmélyebb értelme éppen ez. Arról van szó, hogy be kell utazni az extra mérföldre, hogy együtt lehessünk olyanokkal, akiket Istennek teljes joga van szolgálónak nevezni. Az isteni perspektíváról való lemondás az, hogy eljön és az „emberi állapotunkban” lakik. Ez a fajta alázat hiányzott a 19. századi misszionáriusok többségéből, akik elhagyták az európai kontinenst Afrika evangelizálása céljából. Mivel nemcsak az evangéliumot hozták, hanem kulturális felsőbbrendűségüket is. Azóta összekeverik az európai kultúrát és az evangéliumi értékeket, amelyeket az afrikai teológusok most megpróbálnak megkülönböztetni. A búza és a pelyva példázatához hasonlóan az afrikaiak is türelmesen megtanulják felismerni, melyik missziós üzenet volt az evangéliumi (örök lelki értékkel bíró), és melyik a nyugati kultúra.

Az ember gyakran hallja: „Afrikában a nő áll a család középpontjában. Vagy a nő a család gerince és stabilitása.” Ezek nagyrészt üres állítások maradtak. A valóságban a nő az igazságtalanság, a bántalmazás és az elnyomás különféle formáinak áldozataként szenved a legjobban, valamint az egyházon belüli és kívüli elnyomásnak. Az afrikai zsinat ellenére merész és radikális kijelentést tesz: „Egyházunk minősége családként a nőtársadalom minőségétől is függ, legyenek

házasok vagy a megszentelt élet intézményeinek tagjai.” Ez azt jelenti, hogy az egyház minősége komolyan veszélybe kerülne, ha a nőktől megtagadnánk a családnak nevezett egyház életében való teljes és aktív részvételt. A nők teljes és aktív szerepének biztosítása magában foglalná például a nők bevonását a döntéshozatalba az egyház minden szintjén, melyet családnak nevezünk; a nők vezető szerepre való képzését az egyház és a társadalom minden területén; valamint a [nők] teljeskörű részvételét a szentségi szolgálatban.

Végül a házasság és a család legnagyobb jele és ajándéka a házastársak és a család minden tagja közötti szeretet öröme - legyen az nukleáris, kiterjesztett vagy globális. Ez az út egy egész életen át tartó tapasztalat; számos megpróbáltatáson és váratlan fordulaton keresztül növekszik. Hit által a keresztények tisztában vannak azzal, hogy „amire ígéretet kaptunk, mindig több. Ne veszítsük el a reményünket a korlátaink miatt, de ne is mondjunk le a szeretet és a közösség teljességének a kereséséről, amelyre ígéretet kaptunk.” (AL 325.).

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó	5
Nyúl Viktor: A színeváltozás perikópája (Mt 17,1-8) az utolsó vacsora (Mt 26,17-30) fényében	6
Asztalos Gábor Tamás: Örök ünnepeink a változó időben	20
Tiringer Aranka: Evés és szakralitás: A böjtön át a lakomáig	29
Szanyi Norbert: Eucharisztia mint a keresztény remény forrása A feltámadási ikon teológiája	39
Nyúl Viktor: A ‚testvér‘ (ἀδελφός, ἀδελφή) szó az Újszövetségben Péter szemszögéből	47
Tóth Lujzi: Szerelem és szexualitás a születésszabályozás háttérében	54
Tiringer Aranka: Gyermektelen házasság: <i>kéttagú család</i>	71
Szolnoki Barna: Indulás előtt: saját pedagógusszerep megfogalmazása	80
Ragadics Tamás: Családi minták, szocializációs problémák a hátrányos helyzetű vidéki térségekben	88
Csonta Réka: <i>A Szent Család Kis Követe</i> – egy hitbuzgalmi folyóirat a pécsi egyházmegyében	98
Kuti Veronika: Lord Robert Baden-Powell lelkiségének szívében: a törvénytől a vízióig	107

Csonta István: Egyház és állam metszéspontján: az 1938-as budapesti eucharisztikus kongresszus	120
Asztalos Katalin: The Applicability of Narratives in Religious Education	134
Piotr Morciniec, (ford. Rimai Bálint): A családon belüli gyermekkor magányról - tények, okok és lehetőségek	154
Toussaint Kafarhire Murhula, S.J., PhD, (ford. Csonta István): <i>Az Amoris laetitia</i> afrikai olvasata	168

